

Kriz

EKİM 2018 / SAYI 6

www.gazeteduvar.com.tr
duvardibi

Selamlar,

Gazete Duvar yayına başladığı günden bu yana sadece enformatik içeriği değil, o içeriklerin daha iyi anlaşılabilmesi için gerekli düşünsel, uzmanlığa dayalı içeriğin üretim ve sunumuna da önem vermeye gayret etti. İnternetin sağladığı hızlı enformasyon ve bilgi akışının yararlarının yanı sıra, bir müddet sonra baş edilmesi zor bir kargaşaya, en özetle aranan şeyin bulunmasını güçleştiren bir entropiye yol açmak gibi zararlı yönleri de olduğu malum. Bu güçlüğü aşabilmek için başladığımız, Forum sayfalarında kullanılan metinlerin bir derlemesinden oluşan dergimizin beşinci sayısının başlığı 'Kriz'.

Mustafa Kemal Coşkun, Cem Terzi, Karabekir Akkoyunlu, Burak Bilgehan Özpek, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Erol Malçok, Ali Rıza Güngen, Özlem Albayrak, Alp Altınörs, Mustafa Murat Kubilay, Hamza Celâleddin, Necmi Bayram, Tezcan Durna, Serhat Özdili, Onur Bülbül, Mahmut Üstün, Hasan Kaya ise beşinci sayımıza katkıda bulunan isimler.

Her zaman dediğimiz gibi: Gayret bizden himmet okurdan... İyi okumalar.

Yayın Tarihi: Ekim 2018

Genel Yayın Yönetmeni: Ali Duran Topuz

Yayına Hazırlayan: Cennet Sepetci

AND Gazetecilik ve Yayıncılık, San. ve Tic. A.Ş. adına Yayın Sahibi: Vedat Zencir

İcra Kurulu Başkanı ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ömer Araz

Katkıda Bulunanlar: Mustafa Kemal Coşkun, Cem Terzi, Karabekir Akkoyunlu, Burak Bilgehan Özpek, Aslıhan Aykaç Yanardağ, Erol Malçok, Ali Rıza Güngen, Özlem Albayrak, Alp Altınörs, Mustafa Murat Kubilay, Hamza Celâleddin, Necmi Bayram, Tezcan Durna, Serhat Özdili, Onur Bülbül, Mahmut Üstün, Hasan Kaya

Yönetim Yeri: Maslak Mahallesi Ahi Evran Cad. Nazmi Akbacı İş Merkezi 233-234 Sarıyer/İstanbul Santral (212) 3463601, Faks (212) 3463635

Duvar Dibi Dergi'de yayımlanan yazı, haber ve fotoğrafların her türlü telif hakkı AND Gazetecilik ve Yayıncılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.'ye aittir. İzin alınmadan, kaynak gösterilmeden ve link verilmeden iktibas edilemez.

<https://gazeteduvar.com.tr>
info@gazeteduvar.com.tr

Bu sayıda...

5

Krizde devrimci mücadele
otomatik yükselmez

17

Huzursuz Avrupa'da
göç, kimlik bunalımı ve
demokrasi krizi

33

Toplumsal krizde
felsefeciler sınıfta mı
kaldı?

48

McKinsey olayı: Alacaklılar
Türkiye ekonomisine
kayyım atadı

58

Kimin büyük çaresizliği? Ya
da bir kriz mi geliyor?

9

Nasıl en çok mülteci barındıran ülke haline
geldik? Ne yapmalı?

22

Ya devlet ana ya devlet başa

36

TL neden dolar karşısında eriyor?

51

Kriz bize ne yapacak?

62

İçinde bulunduğumuz ekolojik kriz ve
uluslararası dayanışma zorunluluğu

Bu sayıda...

69

Kamusal alanın yokluğunda eylemlilik

73

Bir kitapta okumuştum

buna benzer bir şeyi

75

Siyasetin bilimi, bilimin siyaseti

80

Ana akım medya kurtulur

mu?: Yapısal sorunlar ve

yeni norm arayışları

86

Post-truth'a yenilmek: Saadet Partisi

91

Dolsa ne olur dolmasa ne

olur?

96

3'üncü Dünya Savaşı kapıda mı?

100

Tarımın endüstrileşmesi ve

açlık...

104

Kitaplarda 'Kriz'...

Krizde devrimci mücadele otomatik yükselmez

Sosyalistler eğer adlarını hak edeceklerse, giderek büyüyen ekonomik krizin pençesindeki kitleler ile buluşmanın yollarını bulmak zorundadır. Yani geniş kitlelere yaşadıkları krizin sorumlularının bir kişi, grup, bir etnik azınlık, başka bir toplum vb. olmadığını göstermek gerekir ve bunun için bir işçi sınıfı odağında bloklaşmak zorunludur.

Faşizm tartışması, en son Zürcher'in yaptığı açıklama ile yeniden başladı. Kısaca Zürcher, Türkiye'yi demokratik sürece yönlendirebilecek en akılcı ve uzun vadeli stratejinin ne olabileceği sorusuna "ekonomik kriz" yanıtını vermişti. Bu anlamda Türkiye'de sadece kimi liberaller değil aynı zamanda bazı sosyalistler arasında da yaygın olan bir düşünceyi dile getirmiş. Hikaye şu: Mevcut gidişat ancak bir ekonomik krizle durdurulabilir ve kriz derinleştikçe çözüm de demokrasiye doğru yönelim olacaktır. Mesele böyle kavranınca anti-kapitalist bir mücadele yerine demokrasi mücadelesi öne çıkarılmış olacaktır ki, kriz demokrasiyle son bulacaksa demokrasi mücadelesine bile gerek yoktur Zürcher'in mantığıyla. Diğer taraftan Türkiye'de solun en azından bir kısmının en verim-

MUSTAFA KEMAL COŞKUN

//

Egemen sınıfların bu krize bulacakları çözüm ise asla tek başına teknik ekonomi politikalarla sınırlı kalmayacaktır. Yani, krizden çıkmanın genellikle ekonomi dışı müdahaleler yoluyla, bu nedenle de toplumsal, siyasal, askeri, ideolojik/kültürel alanlarda çok büyük çatışma ve çalkantılarla olanaklı olduğu bir durumla karşı karşıyayız demektir

//

siz kolaylıklarından biri, olur olmaz faşizmden bahsetmektir. Oysa politika ve rejim düzleminde her olayı faşizm ile açıklamak yersizdir. Bunun birkaç önemli sakıncası var. Bunlardan birincisi, aralarındaki farklılıkları görmezden gelerek her türlü otoriter ve baskıcı rejimi faşizm olarak nitelendirmektir. Sanki faşizm tek başına baskıcılıkla ya da otoriterlikle tanımlanabilirmiş gibi yanlış bir algıya neden olur bu. Daha da ötesi, birbirinden bütünüyle farklı rejimleri, örneğin 12 Eylül askeri rejimi ile diyelim AKP iktidarının ikisini birden faşist olarak nitelemek gibi aslında oldukça önemli bir hata ile sonuçlanır.

Baskıcı her rejimi faşist olarak nitelemenin ikinci ve belki de sosyalistler açısından en önemli sakıncası, var olan rejime karşı nasıl mücadele edileceğinde ortaya çıkar. Çünkü rejimi nasıl niteliyorsanız mücadelede strateji ve taktiğinizi de ona göre belirlersiniz. Burada sorun, burjuvazinin krizden çıkışın yolu olarak faşist bir rejimi tercih edip etmeyeceğidir. Genel itibariyle burjuvazi, faşist bir rejimden yana değildir. Daha çok burjuva demokratik yollarla sorunlarına çözüm arayışı içerisindedir. Ancak başka çıkar yol kalmadığında faşist rejimlere de ihtiyaç duyabilir. Nitekim, ekonomik kriz karşısında işçi sınıfını bir bütün olarak yenilgiye uğratmak ancak böyle mümkün olabilir.

Kapitalist dünya ekonomisi, ilki 19'uncu yüzyılın sonlarında, ikincisi 1930'lu yıllarda iki büyük depresyon yaşamıştı. 2008 yılında başlayan kriz halihazırda üçüncü büyük depresyon dönemini başlatmış durumda. Depresyon, kâr oranlarının düşme yasası nedeniyle derin ve yıllarca sürebilecek bir ekonomik krizi ifade etmek için kullanılır, bu nedenle şu sıralar yaşanan sorun basit ve çabucak geçecek bir kriz değildir. Muhtemelen bütün kapitalist dünyayı içine alacak ve etkileri sadece ekonomik alanla sınırlı olmayacak bir depresyondur şimdiki. Burada önemli olan nokta, böylesi bir krizin ekonominin kendiliğinden bir düzelme yaşayarak geçmesinin olanaklı olmamasıdır. Egemen sınıfların bu krize bulacakları çözüm ise asla tek başına teknik ekonomi politikalarla sınırlı kalmayacaktır. Yani, krizden çıkmanın genellikle ekonomi dışı müdahaleler yoluyla, bu nedenle de toplumsal, siyasal, askeri, ideolojik/kültürel alanlarda çok büyük çatışma ve çalkantılarla olanaklı olduğu bir durumla karşı karşıyayız demektir. Çünkü bu türden büyük depresyonlar bir kez başladığında, artık baskın unsur ekonomi değil politika olur. Dolayısıyla büyük depresyonların aşılabilmesi, yani kâr oranının tekrar yükselebilmesi için en temel koşullardan biri, işçi sınıfının kimi kazanımlarının törpülenmesi ya da tümünden elin-

den alınmasından başka bir şey değildir. Artı-değer oranı ancak böyle yükseltilebilir çünkü. Bu bize aynı zamanda, kapitalizmin gelişiminde yeni bir dönemin açıldığını da göstermektedir.

Bu türden gerilim ve çalkantılar hem sağda hem de solda kutuplaşmaları artıran bir etkiye sahiptir. Yani politik hayat, bir yanda gerici/faşist, öte yanda sınıf mücadelesinin yükselişine yaslanan akımlar arasında kutuplaşır. ABD’de Trump’ın kazanması, buna karşılık her ne kadar aday olarak çıkamasa bile kendisinden beklenmeyecek derecede bir destek alan Sanders’ın yükselişi bu durumu anlatan örnekler olarak düşünülebilir. Bu kutuplaşma Avrupa ülkelerinde de bir tarafta faşist hareketlerin büyük başarısı (Yunanistan’da Altın Şafak, Fransa’da Ulusal Cephe, Avusturya’da Özgürlük Partisi), öte yanda ise sol güçlerin yükselişi biçiminde ortaya çıktı (Yunanistan’da Syriza, İspanya’da Podemos, Portekiz’de Sol Blok). Aslında bu kutuplaşmanın daha önceden Mısır, Tunus, Yemen ve Bahreyn gibi ülkelerde bir devrim ve isyanlar dizisini başlattığını söylemek de mümkün.

Demek ki büyük ekonomik krizler, daha doğrusu büyük depresyonlar, bir tarafta popülist reaksiyoner hareketleri yükseltirken aynı zamanda toplumun büyük kesimlerine kapitalizmin kendilerine hiçbir şey vermediğini gösterdiği için devrimci mücadeleler de olanaklı hale gelmektedir.

Bu noktada yanıtlanması gereken iki önemli soru ortaya çıkar. İnsanların kimisinin gerici/faşist diğer kısmının sol partilere/hareketlere meyletmesinin nedenleri ne olabilir? Ve bu kutuplaşma ve çalkantılar arasında sol güçlerin galip gelmesinin yolları nelerdir?

Eğer insanlar ekonomik kriz sonucu yaşadıkları sorunların nedenlerini bireylerde ya da başka bazı toplumsal gruplarda bulmaya başlar ve onları suçlarsa genellikle gerici/faşist partilere eğilim gösterirler. Tıpkı Hitler’in yıllar önce Yahudileri suçlamasında, bugün Avrupa’da ve ABD’de gerici/faşist partilerin krizin nedeni olarak özellikle göçmenlere işaret etmelerinde olduğu gibi. Büyük halk kitleleri bu söylemlere inandıklarında kutuplaşma daha da artacak ve sağ partilere yönelmeleri kolaylaşacaktır. Bugün Türkiye’de Cumhurbaşkanı’nın ABD’ye ya da Avrupa Birliği’ne meydan okur tavırları, iktidar destekçilerinin her türlü kriz göstergesini ve doların yükselişini faiz lobisine, olmadı dış mihraklara bağlamaları hep bu çabanın sonucudur: Suçu bir grubun, topluluğun ya da toplumun üzerine atmak. Diğer taraftan kitlelerin önemli bir kısmı kriz ile birlikte yaşadıkları işsizlik,

”

Demek ki büyük ekonomik krizler, daha doğrusu büyük depresyonlar, bir tarafta popülist reaksiyoner hareketleri yükseltirken aynı zamanda toplumun büyük kesimlerine kapitalizmin kendilerine hiçbir şey vermediğini gösterdiği için devrimci mücadeleler de olanaklı hale gelmektedir.

”

yoksulluk gibi sorunların nedenlerini genel olarak ekonomik sistemin kendisinde var olan yapısal bir sorun olarak görmeye başladığında, bunun somut olarak ülkede uygulanan ekonomi politikalarında ortaya çıktığını fark ettiklerinde sol partilere eğilim göstereceklerdir. Tam da bu nedenle bugün şu yaşadığımız ortamda hem Türkiye hem de dünyadaki olası gelişmeler açısından umutsuz olmak için hiçbir neden yoktur.

Ne var ki sırf bir ekonomik kriz ile ne kapitalizm kendiliğinden çökecek ne de yeni bir toplumsal-ekonomik düzen kurulacaktır. Yani sanıldığı gibi ekonomik kriz karşısında devrimci bir mücadele otomatik biçimde yükselmez, insanlar durduk yere krizin sorumlusu olarak yapısal faktörleri görmeyeceklerdir. Bunun olabilmesi, tam da böyle bir ortamda sınıf mücadelesinin geliştirilebilmesinde yatar ve yukarıda anlattığımız gelişmeler günümüzde bu mücadelenin gelişiminin olanaklılığını ortaya koymaktadır. Çünkü olağan dönemlere nazaran kriz dönemlerinde kitleler daha fazla politik hayatın içine çekilirler.

Bu durumda, sosyalistler eğer adlarını hak edeceklerse, giderek büyüyen ekonomik krizin pençesindeki kitleler ile buluşmanın yollarını bulmak zorundadır. Yani geniş kitlelere yaşadıkları krizin sorumlularının bir kişi, grup, bir etnik azınlık, başka bir toplum vb. olmadığını göstermek gerekir ve bunun için bir işçi sınıfı odağında bloklaşmak zorunludur. Zira insanların büyük çoğunluğu, sınıf partilerinin yokluğu durumunda reformist/parlamentarist güçlere yönelecektir. Bir devrim ve isyan dalgasıyla başlamakla birlikte sınıf partilerinin önderlik edememesi nedeniyle bambaşka bir biçimde sonlanan Mısır ve Tunus örneklerine bakmak bunu anlamak için yeterlidir. Dolayısıyla insanların bugüne kadarki deneyimlerinde onlardan bir adım önde olmak, o deneyimleri doğru yorumlamalarını sağlamak, çıkarılan dersler ışığında daha sağlam örgütlenmeleri kitlelere sunmak bugün solun yapması gereken şeyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Faşizm bir tehlike haline gelmişken sosyalistlere anti-kapitalist değil fakat "demokratik", hele hele pasifist politikalar önermek, yaşanan durumdan hiçbir şey anlamamış olmak demektir. Gün faşizmle mücadele, savaşa karşı savaşa, devrime hazırlanma günüdür.

//

Zira insanların büyük çoğunluğu, sınıf partilerinin yokluğu durumunda reformist/parlamentarist güçlere yönelecektir. Bir devrim ve isyan dalgasıyla başlamakla birlikte sınıf partilerinin önderlik edememesi nedeniyle bambaşka bir biçimde sonlanan Mısır ve Tunus örneklerine bakmak bunu anlamak için yeterlidir.

//

Nasıl en çok mülteci barındıran ülke haline geldik? Ne yapmalı?

Mülteci alan bir ülke durumuna gelmemek için yıllardır Avrupa dışından mülteci kabul etmeyen Türkiye, 2017 yılında 3.5 milyon mülteci ile dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna geldi. Trajik bir durum. Üstelik bu insanlara hâlâ mülteci statüsü vermemekte ısrar ediyor. Trajikomik bir durum. Bu insanların yüzde 90'dan fazlası kampların dışında, Türkiye'nin çeşitli şehir, kasaba ve köylerinde yaşamaktadır. Mültecilerin yüzde 70'i kadın ve çocuktur.

CEM TERZI

Birleşmiş Milletler (BM), 2001 yılında, mülteci sorunlarına dikkat çekmek için 20 Haziran tarihini Dünya Mülteciler Günü olarak ilan etti. BM savaşları önlemek ve dünya barışına katkıda bulunmak için kurulmuştu. BM Mülteci Yüksek Komiserliği de savaşların sebep olduğu mültecilik sorununu önlemek/çözümlenmek için kurulmuştu. Bugün dünyanın içinde bulunduğu duruma bakılırsa her iki kurum da tamamen başarısız olarak ilan edilmelidir. BM zengin ve güçlü ulusların çıkarlarının/em-

peryal hırslarının korunduğu G7 ve G8 ülkelerinin kontrolünde dünya barışına katkıda bulunamayan bir uluslararası örgüttür. BM Mülteci Yüksek Komiserliği'nin başarısızlığını Haziran 2016'da yayımladığı son raporun rakamlarında görmek mümkün. Bu rapora göre dünyada yerinden zorla edilmiş insan sayısı 65.3 milyona ulaşmıştır. Bugün yeryüzünde her 122 kişiden biri yerinden zorla edilmiş durumdadır. 21.3 milyon mülteci, 40.8 milyon ülke içi zorla yer değiştirme ve 3.2 milyon sığınmacı vardır. Bu rakamlara iklim değişikliği nedeni ile göç eden 19 milyon kişi dahil değildir. Rapor 65.3 milyon yerinden zorla edilmiş insan için yeni bir ülke kurulsa, bu ülkenin nüfus olarak dünyanın 21'inci büyük ülkelerinden biri olacağını da söylüyor! Bu insanların 10 milyonu vatansız (hiç bir ülke tarafından kabul edilmeyen) durumundadır. Mültecilerin yüzde 51'i çocuktur. Yaklaşık 98 bin 400 çocuk anne ve babasını kaybetmiş ya da onlardan ayrı başka bir ülkede yaşamak durumunda kalmıştır. 2015 yılında göç ederken Akdeniz'de ölen ya da kaybolan kişi sayısı 5 bini geçmiştir. BM'nin ısrarla savunduğu göçmen ve mülteci ayrımı da bugün anlamsızlaşmıştır. Bu kategorik ayrımın gerçekte bir ilişkisi yoktur!

Bugün milyonlarca insan doğrudan can güvenliği tehdidi altında olmasa da evi, iş yeri bombalarla yıkıldığı için, işsiz kaldığı için, ırkı, dini, mezhebi yüzünden iş bulamadığı için, neoliberalizmin yıkıcı etkileri yüzünden yollardadır. BM Suriye savaşı ile ortaya çıkan kitlesel göç Batı'ya ulaşır ulaşmaz içinde bulunan durumu "mülteci krizi" ve "büyük insanlık trajedisi" olarak tanımladı. Gerçek ise BM'nin durumla başa çıkmadaki güçsüzlüğü hatta isteksizliği idi. Panik ve korku içinde mültecilerden çok Batı'nın ülkelerini mülteci akınından korumak üzere hareket etti. Aslında aynı cümleler bir diğer uluslararası örgüt olan Avrupa Birliği (AB) için de kurulabilir. "Mülteci krizi" tanımı çok ciddi bir çarpıtmadır. Durum olsa olsa kapitalizmin tarihi, ekonomik ve siyasi krizi olarak tanımlanabilir. Mülteciler açısından bakıldığında ise mültecilere yardım etmek yerine onlara karşı bir savaş yürütüldüğünü görüyoruz. Bu bir mülteci krizi değil, bu, en zengin ve en güçlü devletlerin en yoksul ve en güçsüz insanlara karşı yürüttüğü kirli bir savaştır! Kendi ulus devletinin temel yurttaşlık haklarından mahrum olduğu gibi, uluslararası karar alıcı örgütler tarafından da insan haklarından mahrum bırakılmış; tüm uluslar ailesinden dışlanmış, haklara sahip

//

"Mülteci krizi" tanımı çok ciddi bir çarpıtmadır. Durum olsa olsa kapitalizmin tarihi, ekonomik ve siyasi krizi olarak tanımlanabilir.

Mülteciler açısından bakıldığında ise mültecilere yardım etmek yerine onlara karşı bir savaş yürütüldüğünü görüyoruz. Bu bir mülteci krizi değil, bu, en zengin ve en güçlü devletlerin en yoksul ve en güçsüz insanlara karşı yürüttüğü kirli bir savaştır!

//

“ Mülteci alan bir ülke durumuna gelmemek için yıllardır Avrupa dışından mülteci kabul etmeyen Türkiye, 2017 yılında 3.5 milyon mülteci ile dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna geldi. Trajik bir durum. Üstelik bu insanlara hâlâ mülteci statüsü vermemekte ısrar ediyor. Trajikomik bir durum.”

olma hakkından mahrum bırakılmış bu insanlar topluluğuna karşı başta AB olmak üzere emperyalist devletler kirli bir savaş yürütmektedir. Mülteciler AB'nin sınır polisi Frontex ile, NATO gemileri ile ölüm yolculuklarına ya da savaş, çatışma alanlarına sürülmektedirler, yaşamalarına izin verilmemektedir. BM'de bu kirli savaşı insancillaştırmakla görevlidir!

Savaş ve neoliberalizm, her geçen gün mülteci sayısını katlanarak arttırmaktadır. Suriye, Libya ve Yemen'de süren savaşlar son yıllardaki mülteci sayısındaki aşırı artıştan sorumludur. Bugün dünyadaki mültecilerin yüzde 54'ü üç ülkeden; Suriye (4.9 milyon), Afganistan (2.7 milyon) ve Somali'den (1.1 milyon) kaynaklanmaktadır (2015 yıl sonu BM verileri). Dünyaya dayatılan “Batı” ve “Gerisi” şeklindeki emperyalist ekonomi-politik anlayış, bugün Afrika ve Ortadoğu'da yaşanan kaos ve vahşetin sebebidir ve mülteci meselesi bu gerçeklikle ele alınmak zorundadır. Neoliberal kapitalizm, küresel güney ile kuzey arasındaki eşitsizliği çok ciddi biçimde arttırmış, küresel güneyin toplumsal yapılarını bozmuştur. Suriyeliler, Afganlar, Somaliler başta olmak üzere çok farklı coğrafyalardan, ülkelerden ve etnik kökenden milyonlarca insan çaresizlik yüzünden Batı'nın kapısına dayanmıştır.

Peki bu vahşetin sorumluları yarattıkları “collateral damage” için sorumluluk alıyorlar mı? Hayır! Merkez kapitalist ülkeler mültecilerin sadece yüzde 14'üne (yarısı ABD'ye olmak üzere sadece 107 bin 100 kişi için yeniden yerleştirme sağlanmıştır) ev sahipliği yaparken, mültecilerin yüzde 86'sı geri kalmış ve gelişmekte olan komşu ülkelerde; en çok Türkiye (2.5 milyon), Pakistan (1.6 milyon), Lübnan (1.1 milyon), İran (979 bin), Etiyopya (736 bin) ve Ürdün'de (664 bin) yaşamaktalar (2015 yılı sonu BM verileri).

Mülteci alan bir ülke durumuna gelmemek için yıllardır Avrupa dışından mülteci kabul etmeyen Türkiye, 2017 yılında 3.5 milyon mülteci ile dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna geldi. Trajik bir durum. Üstelik bu insanlara hâlâ mülteci statüsü vermemekte ısrar ediyor. Trajikomik bir durum.

Bu insanların yüzde 90'dan fazlası kampların dışında, Türkiye'nin çeşitli şehir, kasaba ve köylerinde yaşamaktadır. Mülte-

cilerin yüzde 70'i kadın ve çocuktur. 3 milyon Suriyeli dışında 134 bin Iraklı, 132 bin Afgan, 32 bin İranlı, 4 bin Somali ve 9 bin diğer ülkelerden mülteci vardır. Kayıtsız olanlar da dahil edildiğinde şu anda 3.5 milyon Suriyeli Türkiye'de yaşamaktadır. Resmi verilere göre Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 4'ünü, gerçek rakamlara göre ise yaklaşık yüzde 5'ini Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır.

2011 Nisan'ından itibaren açık kapı politikası uygulayan Türkiye mülteci sayısının artmasıyla 2015 Haziran'ında açık kapı politikasını sonlandırmıştır. Bunun ötesinde, mültecilerin girişini engellemek için AB devletlerinin uygulamalarına paralel olarak sınıra hendek ve beton duvarlar örmeye başlamıştır. Mültecilerin yasal ve güvenli geçişini imkânsız kılan pasaport ve/veya vize şartı konmuştur. Bugün mülteci kabul etmeme konusunda tüm dünya devletleri birbirleriyle yarışmaktadır.

Hükümet Suriye politikasındaki hatalarını ve Suriyelilerin kalıcı olduğu gerçeğini çok geç kabul etmiştir. Dönemin Başbakanı "Davutoğlu Siyaseti" olarak anılan; Suriyelilerin misafir olduğu ve kısa sürede (3 ay!) ülkelerine dönecekleri yaklaşım iflas etmiştir. Meselenin böyle ele alınması ile AKP hükümeti milyonlarca mülteci için gerçekçi, kalıcı ve adil bir yaklaşım geliştirememiştir. Ancak 2015'te mültecilerin Türkiye'de kalıcı oldukları anlaşılmıştır. Buna dair hükümetin ilk resmî açıklaması Eylül 2015'te yapılmış ve Suriyelilerin Türkiye'de kalacağına anlaşıldığı ve Suriyelileri topluma entegre etmek için çalışmalar yapıldığı ilan edilmiştir. Bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar mülteci meselesine tamamen hazırlıksız yakalandılar. Çok geç ve çok küçük adımlar atıldı. Mültecilere geçici koruma statüsünün kâğıt üzerinde sunduğu imkanlar bile yeterince anlatılmadı, bu hizmetlerden tam anlamıyla yararlanmaları sağlanamadı. Nihayet Ocak 2017'de hükümet, Suriye politikasının başından itibaren yanlış olduğunu da itiraf etti: Başbakan Yardımcısı ve Hükümet Sözcüsü Numan Kurtulmuş, Türkiye'nin Suriye politikası için 'Baştan beri büyük yanlışlarla dolu, şimdi bunları düzeltiyoruz" dedi. Mültecilere hak ettikleri mülteci statüsü verilmedi. Geçici koruma statüsü denilen ve aslında insan hakları açısından meşru olmayan bir statüde ısrar edilmektedir. Bu statü altında sağlanan hak ve hizmetleri mültecilere duyurmak ve bilgilendirmekte başarısız olunmuştur. Dil engelini aşmak

// Mültecilere geçici koruma statüsünün kâğıt üzerinde sunduğu imkanlar bile yeterince anlatılmadı, bu hizmetlerden tam anlamıyla yararlanmaları sağlanamadı. Nihayet Ocak 2017'de hükümet, Suriye politikasının başından itibaren yanlış olduğunu da itiraf etti //

“ Öte yandan vatandaşlık hakkı ile ilgili tutarsız açıklamalar yapılmıştır. Hükümetin Suriyelilere vatandaşlık verileceği ile ilgili farklı zamanlarda farklı açıklamalar yapması hem Suriyelilerin hem de Türkiyelilerin aklını karıştırmıştır. Özellikle seçim öncesine denk gelen açıklamalar muhalefet partileri tarafından olumsuz biçimde kullanılmış ve Türkiye toplumunun huzursuz olmasına yol açmıştır. ”

için etkin bir çalışma yapılmamıştır. Kayıt işlemleri zor ve uzun süren çileli bir uğraşa dönüşmüştür. Kamusal hizmetlere erişim ülke genelinde standartlaştırılmamış yerel yöneticilerin insafına terk edilmiştir. Mülteciler sürekli mağdur edilmiştir. Suriyeli mülteciler kendilerini Türkiye’de bir gelecek kurmak üzere güvende hissedememişlerdir. Özellikle erişkinlerin bunca zamandır Türkçe öğrenmeleri için ciddi bir çalışma yapılmamıştır. Mültecilere sunulan hizmetlerin ana dillerinde olması için çaba gösterilmemiştir. Suriyeliler bir gün misafir söylemi ile diğer gün vatandaşlık teklifi ile şaşkına dönmüşlerdir. Bir gün hükümetin açık kapı politikası ile öğünölmüş diğer gün Suriyelilerin Suriye’de güvenli tampon bölgelere yerleştirme planları açıklanmıştır. AB ile olan her gerginlikte bir tehdit olarak sınırların açılıp Avrupa’ya geçişlerin serbest bırakılacağına dair söylemler, mültecileri belirsizliğe mahkûm etmiştir. Bu politikasızlık, milyonlarca mültecinin 6 yılı aşkın bir süredir yaşadıkları ve çalıştıkları bu ülkede kendilerine bir gelecek kurmak üzere harekete geçme refleksini felç etmiştir.

Öte yandan vatandaşlık hakkı ile ilgili tutarsız açıklamalar yapılmıştır. Hükümetin Suriyelilere vatandaşlık verileceği ile ilgili farklı zamanlarda farklı açıklamalar yapması hem Suriyelilerin hem de Türkiyelilerin aklını karıştırmıştır. Özellikle seçim öncesine denk gelen açıklamalar muhalefet partileri tarafından olumsuz biçimde kullanılmış ve Türkiye toplumunun huzursuz olmasına yol açmıştır. Vatandaşlıkla ilgili Temmuz 2016’da yapılan ilk açıklamada, Türkiye’nin ihtiyaç duyduğu meslek gruplarından 40-60 bin eğitilmiş ya da Türkiye’de iş kuracak paralı Suriyelilere vatandaşlık verileceği söylenmiştir. Ancak, daha sonra hükümet yetkilileri 300 bin civarında kişinin aileleriyle birlikte (kabaca 1 milyon kişi) vatandaşlığa kabul edileceğini açıklamıştır. Suriyeliler bütün bu açıklamaların kendileri için ne anlama geldiğini asla anlamadılar. Türkiye toplumu da doğru bilgilendirilmediği, açık bir tartışma ortamı yaratılmadığı ve demokratik rıza için bir çaba gösterilmediği için vatandaşlık konusuna tepkili hale gelmiştir. Oysa Türkiye’ye sığınan milyonlarca insanın vatandaşlıkla eşit statüde nasıl içerileceği çok önemli bir meseledir. Onları hem kendi ülkelerine yabancılaştırmadan, özlemlerini, memleketlerine dönüş isteklerini yok etmeden, ama aynı zamanda insanlık dışı bir muameleye maruz bırakmadan konumlandırabileceğimiz bir düzenlemeyi

nasıl yapılabileceğimizi açık ve yapıcı biçimde tartışmalıydık. Bugün milyonlarca mültecinin sosyal entegrasyonu Türkiye'nin önündeki temel meseledir.

AB -Türkiye Geri Gönderme Anlaşması da bir fiyaskodur. Bu anlaşmada Türkiye'ye iki havuç gösterilmişti; dondurulmuş olan Türkiye'nin AB üyelik görüşmelerini canlandırmak ve TC vatandaşlarına vize serbestisi sağlamak. AB üyeliğinde yol kaydetmek şöyle dursun trajikomik biçimde, şu anda Cumhurbaşkanı Türkiye'nin AB üyeliği başvurusunu sona erdirmeyi amaçlayan bir referandumdan bahsetmektedir. TC vatandaşlarına vize serbestisi konusu ise hiç konuşulmamaktadır. En çok gündemde olan mültecilerin kirli siyasi pazarlıklara ve tehditlere konu olmasıdır. Her gün "mültecileri göndeririz ha!" şeklindeki açıklamalar ile mülteci yaşamları alt üst olmaktadır.

Yazıyı yapılması gerekenleri sıralayarak bitirelim.

1. Suriye'de ve Ortadoğu'da devam eden savaş ve çatışmaların barışçıl çözümü göç ve mülteci meselesi için temel şarttır. Türkiye dış politikasını Suriye'de ve Ortadoğu'da barış tesis etmek üzere oluşturmalıdır.

2. Şimdiye kadar misafir söylemi ile yürütülen "hayırseverlik", "din kardeşliği" dayanışması, komşuluk dayanışması gibi yaklaşımlar terk edilmeli devletin mülteci meselesinde siyasi, kültürel, sosyal ve ekonomik düzeylerde yapısal çözümler üretmesine hızla başlanmalıdır. Bu amaçla ilgili bir bakanlık, Göç Bakanlığı kurulmalıdır. Göç Bakanlığı güvenlik ya da toplum mühendisliği değil insan hakları temelli bir anlayış ile kurulmalıdır.

3. Mültecilere artık mülteci statüsü verilme zamanı gelmiştir. Bu statüsüzlük sosyal entegrasyonun önündeki en önemli engeldir ve Türkiye 1951 tarihli BM Mülteciler Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlamayı kaldırmalıdır.

4. Mülteci meselesine sadece Suriyeliler üzerinden bakmaktan vaz geçilmeli ve tüm mültecilerin sosyal entegrasyonu amaç olmalıdır.

5. Vatandaşlığa geçiş kolaylaştırılmalı ve eşit vatandaşlık için Anayasa'da bu yönde demokratik değişiklikler yapılmalıdır.
6. Mültecilerin barınma, eğitim ve sağlık hizmetlerinde vatandaşlar ile eşit haklar ve imkanlara kavuşması gerekir. Bunu yaparken mülteciler, Türkiye emekçi sınıfı ile birlikte ele alınmalı ve toplumun alt sınıfının tamamını kapsayacak biçimde barınma, eğitim ve sağlık alanlarında sosyal devlet yaklaşımı ve kamucu devlet müdahalesi geliştirilmelidir.
7. Mültecilerin emek piyasasına katılması için devlet etkin rol oynamalı ve kamuda yeni istihdam yaratılmalı, informal sektör ve kayıt dışı istihdam ile etkin mücadele etmelidir. Mültecilerin sendikalara üye olmalarının önündeki engeller kaldırılmalıdır.
8. Mültecilerin bir yandan kendi kültürlerini, değerlerini koruyup geliştirebilmeleri bir yandan Türkiye toplumunun kültür ve değerlerini anlayabilmeleri için hem mülteci hem Türkiye toplumuna yönelik, hükümet ve devlet kuruluşları aktif politikalar ve programlar geliştirmelidir.
9. Türkiye gibi orta gelir grubundaki bir ülkenin 3.5 milyon mülteciye insan onuruna yakışır bir yaşam sunması kolay değildir. AB'nin mülteci ve göç meselesini kendi sınırları dışında tutma politikasına teslim olmak yerine sorumluluğun paylaşılması için uluslararası alanda etkin çaba gösterilmeli, bu bağlamda var olan sorunların üstünü örtmek yerine şeffaflık politikası izlenmelidir.
10. Hükümet, uygulanan politikaları ve karşılaşılan sorunları kamuoyuna dürüstçe açıklamalıdır. Toplumdaki endişelere kulak verilmelidir. Bu endişeleri gidermek için çaba gösterilmelidir.
11. Mülteci yerleşimleri ile ilgili şeffaflık ve iletişim olmaması, yerelin karar süreçlerine katılamaması spekülasyonlara ve gerginliğe yol açmaktadır. Hükümetin Suriyelileri nüfus iskan politikası olarak kullanmayacağını, toplum mühendisliğine soyunmayacağını ve mülteci meselesinde parti siyaseti ile hareket etmeyeceğini topluma göstermesi gerekir. Toplumun fayhatları göz önünde bulundurarak mülteci kampları Alevilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlere kurulmamalıdır. Bunun dışın-

da da kendi bölgelerine mültecilerin gelmesi konusunda etnik ya da yaşam biçimi temelli endişe taşıyan bütün toplumsal kesimler ile hükümet temas etmeli ve endişeleri giderilmelidir.

Sonuç olarak; Türkiye, ulus devleti, dinamik bir bir arada yaşam iradesi için yeni gelenlerle de gönüllülükle ortaklaşabilen bir politik toplum formu olarak tanımlamak zorundadır. Unutmayalım, uygarlık “yerleşme” ile başlar. Birilerinin yerleşme haklarını elinden aldığınızda aslında insanlığın bir kısmını insanlıktan çıkarıyorsunuzdur ve aslında bu bizzat insanlığı yok etmektir. Ulus ortak bir yerleşme kararından başka bir şey değildir ve yeni gelenlerin bu karara katılması ulusu yok etmez, tersine ulusu genişletir, güçlendirir.

**Unutmayalım,
uygarlık “yerleşme”
ile başlar. Birilerinin
yerleşme haklarını
elinden aldığınızda
aslında insanlığın bir
kısmını insanlıktan
çıkarıyorsunuzdur
ve aslında bu
bizzat insanlığı yok
etmektir.**

Yazıda kullanılan kaynaklar

1. IOM Global Migration Trends Factsheet 2015 <http://gmdac.iom.int/global-migration-trends-factsheet>
2. UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), Global Trends: Forced Displacement in 2015, 20 June 2016, <http://www.refworld.org/docid/57678f3d4.html>
3. Halkların Köprüsü Derneği. 1. Alan Kurdi Mülteci Çalıştayı. Mültecilerin Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. EYS Basım, Nisan 2016
4. Halkların Köprüsü Derneği. Kıyıya Vuran İnsanlık. Dip Not Yayınları, 2017
5. International Crisis Group. Türkiye'nin Mülteci Sorunu: Kalıcılığın Siyaseti, Avrupa Raporu No: 241, 30 Kasım 2016
6. İçduygu A. Turkey: Labour Market Integration and Social Inclusion of Refugees, European Parliament, Directorate General For Internal Policies, Policy Department, 2016 (www.europarl.europa.eu/supporting-analyses)

Huzursuz Avrupa'da göç, kimlik bunalımı ve demokrasi krizi

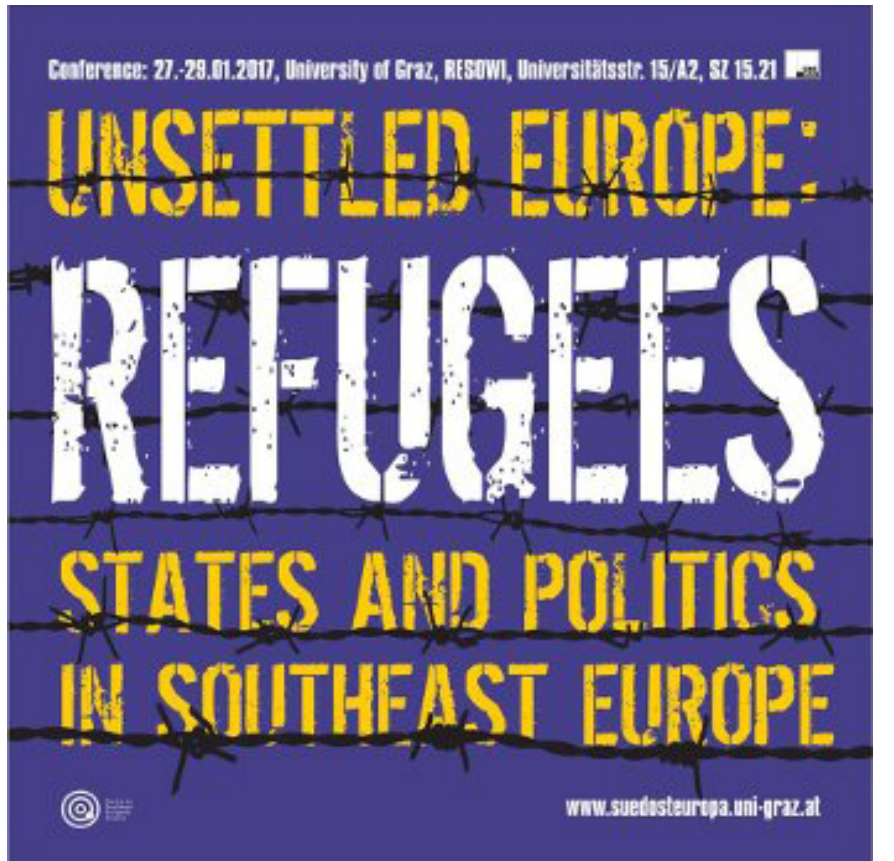
Terör, yabancı istilası ve güvensiz bir gelecek korkusuyla sindirilen toplumlar yüksek duvarların arkasına saklanırken, Avrupa Birliği, içeride ve dışarıda otoriter eğilimli liderlere tavizler vererek kendi kuruluş mantığına aykırı davranıyor.

27-29 Ocak tarihleri arasında, Avusturya'nın Graz Üniversitesi'nde düzenlenen bir konferansta buluşan uluslararası bir grup akademisyen, sivil toplum temsilcisi, gazeteci ve araştırmacı, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da sığınmacı akımının algılanışını ve buna verilen toplumsal ve siyasi tepkileri masaya yatırdı. "Huzursuz Avrupa" (Unsettled Europe) başlıklı konferans, tam da ABD Başkanı Trump'un yedi Müslüman ülke vatandaşlarına sınırı kapatan kararnamesine denk gelince, üzerinde kısıtlı veri ve bol önyargıyla yorum yapılan bu acil konuya, bilimsel yaklaşmanın önemini ortaya koydu.

KARABEKİR AKKOYUNLU

Doğu ve Güneydoğu Avrupa, 19. yüzyıldan bu yana daha çok göç vermesiyle bilinen bir coğrafya. Demografik yapısı Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması, Balkan Savaşları ve Türk-Yunan mübadelesiyle kökten değişen Balkanlardan, 1990'larda Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde bir milyonu aşkın kişi dünyanın dört bir yanına iltica etti. 1989'da 340 bin Türk asıllı Bulgar vatandaşı Türkiye'ye göç etmeye zorlandı. Macaristan, Polonya ve Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinden de İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya düzenli göç dalgaları yaşandı.

Göç vermeye alışmış bu coğrafya, son yıllarda ise bir sığınmacı akınıyla karşı karşıya. Gerçi 2015'ten beri yolu Doğu Avrupa ve Balkanlar'dan geçen 1,5 milyonu aşkın Suriyeli, Iraklı, Afgan ve diğer sığınmacının pek azı buralarda kalmaya niyetli; çoğunun amacı Almanya veya İskandinav ülkelerine ulaşmak. Ancak Batı Avrupa hükümetlerinin sığınma taleplerini ağırdan alması ve sınır geçişlerinin zorlaşması sonucu on binlerce insan bu ülkelerde sıkışmış durumda. Bu sayı bile, zaten kırılğan sosyopolitik fay hatları üzerinde bulunan, görece küçük nüfuslu Doğu ve Güneydoğu Avrupa toplumlarını sarsmaya yetiyor.

ÖTEKİ AVRUPA

Graz'daki konferansta defalarca vurgulanan bir konu, bu tablonun ortaya çıkardığı kimlik bunalımlarıyla ilgiliydi. Sığınmacılar, on yıllarca Batı Avrupa'nın 'ötekisi' olmuş ve hakir görülmüş Balkan ve Doğu Avrupa toplulukları için adeta kendi Avrupalılıklarını kanıtlamanın bir aracı haline geldi. Fakat bu, zorda olana kimlik ayırımı yapmaksızın kucak açan çoğulcu ve cömert bir Avrupalılık fikrinden çok, etnik köken ve inanç farklılıkları üzerinden ayrıışan milliyetçi muhafazakar bir Avrupayı temsil ediyor. Polonya'dan Hırvatistan'a, Macaristan'dan Sırbistan'a sesi giderek yükselen milliyetçi damarın temsilcileri, kendilerini Hıristiyan Avrupa'yı barbar istilasından koruyan sınır bekçileri olarak resmederek 'Avrupalılaşıyor'.

Bu çabanın 'esas Avrupa' gözünde 'öteki Avrupa' algısını ne derece değiştirdiği tartışılır. Çünkü Batı'da da yükselen milliyetçi muhafazakar zihniyet, kendi içindeki farklılıklara da tahammül edemiyor. Örneğin 'Brexit' referandumu sürecinden bu yana, İngiltere'de yaşayan Polonyalılar, sağ popülist medya ve siyasetçiler tarafından İngilizlerin ekmeğini çalıp devletin kaynaklarını kurutan istenmeyenler olarak resmedilmekte. Güneydoğu Avrupa'ya bakış ise 'Avrupa medeniyetinin bekçileri' imajından çok, sığınmacıları yasadışı yollardan AB'ye sokan bir kaçakçılar diyarı, 'vahşi Balkanlar' önyargısını yansıtıyor. Yani kıta içinde de, aslında hiçbir zaman kaybolmamış Avrupalılık hiyerarşisi, mülteci krizi üzerinden tekrar belirginleşiyor. Herkesin kendi doğusunda kalana tepeden baktığı – aslında Türkiye'ye de hiç yabancı olmayan– bir çeşit 'kademeli oryantalizm' kendini idame ettiriyor.

Elbette, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan haberler sadece öteki-leştirme ve ayrıışmadan ibaret değil. Sunumlarda dikkati çeken bir başka nokta, göç dalgalarına bölge içinde verilen tepkilerin çeşitliliği. Savaştan kaçıp ölümü göze alarak Avrupa'ya ulaşan insanları ilk karşılayan ve onlara yardım eli uzatanlar, her ülkede sivil toplum örgütleri, gönüllüler ve yerel halk olmuş. Bu sivil dayanışma, zaman içinde uluslararası ağlara dönüşüp etki alanını geliştirmeye de başlamış. Fakat maddi ve lojistik kaynak ihtiyacı ve meselenin hukuki boyutları, kamu kurumlarının katkısını kaçınılmaz ve gerekli kılıyor. İşin içine devletlerin girdiği noktada ise çoğu zaman güvenlikçi politikalar, dikenli teller ve

//

Kıta içinde de, aslında hiçbir zaman kaybolmamış Avrupalılık hiyerarşisi, mülteci krizi üzerinden tekrar belirginleşiyor. Herkesin kendi doğusunda kalana tepeden baktığı – aslında Türkiye'ye de hiç yabancı olmayan– bir çeşit 'kademeli oryantalizm' kendini idame ettiriyor.

//

duvarlar ön plana çıkmaya başlıyor.

Bölgede saha çalışması yapan araştırmacılar, önyargıları yıkmak için yerel halk ve sığınmacılar arasında anlamlı bağlar kurulmasının önemine dikkat çekiyor. Her sığınmacının geride bıraktığı bir hayatı, ailesi ve hatıraları var. Bu hikayeler paylaşılabilir ölçüde sığınmacıların yerel halktan gördüğü destek ve empati artıyor. Fakat bu tür bağların kurulmasını zorlaştıran ciddi faktörler var. Bunların başında iletişim sorunu, artan sayılarla birlikte gelenlerin isimsiz kitleler olarak görülmeye başlanması ve topluma sürekli korku pompalayan yanlış yayınlar geliyor.

FARKLI HİKAYELER

En çok göç alan ülkelerde duygusal tepkiler de doğal olarak yükseliyor, ancak en umut verici hikayeler de aslında burardan çıkıyor. Örneğin 500 bin sığınmacıyı ağırlamış olan 80 bin nüfuslu Midilli adasında ortaya çıkan olağanüstü çaba ve dayanışma, ekonomik kriz içindeki ada halkının Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterilmesini sağladı. Benzer hikayelere Türkiye veya Lübnan'da da rastlamak mümkün. Bunlara dikkat çekmek, Yunanistan'daki neo-Nazi Altın Şafak hareketinin varlığını, ya da Türkiye ve Lübnan'da sığınmacılarla yerel halk arasında zaman zaman cinayete varan gerginlikleri görmezden gelmek anlamına gelmiyor; daha ziyade, bir ülkeden tek bir hikaye çıkmadığını gösteriyor.

Öte yandan, görece az sayıda mültecinin yolunu tuttuğu ve ekonomik olarak nispeten sağlam durumda olan Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya gibi ülkelerde rastlanan şiddetli yabancı düşmanlığı dikkat çekici. Faturayı Doğu Avrupalıların 'kalıtsal ırkçılığına' kesmeden önce, sığınmacı akımı başladığı sırada bu üç ülkede de sağ popülist hükümetlerin iktidarda olduğunu hatırlayalım. Bu hükümetler, kontrol ettikleri medya organları aracılığıyla, daha ilk günden itibaren krizi abartılı yanıtarak toplumu korkutmak ve Avrupa Birliği karşıtı gündemlerine malzeme etmekle eleştiriliyor.

Örneğin, Macar hükümetinin gelecek olan sığınmacılar için bilinçli olarak herhangi bir hazırlık yapmadığı, gelen sığınmacıları

Budapeşte'nin merkez tren istasyonunda uzun süre beklettiği ve buradaki görüntüleri iktidar medyasının özenle ayıklayarak (empati yaratacak aileli, çocuklu resimleri dışarıda bırakıp kadraja daha çok yalnız erkekleri alarak ve dayanışma örneklerini görmezden gelerek) 'kaos hikayeleri' yarattığı anlatılıyor. Kendi sesini duyuramayan mültecilerin çeşitli iktidar odaklarının çıkar ve tercihleri yönünde manipüle edilmesi, sadece Macaristan'a özgü bir durum değil elbette.

LİBERAL DEMOKRASİ KRİZİ VE AB

Son tahlilde 'mülteci krizi' Avrupa'nın içinde bulunduğu 'demokrasi krizini' gözler önüne seriyor. İngiltere'de Brexit ve ABD'de Trump'un seçilmesiyle iyice cesaretlenen Avrupalı popülist milliyetçiler, 'barbar istilası' senaryosu üzerinden, AB üyeliğinin temel taşları olan güçler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, medya özgürlüğü gibi normları esnetmenin fırsatını kolluyor. AB projesini yürüten elitlerinse, liberal değer ve kurumlara fazlasıyla güvendikleri, etnik milliyetçiliğin köklerinin kıtada ne kadar derine indiğini göremedikleri anlaşılıyor.

Avrupa Birliği'nin yapması gerekenler aslında ortada. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Viyana temsilcisi Melita Sunjic'e göre bunlar: Tüm kıta çapında tek merkezden yönetilen etkin bir kayıt-işlem sistemi kurmak, sınır geçişlerini düzenli hale getirmek, maddi yükü ve sorumluluğu Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Yunanistan gibi ülkelerle adil bir şekilde paylaşmak, ve en önemlisi, göç veren ülkelerdeki çatışmaları ve kurumsal çöküşü körüklemekten kaçınmak.

Avrupa ülkelerinin bunları gerçekleştirecek gücü, altyapısı ve kaynakları aslında var. Fakat 'huzursuz kıta' kendi varoluşsal krizini yaşarken, buradaki liderler uluslararası dengeleri altüst eden sorunlara akılcı ve insancıl çözümler geliştirip uygulayacak vizyon, bütünlük ve enerjiden uzak görünüyor. Terör, yabancı istilası ve güvensiz bir gelecek korkusuyla sindirilen toplumlar yüksek duvarların arkasına saklanırken, Avrupa Birliği, içeride ve dışarıda otoriter eğilimli liderlere tavizler vererek kendi kuruluş mantığına aykırı davranıyor. Bu şekilde de çözümün değil problemin bir parçası olmaya devam ediyor.

//

... 'huzursuz kıta' kendi varoluşsal krizini yaşarken, buradaki liderler uluslararası dengeleri altüst eden sorunlara akılcı ve insancıl çözümler geliştirip uygulayacak vizyon, bütünlük ve enerjiden uzak görünüyor.

Ya devlet ana ya devlet başa

2002 senesinde AKP'nin iktidara gelmesiyle beraber birey-devlet karşıtlığı üzerinden okuma yapan birçok entelektüel, bütün kötülüklerin anası olarak gördükleri Kemalist devlet paradigmasına karşı çıkan bu hareketi ümitle selamladılar. AKP'nin askeri vesayet olarak adlandırdıkları devlete karşı çıkmasını ve kendisine sivil siyasette alan açma gayretlerini, devletin egemenlik sahasının daralacağıının alameti saydılar. Böylece, birey özgürlüklerinin sahası genişleyecek ve ülkenin iç ve dış politikası krizlerden azade olacaktı. Mamafih, beklendiği gibi olmadı.

Bir tercihte bulunmak isteyen her insan karşıtlıkları doğru okumak zorundadır. Ve bu her zaman kolay değildir. Mesela, karnınızın acıktığını ve gittiğiniz lokantanın menüsünde sadece brokoli ve kebab olduğunu varsayalım. Yaptığınız seçim, lezzetli bir yemek ile tatsız-tuzsuz bir yemek arasında oluşturduğunuz karşıtlığın sonucu olacaktır. Ancak zihninizde kuracağınız tek karşıtlık bu olmayabilir. Bu yemekleri aynı zamanda, sağlıklı-sağlıksız veya pahalı-ucuz olarak da sınıflandırabilirsiniz. Bu tasnif, sizin seçimlerinizi etkileyecektir. Mamafih, insan zihni

BURAK BILGEHAN ÖZPEK

//

Kendisini iktidar tarafından kuşatılmış hisseden kesimler, güvenlik söylemi arkasına gizlenerek elde edilen keyfiliğin otoriter bir rejim inşa etmeyi amaçladığını iddia ediyor. Onlara göre, öncelikle siyaset kurumunun yeniden işletilmesi ve devletin adalet ve şeffaflık gibi ilkeler ile buluşması icap ediyor. Kriz işte bu noktada başlıyor.

birden çok karşıtlığı aynı anda kurmak ve aralarından en rasyonel olanı seçmek gibi zahmetli işlere pek girmez. İhtiyaçlarımız bize tek bir karşıtlık dayatır ve onun izinden giderek seçimimizi yaparız. Bu yüzden, henüz kalp krizi geçirmiş olan bir müşterinin lokantaya gittiği zaman kafasında şekillenen karşıtlık yemeklerin sağlıklı olup olmaması üzerine kurulacaktır. Öte yandan, aynı müşteri, kalp krizi geçirmeden önceki gün ise muhtemelen karşıtlığı lezzet üzerinden tanımladığı için kebab yemeyi tercih etmişti. Dolayısıyla, karşıtlık, tercihi belirlerken ihtiyaçlar da karşıtlığın nasıl kurulacağına karar veriyor. Günün sonunda, ihtiyaçların tercihleri belirlediği, diğer soyut ve alternatif karşıtlık ihtimallerinin görmezden gelindiği bir tablo ortaya çıkıyor. Tercihimizin yanlış olduğunu anlamak için ise bir kriz yaşamamız gerekiyor. Yeni bir karşıtlığı ancak böyle kurgulayabiliyoruz.

Tanık olduğumuz son 20 sene bize sunulan karşıtlıkların ve bunun sonucunda yaptığımız seçimlerin "kriz" üretmesiyle sonuçlandı. Hayatın her alanında, olağan dışı bir durum ile yaşamaya çalışıyoruz. Neredeyse bütün kurumların ve bireylerin kuşatılmışlık düşüncesi içinde olduğu bir durum bu. Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarına destek veren ve toplumun yarısını oluşturan insanlar memleketin harici ve dahili bedhahların taarruzu altında olduğuna inanıyor. Toplumun diğer yarısı ise AKP tarafından kuşatıldığını düşünüyor. Farklı toplum kesimlerinin kuşatmayı yarma çabaları ise bize nur topu gibi bir kriz hediye ediyor. İktidar, ulusal güvenlik söylemine sık sık başvuruyor ve kendisini kurtuluş savaşı veren bir ülkenin hükümeti olarak tanımlıyor. Memleketi daha güvenli kılmak için alınacak tedbirlere karar verirken, kamusal tartışmalar yapmaktan imtina ediyor. Dahası, bu tedbirlerin hukuk çerçevesinin dışına taşabileceğinin hoş görülmesini istiyor. Böylece, iç ve dış düşmanlara karşı yürütülen savaşın stratejisi hem devlet sırrına dönüşüyor hem de bu stratejiyi belirleme sürecinde kurumlar ve hukukun yerini AKP siyasi elitinin kişisel ve subjektif yargılamaları alıyor. Öte yandan, kendisini iktidar tarafından kuşatılmış hisseden kesimler ise güvenlik söylemi arkasına gizlenerek elde edilen keyfiliğin otoriter bir rejim inşa etmeyi amaçladığını iddia ediyor. Onlara göre, öncelikle siyaset kurumunun yeniden işletilmesi ve devletin adalet ve şeffaflık gibi ilkeler ile buluşması icap ediyor. Kriz işte bu noktada başlıyor.

Birçok yazar, AKP hükümetinin geçirdiği dönüşümü ve bu dönüşümün yarattığı krizi açıklarken yine “Kemalizm” kavramından medet umuyor. İddia şu ki, Kemalizm’in ceberut ve bireysel özgürlükleri görmezden gelen devlet anlayışı ölmemiştir ve AKP’de vücut bulmuştur. Kemalizm’in aydınlanmacı hedefleri AKP’nin kendine has muhafazakârlığı (hatta bazılarına göre İslamcılığı) ile yer değiştirirse de, devlet-toplum ilişkilerinin metodolojisi değişmemiştir. Dolayısıyla, AKP hükümetine muhalefet etmek ile Kemalizm’i eleştirmek arasında bir fark yoktur. Karşıtlık kadimdir ve kökleri eskiye uzanmaktadır. Devletin âli çıkarları karşısında bireyin özgürlüğünü savunmak gerekir. Ve devlet partisi haline gelmiş AKP’ye karşı direniş göstermek özgürlük talebi olan herkesin boynunun borcudur.

TEŞHİSİ YANLIŞ KOYMAK

Katıldığım akademik toplantılarda, en hararetle tartışılan konulardan birisi, AKP’nin otoriterleşme eğiliminin ne zaman başladığı. Bu konuda farklı görüşler mevcut. Ergenekon davasının başlangıcından, Davutoğlu’nun başbakanlık görevinden azledilmesine kadar geçen dokuz yıllık süre zarfında kırılma noktası olarak birçok farklı olaydan bahsedildiğini duydum ve okudum. Aslında bir kırılma noktası bulma çabası beraberinde, kırılma noktasından önceki dönemi tartışmadan muaf tutma eğilimi taşıyor. Kırılma noktasına kadar demokratik, insan haklarına saygılı, özgürlükçü ve müzakere yanlısı bir AKP olduğunu ima ediyor ve yaşanan travmatik bir olay karşısında AKP elitinin tavrının kaçınılmaz olarak değiştiğini kabul etmiş oluyor. Dolayısıyla, AKP hükümetleri altında yaşadığımız, birbirine taban tabana zıt iki dönem olduğu iddia ediliyor. Birçok akademisyen ve entelektüelin kapıldığı bu zan, AKP fenomenini ele alırken bireysel özgürlükler ile ceberut devlet anlayışı arasında kurdukları hatalı karşıtlıktan kaynaklanıyor.

Türkiye’deki karşıtlığı birey ve devlet üzerine kurmak esasında AKP’nin kuruluşundan daha önce başlamıştı. Soğuk Savaş’ın bitimiyle müjdelenen, tarihin demokrasinin dalga dalga yayılmasıyla son bulacağı fikri, birçok akademisyeni heyecanlandırıyor ve küreselleşme, refah, barış ve hürriyet vaat ediyordu. Türkiye’deki siyasal gruplar ve entelektüeller de bu durumdan geç de olsa etkilendi. Geç oldu diyorum zira 28 Şubat sürecine

//

Türkiye’deki karşıtlığı birey ve devlet üzerine kurmak esasında AKP’nin kuruluşundan daha önce başlamıştı. Soğuk Savaş’ın bitimiyle müjdelenen, tarihin demokrasinin dalga dalga yayılmasıyla son bulacağı fikri, birçok akademisyeni heyecanlandırıyor ve küreselleşme, refah, barış ve hürriyet vaat ediyordu.

//

kadar İslamcılık en Ortodoks haliyle devam ediyor, Kürt sorununa dair yapılan tartışmalar şiddet sarmalının gürültüsünde kayboluyordu. Merkez siyaset ise hem yozlaşmış bir politik ekonomiyi temsil ettikleri için kan kaybediyor hem de İslamcılık ve Kürt ayrılıkçılığı gibi sorunlarla uğraştığı için siyasi alana da müdahale etmekten imtina etmeyen ordunun gölgesinde kalıyordu. Kısacası, devletçiliğin karşısında bireycilik düşüncesi kuvvetli bir temsilden yoksundu. Bir yanda devlet olmak isteyen İslamcılar ve devlet kurmak isteyen Kürt ayrılıkçılığı diğer yanda da meşru ve merkezi devlet vardı.

28 Şubat süreciyle birlikte İslamcılarının tasfiyesi ve Öcalan'ın yakalanmasıyla taçlanan PKK'ya karşı kazanılan mutlak askeri başarı o zamana kadar pek de itibar görmeyen özgürlükçü söylemleri gündeme taşıdı. Laiklik ve ulus devleti korumaya çalışırken hoyrat davranan ve bu yüzden mütevazı insanların özel hayatlarını tehdit eden devlet olgusu sorgulanmaya başlandı. Birçok akademisyen, Milli Güvenlik Kurulu'nun "milli güvenliği" belirleme sürecini tekeline almasını eleştirdi. Onlara göre, sivillerden arındırılmış bu süreç, alınacak güvenlik tedbirlerini de askerlerin uhdesine bıraktığı için siyasi alanı daraltıyordu. Dahası, askerlerin hükmederken meşruluk zeminleri aldıkları oy değil, omuzlarındaki apoletlerdi. Bu yüzden, formüle edilen güvenlik politikasının temel insan haklarını tahrip edip etmesiyle ilgilenmek zorunda değillerdi. Günün sonunda, devlet güvenli hale gelirken bireyler güvensiz hale geliyordu. Bu durum, Türkiye'nin dış politikasını ve ekonomik performansını da etkiliyor, onu Batı dünyasından uzaklaştırdığı gibi küresel ekonomiye entegre olmaktan da alıkoyuyordu.

Muhtemelen bu yüzden, 2002 senesinde AKP'nin iktidara gelmesiyle beraber birey-devlet karşıtlığı üzerinden okuma yapan birçok entelektüel, bütün kötülüklerin anası olarak gördükleri Kemalist devlet paradigmasına karşı çıkan bu hareketi ümitlerle selamladılar. AKP'nin askeri vesayet olarak adlandırdıkları devlete karşı çıkmasını ve kendisine sivil siyasette alan açma gayretlerini, devletin egemenlik sahasının daralacağına alamenti saydılar. Böylece, birey özgürlüklerinin sahası genişleyecek ve ülkenin iç ve dış politikası krizlerden azade olacaktı.

Mamafih, beklendiği gibi olmadı. Ordu siyaset yapım sürecine

müdahale edemez hale getirildi ancak bireysel özgürlüklerin alanı genişlemedi. Kırılma noktası diye bahsedilen olay her ne ise, ondan sonra AKP'nin pratiklerinde ve söylemlerinde bireysel özgürlüklerin devletin âli menfaatleri için feda edilmesini vazettiği bir dönem başladı. Bu dönem, AKP'nin kendi iktidarına potansiyel tehlike gördüğü her aktörün ulusun güvenliği için tehdit olarak görüldüğü bir noktaya ulaştı. Günümüz Türkiye'sinde, hükümetin politikalarını kamusal alanda eleştiren herhangi bir siyasi oluşumun kolay bir şekilde somut güvenlik tehditleri olarak bütün ülkenin şahit olduğu PKK ve FETÖ ile ilişkilendirildiğine tanık oluyoruz. Günün sonunda, hem meşru muhalefet zemini kayboluyor hem de devlete karşı bireysel özgürlüklerin garantisi olarak görülen adalet, insan hakları, düşünce özgürlüğü, mülkiyet dokunulmazlığı gibi kavramlar milli güvenlik söyleminin toplumda bulunduğu karşılık sayesinde radikal ve fantastik bir hâl alıyor.

Geldiğimiz nokta çok açık. Birey ve devlet karşıtlığı üzerinden yapılan okumalar, 2002 yılında AKP'nin seçim başarısıyla başlayan ve akabinde kendini pekiştirmesiyle devam eden bir süreci yeniden başlatmayı umuyor. Lakin bu mümkün değil. Zira, AKP'nin sosyolojik tabanı 90'lı yılların güvenlikçi devletine soyut bir bireycilik ve özgürlük fikrine sahip olduğu için karşı çıkmadı. Başörtülü öğrencilerin üniversitelere girememesi onlar için beden mülkiyetine siyasal otoritenin müdahale etmesinden daha farklı bir şeydi. Onları şaşırtan ve tepki vermeye sürükleyen, Allah'ın sorgulanamaz hükmünün kamusal alandan dünyevi gerekçelerle arındırılmak istenmesiydi. Bu yüzden, bu tip kararlar alan YÖK'ün akademik özerkliği tehdit ettiği düşüncesini bu kurumu yönetmeye başladıktan sonra terk ettiler. Benzer bir yaklaşım, bireyin hilafına pratikler üreten birçok kurum ve uygulama için de geçerli oldu. Medya iktidar ilişkileri, kamu kaynaklarının keyfi kullanımı, bağımlı bir burjuva yaratmayı amaçlayan ve piyasa aktörlerini siyasal otoriteye ram olmaya iten ekonomik model olduğu gibi devam etti. Yani, AKP'yi iktidar yapan sosyolojinin devlet kavramıyla bir derdi yoktu. Bireyi devlet karşısında güçlendirecek kurumlar inşa etmek gibi soyut bir ideali de yoktu. Kaçınılmaz olarak, birey yerine devlet güçlendi zira artık devletçiliğin demokratik bir meşruluğu da vardı. Devletçiliğe karşı çıkmak aynı zamanda çoğunluk iradesine ve demokrasiye karşı çıkmak ile aynı anlama gelmeye başladı. De-

//
AKP'yi iktidar yapan sosyolojinin devlet kavramıyla bir derdi yoktu. Bireyi devlet karşısında güçlendirecek kurumlar inşa etmek gibi soyut bir ideali de yoktu. Kaçınılmaz olarak, birey yerine devlet güçlendi zira artık devletçiliğin demokratik bir meşruluğu da vardı. //

mokrasinin kalitesi ve kavramsallaştırılması konusunda yapılan tartışmalar ise ne AKP eliti ne de sosyolojik tabanı tarafından ciddiye alındı. Bu yüzden hükümetin bireysel özgürlükler konusunda maruz kaldığı her eleştiri demokratik sistemi yıpratıcı bir adım olarak algılandı. Bu durum, PKK ile mücadelenin yeniden başlaması ve 15 Temmuz darbe girişimi ile birleşince, itibar edilmesi gereken olgu sadece toplumun verdiği destek veya AKP hükümetinin yönettiği hükümet aygıtı olmaktan çıktı devletin bekasına dönüştü. Bu tabloda, bireysel özgürlükler adına ümitvar olunacak hiçbir şey yok.

Ne var ki, bu umutsuzluğun sebebi devlet otoritesinin gittikçe genişlemesi değil. Bireyin hilafına etkisi genişleyen otoriteyi devlet olarak tanımlamaktır. Karşıtlığı birey ve devlet üzerine kurduğunuz vakit bu illüzyonun kurbanı olursunuz. Tıpkı 2002 senesinde, devlete karşı bayrak açan AKP'yi bireyin yanında saf tutmuş olarak görmeye benzer. Bu kanaat ne kadar yanlışsa, bireysel özgürlüklere karşı umursamaz bir tavır içinde olan AKP'yi devlet olarak görmek de o denli yanlıştır. O halde, eğer bireyin karşısında konumlanan olgu devlet değilse nedir? Ve yeni karşıtlık hangi kavramlar üzerinden tanımlanmalıdır?

Weber siyasal otoriteyi tasnif ederken üç farklı türden bahsediyor. İlk olarak yasal otoriteyi sunuyor bizlere. Bu otorite türünde, normatif yasalar meşrudur ve bu yasalar çerçevesinde iktidara gelenlerin emir verme hakkı vardır. Bu emirlerin içerisinde kaçınılmaz olarak zorlama ve güç kullanımı da olacaktır çünkü yasalar pratik hayata uygulanırken bunu mecbur kılar. Bunun için bir örgütlenme gereksinimi doğar ve bürokratik yapılanma ortaya çıkar. Yasal otorite altında örgütlenen bürokratik otoritenin bazı özellikleri mevcuttur. Ve bu özellikler ister zorlamayla ister sözleşmeyle kurulmuş olsun değişmemelidir. Yasal idarede bürokratlar, soyut kurallar ile bağlıdır ve bunu somut vakalara uyarlar; gayri şahsi bir düzene bağlıdırlar; itaat ettiği aktör bir kişi ya da politikacı değil kanunun ta kendisidir; güç kullanımları mutlak bir şarta bağlanmıştır; üretim ve yönetim araçlarına sahip olamazlar ve görevlerini kişisel mülkleri gibi kullanamazlar. Bunun yanı sıra, bürokrat tayini teknik bilgiyi gözeterek yapılır, işleyiş yazılı metinler üzerinedir ve yasal otoritenin parçası olan memurlar kişisel kin ve tutkularını görevlerine yansıtmadan her vatandaşa eşit mesafede olmalıdır. Bunların karşılığında ise iş güvenlikleri

ve aylık gelirleri yine yasal otorite tarafından güvence altındadır.

Yasal otoritenin elbette ki alternatifleri vardır. Bunlardan birincisi geleneksel otoritedir. İktidar sahibi meşruluğunu yasal normlardan değil geleneklerden alır. Dolayısıyla gücü elinde bulunduran kişi bir amirden çok efendi gibidir. Gerek iktidar sahibinin gerekse bürokrasinin uyduğu şey kurallar değil geleneksel kurum ve uygulamalardır. Ancak geleneksel otorite iktidara geniş bir yorum yetkisi bırakmaktadır aynı zamanda. Dolayısıyla bürokratta aranan özellik, yöneticiyle arasında kişisel sadakat bağı olması, yöneticinin müdahalelerine tereddütsüz bir şekilde olumlu yanıt vermesi, net olarak belirlenmiş bir yetki alanının ve ast-üst ilişkisinin yokluğuna uyum sağlamasıdır. Geleneksel otoritenin bürokratında teknik bilgi şartı aranmadığı gibi maaş sistemi ve iş güvenliği gibi konularda da sistemli bir yaklaşım yoktur.

Son olarak Weber, karizmatik otoriteyi ele alır. Yönetici bireysel olarak sıradan insanlardan ayrılır ve insanüstü nitelikleri kabul görür. Sihirli bir gücü olduğu düşünülür. Ona atfedilen ya bir kut-sallıktır ya da örnek oluşturan bir davranış. Dolayısıyla, karizma gücü sadece ondan etkilenmesiyle mümkündür ve güce bağımlı olanların gönüllü tanınmasıyla anlam kazanır. Bu tip otoritede hiyerarşi kaybolur. Duygusalığa dayalı, grup üyeliği üzerinden sağlanmış birliktelik vardır. Teknik bilgiye dayalı, sistematik bir bürokrasi yoktur. Sadece karizmatik liderin çağrısı üzerine seferber olabilecek kimseler memuriyet pozisyonlarını işgal ederler. Burada kişisel çıkar, yükselme tutkusu veya ücret önemli değildir. Karizmatik liderin çizdiği çerçeve ve geliştirdiği söylemler hemen kabul edilir. Bu durum takipçilerin duygusal bir koruma refleksi içerisine girerler. Dolayısıyla, karizmatik otorite rutin hayatın dışındadır.

Weber bize yeni bir karşıtlık kurmak için kusursuz araçlar tahsis ediyor. Günümüz Türkiye siyasetini, devlet-birey karşıtlığı üzerinden okuyarak hata ediyor olabiliriz çünkü mevcut otorite Weber'in yasal otorite tanımına pek de uymuyor. Karşımızda, soyut ve objektif yasalar ile bağlı bir devlet olduğunu düşünmüyorum. Öyle olsaydı, hem çözüm sürecinin hem PKK ile mücadelenin aynı yasalar ile yürütülmesi mümkün olamazdı. Benzer şekilde Fetullahçı örgütlenmenin milli güvenlik tehdidi ilan edilmesi için iktidar partisini devirmeye çalışması beklenmezdi. Bunun yanı

//

Günümüz Türkiye siyasetini, devlet-birey karşıtlığı üzerinden okuyarak hata ediyor olabiliriz çünkü mevcut otorite Weber'in yasal otorite tanımına pek de uymuyor. Karşımızda, soyut ve objektif yasalar ile bağlı bir devlet olduğunu düşünmüyorum. Öyle olsaydı, hem çözüm sürecinin hem PKK ile mücadelenin aynı yasalar ile yürütülmesi mümkün olamazdı.

//

Aynı cümleleri kuran insanlar, sadece politik olarak farklı noktalarda konumlandıkları için farklı muameleye maruz kalabiliyorlar. Veya Fetullahçı Terör Örgütü'yle bağlantılı olan kurumlar ile geçmişte bir şekilde bağlantılı olanların akıbetini şu anda durdukları nokta belirliyor.

//

sıra, kişisel duygularından arınmış ve teknik bilgi sahibi kimse-lerden oluşan bir bürokratik yapılanma olduğunu söylemek de zor. Türkiye'de sistem içinde pozisyon bulmanın teknik bilgiden çok iktidar partisine sınırsız bir sadakati gerektirdiği konusunda hızlı bir şekilde mutabık kalabiliriz. Keşke, merkezi olarak yapılan kamu görevlisi seçme sınavı büyük bir ciddiyetle ele alınsaydı. Keşke, bu sınavlarda yapılan kayırmalar yüzünden devleti ele geçirmeye çalışan Fetullahçı örgütlenmeden kurtulmak için başvurulmuş işe alım yöntemi mülakat olmasaydı. Böylece bürokrat seçimi, iktidar partisi üyelerinin subjektif yargıları ve sadakat beklentileri çerçevesinde gerçekleşmez, etnik-mezhepsel-ideolojik veya cinsel eğiliminden bağımsız olarak salt teknik bilgisiyyle gerçekleşirdi. Bununla birlikte, yasaların herkese eşit olarak uygulanmadığını da rahatlıkla söyleyebilirim. Mesela, MİT Tırları haberini yapan Aydınlık Gazetesi'nin son dönemde hükümete verdiği destek sayesinde ceza almadığı ancak Enis Berberoğlu'nun aynı haberi günler sonra yaptığı için tutuklandığı bir gerçek var önümüzde. Aynı cümleleri kuran insanlar, sadece politik olarak farklı noktalarda konumlandıkları için farklı muameleye maruz kalabiliyorlar. Veya Fetullahçı Terör Örgütü'yle bağlantılı olan kurumlar ile geçmişte bir şekilde bağlantılı olanların akıbetini şu anda durdukları nokta belirliyor. Günün sonunda, siyasal güç merkezinin tavrı, işlenen suça değil suçu işleyeninin mevcut siyasi pozisyonuna göre şekilleniyor. Ve son olarak kaybolan hiyerarşi ve ast-üst ilişkisinin bozulduğu, sivil alan ile kamusal alanın birbirine girmiş olduğuna şüphe yok. Diğer bir deyişle, hiyerarşinin en üstünde olan karizmatik bir lider var fakat onun altında örgütlenen bürokrasinin katmanları belirsiz. Hükümet yanlısı bir gazetecinin bir bakanı tehdit edebildiği, bir öğrencinin ihbar mektubuyla bir öğretim üyesini işinden edebildiği, kendisine önemli insan süsü vermiş sosyal medya trollerinin bürokratları ve siyasetçileri sigaya çektikleri bir dönem yaşıyoruz.

Dikkat ederseniz, özgürlükçü bir anayasamız olmamasından yakınmıyorum. Bireysel özgürlüklerin kısıtlandığına dikkat çekmek gibi bir niyetim de yok. Zira, yaşadığımız sorunların sebebi, ülke yasalarının liberal doktrinleri reddetmesi değil. Sorun, soyut yasaları işletecek bürokrasinin kuruluşu konusundaki problemlerde yatıyor. Bu yüzden yeni bir karşıtlık kurgulamak zorundayız. Bu yeni karşıtlığın, aktörlerinden birisi devlet olma vasfını yitirdiğine göre karşıtının da, yani bireyin de, sahneden çekilme-

si gerekiyor. Eğer mevcut durumu keyfi, duygusal, teknik bilgidenden uzak bir otorite anlayışıyla tanımlıyorsak onun karşısına da yasal normlarla denetlenen, teknokrat, duygularından arınmış ve eşitlikçi bir devleti koymamız gerekiyor. Bireyi devlete karşı savunmak için, önce bir devletin olması gerekiyor.

YOL AYRIMI

Schmitt diyor ki, egemen olağanüstü hale karar verendir. "Olağanüstü hal" ise düzenin var olduğu ancak hukukun olmadığı bir duruma işaret eder. Hemen arkasından şunu sorar, olağanüstü hal durumunda bir iktidarın Orta Çağ kralları gibi keyfi davranmasını önleyecek şey nedir? Bu sorunun cevabı elbette ki rasyonel bir hükmetme biçimidir. Özgürlükler açısından en sorunlu yasanın bile uygulanışının rasyonel ve devletin kuruluş amacına uygun bir temeli olmalıdır. Ve bu rasyonaliteye ulaşabilmek için Russel'in siyasi alanı yönetirken aşırı duygusallıktan kaçınma öğüdüne kulak vermek gerekir. Zira, rasyonalite bizi ateşli taraftarlara dönüşmekten alıkoyan şeydir. Oysa tam tersini yapıyor, meşruluğunu karizma üzerinden inşa eden bir yönetim ile onun sadık ve duygusal takipçilerinden oluşan bir sistem kurma arzusu taşıyoruz. Üstelik, karizmatik liderliğin aşınmaması için ihtiyaç duyduğu olağanüstülük alametlerinin devam edebilmesi için sürekli olarak olağan dışı zamanlar yaşamak zorundayız. Gündüz Vassaf'ın deyimiyle kahramanlar, doğal olanı örtbas etmek için vardır. Bizlerin normal olarak sahip olduğumuz ikiyüzlülük ve çelişkili olmak gibi özelliklerden azadedirler. Onların kararı ve tutarlı oluşu bizleri etkiler. Ve kahramanın bu özelliklerinin ortaya çıkması için mutlaka doğal ve normal olanın önlemek için yeterli olmadığı bir tablo gerekir. Bu mümkün müdür?

Elbette ki hayır. Sürekli olarak olağanüstü koşulların rasyonaliteden arınmış ve duygusal karmaşası içinde yaşamak mümkün değildir. Bunun için Weber, karizmanın aşınacağını ve kaçınılmaz olarak ya yasal otoriteye ya da geleneksel otoriteye dönüşeceğini iddia eder. Yani, Türkiye için bir yol ayrımı gözükmektedir. Ve ister gönüllü olarak rıza gösterilmiş olsun isterse zorla kabul ettirilmiş olsun yeni bir otorite inşa etmek elzem görünmektedir. Aksi takdir de hem iç politikada, karizmatik liderin olağanüstü özelliklerine inananlar ile inanmayanlar arasındaki kutuplaşma artacaktır, hem de karizmanın aşınmaması için iç ve dış politika-

//

Sürekli olarak olağanüstü koşulların rasyonaliteden arınmış ve duygusal karmaşası içinde yaşamak mümkün değildir. Bunun için Weber, karizmanın aşınacağını ve kaçınılmaz olarak ya yasal otoriteye ya da geleneksel otoriteye dönüşeceğini iddia eder. Yani, Türkiye için bir yol ayrımı gözükmektedir.

//

da duygusal serüvenler bizi beklemektedir.

Bu noktada iki ihtimale sahibiz. Birincisi, otoritenin geleneksel şekilde inşa edilmesi ve yönetici durumunda olan AKP'nin meşruluk krizlerinden kurtulmasıdır. Bunu ancak siyasi hayatı ortadan kaldırarak yapabilir. Zira, bir siyasi rekabetin varlığı AKP'ye sadakat duyma durumunu kıymetli yapan şeydir. AKP üyesi bir kimsenin bürokrasi içerisinde teknik bilgisine bakılmadan pozisyon bulabilmesi ve AKPlı olmayan ve teknik bilgisi daha yüksek birisini ekarte edebilmesinin sebebi AKP'nin siyasi rekabetten birinci çıkmaktan başka bir seçeneğinin olmamasıdır. Bürokrasinin lider karizması etrafında organize olması bunu gerektirmektedir. Liderin siyasi manevralarını iyi sezebilmek, yeni söylemlerini hızlıca kavrayabilmek ve başarılı bir şekilde temsil etmek tek kriterdir. Oysa, geleneksel otorite anlayışı içerisinde meşruluk krizi geleneksel ve kutsal yargılar sayesinde aşılır. Lider, iktidarını korumak için uzlaşmak ve etkileyici olmak zorunda değildir. Zaten geleneksel olarak tüm ulusun efendisidir. Onun kişisel dünya görüşü ve hayat tecrübesi bürokrasiyi belirler. Böylece yandaşın yerini gözdeler alır. Ve bu gözdeler halkın arasında herhangi birisi olabilir. Böylece, liderin kişiliğine bağımlı olduğu için istikrarsız olması muhtemel olan sistem, en azından eşitlik ilkesine bağlı kalabilir ve bürokrasi liderin siyasi ihtiyaçlarına göre değil kişisel tutumuna göre şekillenir. Bu da bürokrat açısından belirli bir tahmin edilebilirlik sağlayabilir. Ancak bu sistemin var olabilmesi için, siyasi rekabet içinde olan aktörlerin faaliyetlerine izin verilmemelidir. Aksi takdirde bu rekabet, lideri karizmatik olmayı ve toplumu etkilemeye yönelteceğinden ne eşitlik ne de öngörülebilirlik sağlar. Toplumun iktidarın yanında durma konusunda sezgileri yüksek ve duygusal bir kesiminin aynı duyguları paylaşmayan ve sezgileri kuvvetli olmayan başka bir kesiminin muhalefeti sayesinde devlete ve kamu kaynaklarına sahip olduğu bir durum yaratır.

Öteki ihtimal ise yasal otoriteyi ve onun gerektirdiği bürokrasiyi tesis etmektir. Bir liberal olarak ben yasal otoritenin çerçevesi olarak özgürlükçü yasaların daha ahlaki ve daha faydalı olacağını düşünüyorum. Ancak mevcut Türkiye siyaseti için asıl meselenin bu olduğu kanısında değilim. Yasalar özgürlükçü veya baskıcı olabilir; bu fark etmez. Bu soyut yasaları somut vakalara uyarlarlarken, bürokrasinin keyfi ve duygusal davranmaması önemlidir.

Zira ulusun efendisi artık yasalardır. Dolayısıyla, ister tek parti devleti kurulsun isterse liberal bir hukuk doktrini benimsesin, AKP'nin sadakat anlayışının bürokrat seçiminde, atamasında ve yükseltmesinde etkili bir referans olmaması gerekir. Aynı şekilde, kamu kaynaklarının nasıl dağıtılacağına sınırı yasa ile çizilmeli ve toplumun bütün aktörlerine eşit olarak uygulanmalıdır. Eşitlikçi bir vergi yasasının vatandaşlardan vergi toplarken sahip olduğu körlük bu vergiler harcanırken de var olmalıdır. Rasyonalite bunu emreder çünkü. Bürokratların denetleyeceği haklar meselesinde de benzer bir durum söz konusudur. Haklar soyut olarak tanımlanır ve somut vakaların aktörlerine bakılmaksızın ya mevcuttur ya da değildir.

Önümüzdeki dönemde, eğer AKP bu iki seçenektен birisini tercih etmez ve karizmatik otorite modelinde ısrar ederse, olağanüstü halin galibi değil mağlubu olabilir. Zira, karşısında her zaman görmeye alıştığı ve ergen bir çığlık olarak algılayıp karikatürize ettiği bireysel özgürlük savunucularından başka aktörler ile rekabet etmek zorunda kalabilir. Yasal ve kurumsal bir devlet ihtiyacı vardır ve siyasetin bu alanı boş gözükmektedir. Yeni ortaya çıkabilecek siyasi aktörler bu alanı dolduracak ve hiç lafı uzatmadan, netameli tartışmalara girmeden bir devlet kuracağının sözünü verecektir. Böylece AKP'ye muhalefet ederken devletin gözünde makbul vatandaş olma sıfatını kaybetme endişesi taşıyan seçmenlerin ilgisini de ziyadesiyle çekecektir.

Cem Yılmaz'ın kült karakteri Kilimci Arif, AROG filminde günümüzden 1 milyon yıl önceye ışınlanır ve ilk insanlar ile karşılaşır. Ona bu kötülüğü ezeli düşmanı Komutan Logar yapmıştır. Yapması gereken, tekrar 2000'li yıllara geri dönmek ve hasmıyla hesaplaşmaktır. Ancak elinde bir zaman makinesi yoktur. Bulabildiği tek çözüm, ilkel insanlara insanlık tarihinin tecrübelerini kısa bir zaman içinde yaşatarak ait olduğu zamana geri dönmektir. Film boyunca Arif, ilk insanları medenileştirmek için uğraşır durur. Devlet-birey karşıtlığı üzerinden bir tartışma başlatmak ve devlete karşı bireyin yanında konumlanmak isteği ile Arif'in günümüze geri dönme çabası birbirine çok benziyor. Rakibiniz ile hesaplaşmak için sıfırdan başlamalı, önce onu inşa etmeli ve aynı zaman diliminde olmalısınız.

//
Yasal ve kurumsal bir devlet ihtiyacı vardır ve siyasetin bu alanı boş gözükmektedir. Yeni ortaya çıkabilecek siyasi aktörler bu alanı dolduracak ve hiç lafı uzatmadan, netameli tartışmalara girmeden bir devlet kuracağının sözünü verecektir. Böylece AKP'ye muhalefet ederken devletin gözünde makbul vatandaş olma sıfatını kaybetme endişesi taşıyan seçmenlerin ilgisini de ziyadesiyle çekecektir.

Toplumsal krizde felsefeciler sınıfta mı kaldı?

Türkiye'nin birçok felsefecisi -ya arı bir yüreksizlikten ya da tarihsel görü yoksunluğundan dolayı- sessiz kalarak ve kendi içine kapanarak "toplumsal kriz" in en edilgen parçaları olmayı yeğliyorlar. Oysaki bu krizi göğüslemesi, dilsel yozlaşmayı tespit ve takip etmesi gerekenler, yeni bir dile ve yeni bir terminolojiye önyak olması beklenenler; bizzat bizler, felsefecilerdir.

Evelâ toplumsal kriz nedir ve neden ortaya çıkar? Toplumu bir "beden" ve toplumun tüm eylem alanlarını ise -örneğin politika, iktisat, kültür, eğitim ya da ahlâk gibi- birer "organ" gibi düşünecek olursak ve bu organların, eylemselliklerini ya da hareket kabiliyetlerini "dil" merkezinden kazandıklarını kabul edersek (Beyin sinirler yordamıyla ve dil ise sözcükler yordamıyla duyumsar ve harekete geçirir); "kriz", dilin, duyumsama, idare etme ve eyleme geçirme yetisinden artık tümüyle yoksun olması anlamına gelir. Yani toplumun tüm organlarını ve eylemde bulunma, devinme ya da dönüşme yetisini tahrip eden bu kriz, özü itibarıyla ve önsel olarak

HAMZA CELÂLEDDİN

//

Türkiye’de içinde bulunduğumuz dilsel kriz ve yozlaşma da, bundan daha az derin ve daha az vahim durumda değil. Bir yarısı “kahraman” ve bir yarısı “hâin” olarak dilsel bir kırılmaya sürüklenmiş toplum, yeni bir terminolojiye muhtaç görünüyor.

dilseldir. Dil, her toplumda, bütün eylem alanlarını düzenleyen ve toplumun varlıkta kalmasını sağlayan bir paradigmadır ve bu paradigma krize yol açacak denli tahribata uğramış ya da bile-isteye tahribata uğratılmış ve yozlaştırılmışsa; yapılacak şey artık dilsel bir devrimdir (1). Türkiye’nin bugün içinde bulunduğu krizin kaba özeti budur ve bu kriz, kimi zaman iktisadî, kimi zaman politik, kimi zaman kültürel, kimi zamansa ahlâkî olarak kendisini hissettirir. Biz ise son derece iyi niyetli (!) ve budalaca şekilde, iktisadî bir krizin gerçekten iktisadî, politik bir krizin gerçekten politik olduğunu ve hatta bu krizlerin “dış güçlerin bize bir oyunu” olduğunu kurgulayarak (ki bu aslında patolojiktir) tarihsel yükümlülüğümüzden kurtulmaya çalışırız; oysaki kriz bütününü dilseldir ve bütününü bizimle alâkalıdır. Pekâlâ şimdi soru şudur: İçinde bulunduğumuz dilsel krizi saptaması ve dilsel bir devrimin öncüsü olması gereken felsefecilerimiz (bu soruyu kendime de yöneltmekte tereddüt etmeyeceğim) şu ân tam olarak ne yapmaktadır? Çok değil, henüz geçtiğimiz yüzyılda Avrupa’nın birçok ülkesinde yaşanan toplumsal/dilsel krizlerde (Almanya Nazizmi, İspanya Falanjizmi ya da İtalya Faşizmi bu geniş çaplı krizin –şiddet içeriğinin baskın olması nedeniyle– insanlığın hâfızasına kazınmış birer parçasıydı sadece); felsefeciler, tarihsel bir ödev hissiyle bu krizleri bedenlen ve zihnen göğüslediler. Söz gelimi Jean-Paul Sartre ya da Michel Foucault’nun Fransa’daki (2), Frankfurt Okulu mensuplarının (Theodor Adorno, Walter Benjamin ya da Max Horkheimer gibi) Almanya’daki dilsel ve eylemsel dirençlilik hâli, krizin –kısmen– aşılabilmesinde önemli işaretlerdi. Yirminci asır felsefecileri, krizin dilsel olarak çözülmesi gerektiğini biliyorlardı; zirâ karşılarında buldukları dikta hareketleri dili yozlaştırmakla meşgullerdi ve “şiddet” bundan çok sonra geliyordu. Örneğin, Nazi Almanyası Propaganda Bakanı Goebbels’in altı çocuğunun ismi de –Hitler’in H’sine bir bağlılık olarak– “H” ile başlıyordu (Helga, Hilde, Hedda, Holde, Heide, Helmut) ve bu, tek bir harfin dahi ne kadar değerli olduğunun apaçık bir göstergesiydi. Bugün Türkiye’de içinde bulunduğumuz dilsel kriz ve yozlaşma da, bundan daha az derin ve daha az vahim durumda değil. Bir yarısı “kahraman” ve bir yarısı “hâin” olarak dilsel bir kırılmaya sürüklenmiş toplum, yeni bir terminolojiye muhtaç görünüyor. Peki bu çok vahim dilsel kırılmaya karşı bizim felsefecilerimizin refleksi ne oluyor?

Türkiye’de elliye aşkın felsefe bölümü, yüzlerce felsefe akademisyeni, binlerce felsefe öğretmeni ve on binlerce felsefe öğrencisi mevcut. Eğer bir binâyı boyuna ve biçimsizce uzatmayı ya da bir

“ Felsefeci, varlığını ya da en azından varlığının bir kısmını tehlikeye atacak her türlü eylemsellikten ve söylemden uzak, yüreksiz ve kayıtsız yaşamına devam ederken; “Dil”, otoritenin elinde gidip gidip geliyor!”

yere mide bulandırana kadar beton dökmeyi mimarî yetenek, sözcükleri gelişigüzel ve incelik yoksunluğuyla art arda dizmeyi ise edebî hüner sayıyorsak; bu sayılar ışığında “Okul Felsefesi”nde oldukça iyi durumda olduğumuzu da pekâlâ iddia edebiliriz. Lâkin geliniz görünüz ki; ne mimarî sanatı ve edebiyat sanatı budur, ne de niceliksel çokluk felsefeyi nitelik olarak yüceltmeye yeterlidir. İçinde bulunduğumuz dilsel krize karşı, felsefe akademilerimizin bir eylem planı bulunuyor mudur, yoksa kendileri hâlen Aristoteles’in “hareket etmeyen hareket ettiricisi”ni kısaca “Tanrı” olarak okuyup okuyamayacağımızı mı tartışmaktadırlar? – Bu arada; hayır, kısaca “Tanrı” olarak okuyamazsınız.

Felsefe bölümlerinde, özellikle son birkaç yıldır hız kazanan akademisyen tasfiyeleri, bölüm içi ve bölüm dışı “yönlendirmeler – daha açığı baskılar ve tehditler” ya da başka bölümlerden “ithal akademisyenler”in bölümün içine kurnazca yerleştirilmesi vakaları ne kadar yaygın ve ne kadar vahim olursa olsun; otorite tarafından felsefeye yönelmiş bu silahlar (ki zaten bu beklenilir olandır) asla bir yılgınlığın ve bir dirençsizliğin savunması olamaz. Türkiye’nin birçok felsefecisi –ya arı bir yüreksizlikten ya da tarihsel görü yoksunluğundan dolayı– sessiz kalarak ve kendi içine kapanarak “toplumsal kriz”in en edilgen parçaları olmayı yeğliyorlar. Oysaki bu krizi göğüslemesi, dilsel yozlaşmayı tespit ve takip etmesi gerekenler, yeni bir dile ve yeni bir terminolojiye önyak olması beklenenler; bizzat bizler, felsefecilerdir. Gel gelelim on yıllardır felsefe bölümlerinde “Roma Oyunları” (ne demek istediğimi herkesin anlamasına şu ân için lüzûm yoktur) pek çok felsefeciye daha cazip gelmektedir.

Friedrich Nietzsche’nin on dokuzuncu asırda dillendirdiği “felsefeyi tehlikeli hâle getireceğiz” önerisi bu coğrafyada (en azından bugün için) pek karşılık bulmuşa benzemiyor. Felsefeci, varlığını ya da en azından varlığının bir kısmını tehlikeye atacak her türlü eylemsellikten ve söylemden uzak, yüreksiz ve kayıtsız yaşamına devam ederken; “Dil”, otoritenin elinde gidip gidip geliyor!

Hölderlin yurdunuz, Tagore göğünüz,
Camus yâr, Nietzsche yardımcınız olsun.

Notlar:

(1) Thomas Kuhn’un Bilimsel Devrimlerin Yapısı sistematığına gönderme içerir. Bir dönemin hâkim bilimsel paradigması bazı beklentileri karşılamadığında ve anomaliler arttığında “kriz süreci” başlar ve bu kriz bir devrimin doğurucusu niteliğini taşır.

(2) Bilhassa Sartre, Fransa’daki birçok eyleme iştirak etmiş ve Cezayir Savaşı’na karşı yazılan 121’ler Manifestosu’na (Cezayir Savaşı’nda Sivil İtaatsizlik Hakkı Üzerine Açıklama) imzasını atmıştı.

TL neden dolar karşısında eriyor?

Bu kriz “kurbağanın tencerede hafif hafif kaynatılması” şeklinde gerçekleşecek. Dibe sürükleniş de dipten çıkış da tıpkı 1994-2001 döneminde olduğu gibi uzun yıllar alacak. Bugüne kadar kayıt dışı yöntemlerle sallantı dönemlerinde ülke içine sokulmuş, kaynağı muhtemelen Katar gibi Körfez sermayesi olan fonların 223 milyar dolarlık özel sektör net dış borcu karşısında kalıcı bir şekilde yardımcı olması da imkânsız.

2018 ile birlikte memleketin başlıca gündemi ekonomi. 2008 küresel finansal krizi sonrası hissedilen ilk titreşimler, 2013'te ABD Merkez Bankası'nın politika değişikliği sinyaliyle çalkantıya dönüşmüştü. 2018 yılı da bu çalkantıların sarsıntı şiddetine yükselerek ekonomide deprem etkisinin gözlemlenmeye başlayacağı geçiş yılı olacak. Peki uzunca yıllar iktidar partisi AKP'nin güçlü yanı olarak dile getirilen ekonomi, nasıl oldu da yumuşak karnı haline dönüştü? Bir zamanlar ekonomide istikrarın sembolü olarak gösterilen TL, nasıl her yeni gün rekor kıran doların karşısında eriyor?

MUSTAFA MURAT KUBILAY

Bu sorulara yanıt bulabilmek için temel iktisat derslerinde kullanılan “üçlü açmaz” tanımından faydalanmamız gerek. İktisat bilimine göre dış sermaye akışının yavaşladığı bir dönemde dış finansmana muhtaç bir ekonominin eş zamanlı sabit döviz kuru, bağımsız para politikasına ve serbest sermaye hareketlerine sahip olması mümkün değil. Kısaca bu üç kavramı açıklayalım.

“ Dış sermayeye muhtaçsanız ve yurtdışından gelen para miktarında yavaşlama varsa ya daha yüksek faiz ödeyeceksiniz ya da paranızın değersizleşmesine göz yumacaksınız.”

“Sabit döviz kuru”, uzun yıllar önce dolar kurunun tamamen sabitlendiği veya 2000’li yıllarda dolar kurunun dar bir bant içerisinde sınırlı hareket ettiği bir durum. “Bağımsız para politikası” ise merkez bankasının yerli veya yabancı yatırımcılardan bağımsız kendi belirlediği istikamette faiz ve likiditeyi belirleyebilme yeteneği. Burada bahsedilen bağımsızlık tanımının cumhurbaşkanının TCMB’ye (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası) müdahale etmesiyle alakalı olmadığını belirtelim. “Serbest sermaye hareketleri” ise kara para aklama ve vergi kaçırma amaçlı durumlar hariç; yatırımcıların paralarını serbestçe Türkiye’deki yatırım araçlarına yönlendirebilmesi veya Türkiye’den yurtdışına çıkarabilmesi demek.

Bu tanımlardan sonra neden eşzamanlı bu üç politikanın uygulanamadığını ve haliyle “üçlü açmaz” şeklinde isimlendirildiğini açıklayalım. Eğer ülkenizde düzenli cari açık varsa, bunun finansmanını yurtdışından sağlamak; dolayısıyla serbest sermaye hareketlerine müsaade etmek zorundasınız.

Yatırımcıların güvenle parayı getirebilmeleri için parayı çıkartırken de aynı serbestiyi sağlamanız şart. Bu nedenle Türkiye gibi düzenli ve büyük miktarda cari açık veren ülkelerde sermaye hareketleri serbesttir.

Peki dış finansman ihtiyacına rağmen ya o ülkeye yeter düzeyde para gelmezse? İşte o zaman üçlü açmazın sonuçlarına katlanmak zorunda kalırsınız. Ya yabancı fonların gelmesi için kendi para biriminizi daha cazip kılmak zorunda kalırsınız ya da kendi paranızın değersizleşmesine göz yumarsınız. Başka bir ifadeyle ya faizlerinizi arttırırsınız ya da yeni paranın daha yüksek kurdan gelmesini sağlayarak yatırımcıları teşvik edersiniz. Özetle dış sermayeye muhtaçsanız ve yurtdışından gelen para miktarında yavaşlama varsa ya daha yüksek faiz ödeyeceksiniz ya da paranızın değersizleşmesine göz yumacaksınız.

Peki ya üçlü açmazın Türkiye ile ne alakası var? Türkiye son 10 yılda ortalama 45 milyar dolar cari açık veren bir ülke. Üstelik özel sektörün net dış borcu da 2018 yılı itibarıyla yaklaşık 223 milyar dolar. Dolayısıyla Türkiye en üst derecede dış finansmana muhtaç ülkelerden biri. Mayıs 2013'te ABD Merkez Bankası'nın (Fed.) genişleyici para politikalarının sonuna yaklaşıldığı imasıyla birlikte Türkiye de dahil olmak üzere gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akışı yavaşladı. **Kısacası Türkiye tam anlamıyla üçlü açmazın içerisinde.**

Öyleyse 2013 Mayıs ayı sonrasında Türk Lirası'nın değeri üzerinde ortak sorumluluk sahibi olan hükümetin ve TCMB'nin yaptıklarına kısaca değinelim. Fed Başkanı Bernanke'nin mesajı açıktı: Küresel para bolluğu ve doların değersiz tutulduğu dönemin sonuna geldik! Yatırımcıların kısa sürede kapanan risk iştahı neticesinde Türkiye gibi yüksek risk grubunda yer alan ve Kırılgan 5'li ismiyle anılan ülkeler (Hindistan, Endonezya, Brezilya ve Güney Afrika da var) ihtiyaçları olan dış finansmanı bulmakta zorlanmaya başladılar. **Bu ülkeler serbest sermaye hareketleri neticesinde bir karar vermek zorundaydılar: ya daha yüksek faiz verecekler ya para birimlerinin değersizleşmesine göz yumacaklar ya da bu ikisini eş zamanlı yapacaklar.**

// Dış sermayeye muhtaçsanız ve yurtdışından gelen para miktarında yavaşlama varsa ya daha yüksek faiz ödeyeceksiniz ya da paranızın değersizleşmesine göz yumacaksınız. //

KIBİR DÖNEMİ

İşte tam bu dönemde ekonomi yönetimi, 2008 küresel krizi sonrası oluşan yıkımın tüm zamanların en büyük parasal genişlemesi ile kendiliğinden çözülmesini kendi başarısı zannedip aşırı büyük güven patlaması içerisindeydi. Öyle ki Nobel ödüllü Stiglitz gibi önde gelen bir iktisatçının “TCMB’nin kendi türettiği politika araçları gerçekten işe yararsa Nobel İktisat Ödülü’ne bile layık olurlar” sözleri Ankara’da yankılanmaktaydı. Halbuki durum çok ciddiye ve bu sefer 2008 krizinin sonucunda ortaya çıkan sürpriz ödül para bolluğu tehdit altındaydı. Kibir sonucu dönemin TCMB Başkanı Başçı “[Biz bu doların belini kırarız, dolar yıl sonu 1,92’ye düşecek.](#)” gibi racon keser tarzda açıklamalarda bulunuyordu. Ancak bu kibrin sonu acı oldu. Mayıs 2013’ten Ocak 2014’e kadar olan 8 ay içinde dolar kuru 1,79’dan 2,41’e kadar çıkıp yüzde 35 değer kazanınca TCMB olağanüstü toplantı kararı alarak faizleri bir gecede 400 baz puan arttırmak zorunda kaldı. Kibir döneminin bedelini ödemekse vatandaşa kaldı. Dolar kuru faiz artırımına rağmen bir daha 2,07 seviyesinin altını görmedi.

REHAVET DÖNEMİ

Aşırı doz faiz ilacını alan dolar kuru 2014 yılını sakin bir şekilde geçirirken, 2015 yılı ile birlikte azalan yatırımcı risk iştahı nedeniyle sermaye akışında yeniden zorlanmalar yaşanmaya başladı. Bu sefer TCMB geçmişten dersini almış ancak hükümetin aşırı iyimserliği karşısında yetkisiz kalmıştı. Bu ortamda Ocak 2015'ten Eylül 2015'e kadar olan sekiz aylık kısa süreçte dolar kuru önceki zirve noktası 2,41'den yeni zirve noktası 3,09'a çıkarak yüzde 28 değer kazandı. Rehavet döneminin bedelini de ödemek vatandaşa kaldı. Dolar kuru TCMB'nin pasifliği neticesinde bir daha 2,78 seviyesinin altını görmedi.

CEHALET DÖNEMİ

Zorlu geçen yılların ardından Ekim 2015 ve Ekim 2016 tarihleri arasında küresel risk iştahının kısmi de olsa yeniden açılması Türk Lirası'nın imdadına yetişti. Dış finansman kanallarımız bir nebze rahatlamış ve faiz artırımını yapmadan dolar 2,91-3,09 dar bandına sıkıştırılabilir hale gelmişti. Ta ki yalancı baharın Kasım 2016'da Trump'ın ABD Başkanlığı'na seçilip yeni bir fırtına

başlatacağı günlere kadar. Bu sefer TCMB üzerinde hükümet baskısı büyüktü; cumhurbaşkanı 2014 Ocak'taki gibi "faiz lobisine boyun eğilmesine" asla müsamaha göstermeyeceğini söylüyordu. Erdoğan'ın şahsına özel ekonomi teorisi vardı. Enflasyonun genel kabul görmüş biçimde yüksek faizle kontrol altına alınabileceği (dolayısıyla dolar kurunun da) değil, yüksek faizin yüksek enflasyonu yarattığı iddiasındaydı. Bu alternatif ekonomi politikası neticesinde kibrini kaybetmiş ve rehavetten uyanmış TCMB istese de gerekli faiz artırımını yapamıyordu. Yaklaşık dört ay süren bu küresel dalgalanma sonucunda dolar kuru 3,09'dan 3,94 seviyesine çıkarak yine yüzde 28 değer kazandı. Hükümetin cehalet döneminin bedeli de vatandaşın sırtına kalmış oldu. Dolar kuru 3,38'in altını bir daha hiç görmedi.

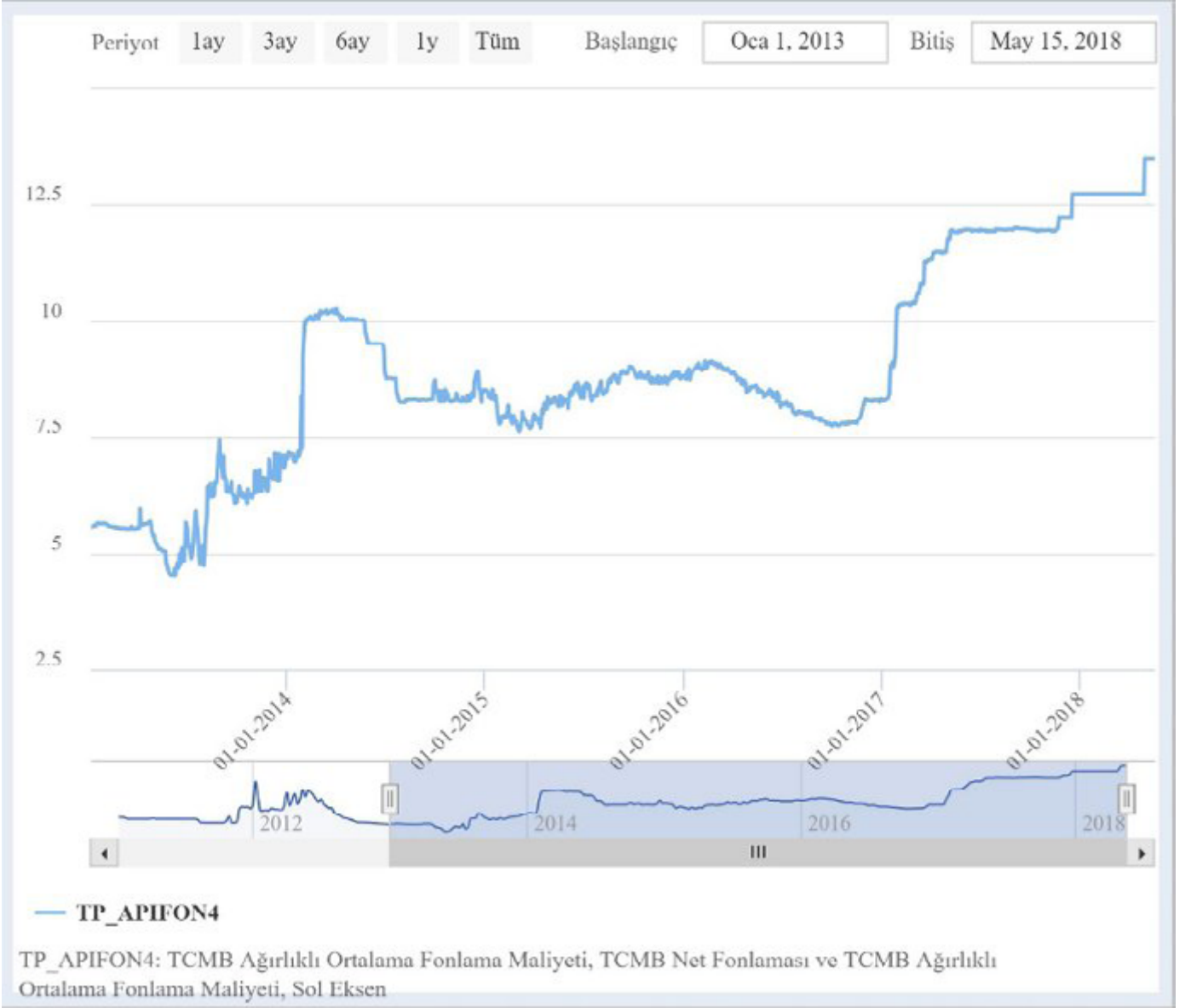
DALALET DÖNEMİ

Ocak 2017 itibarıyla küresel piyasalarda yeni bir bahar oluşmaya başlamış ve gelişmekte olan ülkeler yeniden nefes alabilir hale gelmişti. Bu seferki bahar öyle güçlüydü ki karam-

sar görüşte olan birçok piyasa oyuncusu dahi varsayımlarını değiştirmeye başlamıştı, ta ki Şubat 2018'e kadar. Küresel piyasalarda büyük bir balonun olduğu endişesiyle yatırımcılar yine risk iştahını kaybetmiş ve dolara yönelmişlerdi. 16 Nisan referandumu sonrası artık hem hükümet hem de TCMB yönetimi baştan sona Cumhurbaşkanlığı'nın kontrolü altındaydı. Saraydan verilen mesaj açıktı: "Her ne pahasına olursa olsun seçimleri kazanmalıyız.". Bu koşullar altında ekonomideki olası ani çöküşü erteleyecek her tip politika uygulanacak ve büyük çöküş mümkünse yerel seçimlerin (2019 Mart) olmazsa da en azından cumhurbaşkanlığı ve genel seçimlerin (24 Haziran) arkasına ötelenecekti. Yatırımların zoraki de olsa devam ettirilebilmesi için tüm kamu olanakları (kamu bankaları ve Hazine dahil) kullanılarak işsizlik mümkün suret düşük gösterilecek, bütçe, borçluluk durumu ve cari denge göz ardı edilecek, dolar kurunun yükselmesi göz ardı edilecekti. **Hükümetin kısa vadeli çıkarıcılığı ile vatandaşın uzun vadeli çıkarlarının tamamen ayrıştığı** bu dalalet döneminin sonucu, Şubat 2018 ile Mayıs 2018 tarihleri arasındaki yalnızca üç ayda dolar kurunun 3,81'den 4,50'ye çıkarak yüzde 15 değer kazanması oldu. Dalalet döneminin ne zaman biteceği belli olmamakla birlikte şimdiden tüm yükün yine vatandaşın sırtına yıkıldığını belirtelim.

Son olarak dolar kurundaki son beş yıldaki büyük patlamaya rağmen faiz lobisine de yenik düştüğünü; eş zamanlı hem dolar kurunun hem de faizlerin yükseldiğini TCMB faizleriyle gösterelim.

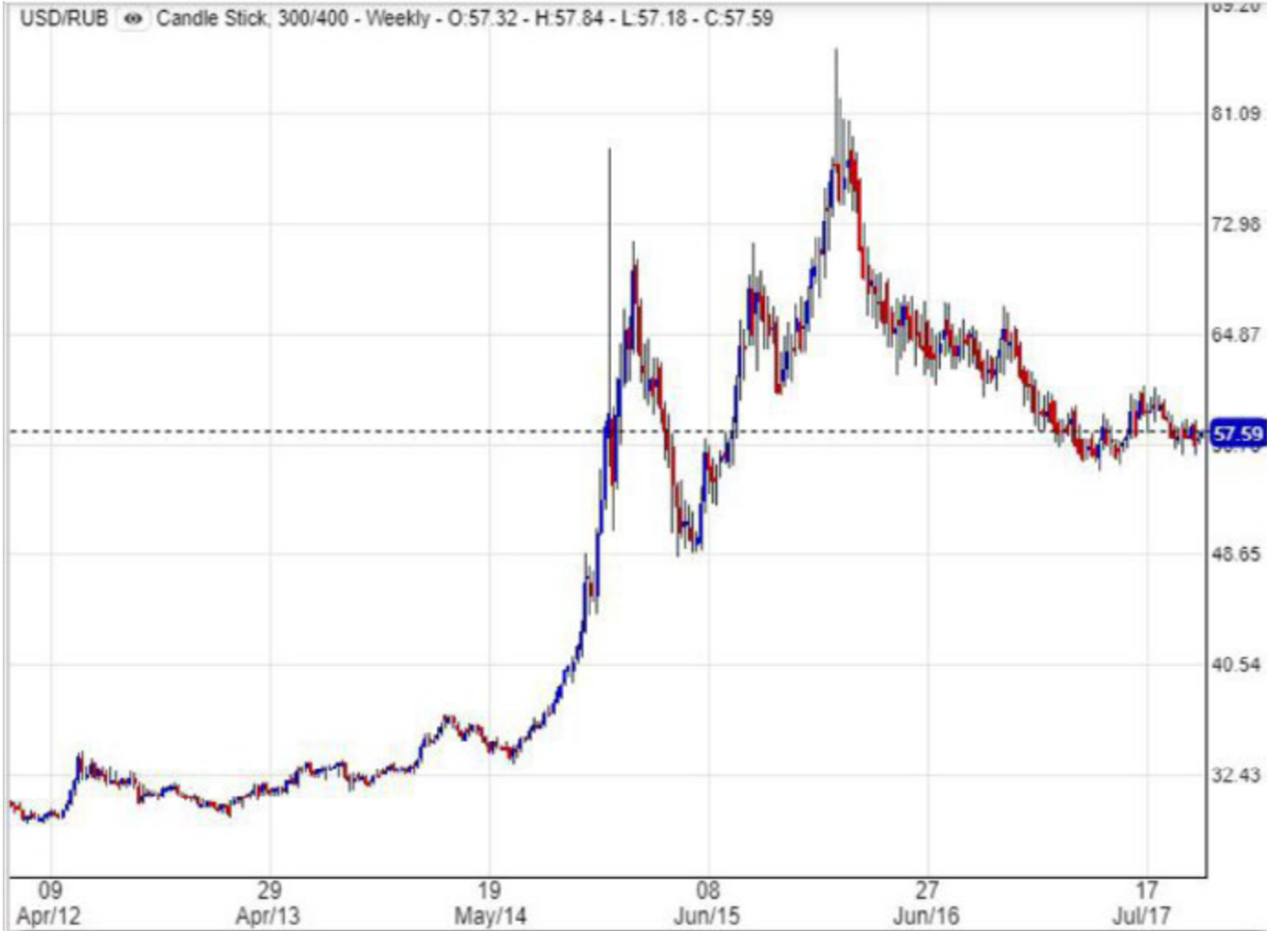

HÜKÜMETİN KORKULU RÜYASI: ANİ DURUŞ

Peki ama hükümet bu tip ekonomi politikalarıyla işlerin çok daha kötüye gitmesinden endişe etmiyor mu? Elbette küresel risk iştahında olacak sarsıntının büyümesi halinde durumun “sudden stop” yani “ani duruş” şekline dönüşebileceği endişesini yaşıyor. Kısaca bu durumu tanımlayalım: Son beş yıl içerisinde yavaşlayan dış finansman akışının tamamen durması ve hatta net sermaye kaçışının olması. Bu kısımda bir hatırlatmada bulunmak gerekli. Son dönemde özellikle iş insanlarının paralarını yurtdışına kaçırdıkları haberlerine rastlıyoruz. Buna

rağmen giriş miktarı hâlâ çıkış miktarının üzerinde. Yalnızca giren para ile çıkan para arasında kalıcılık anlamında bir kalite değişikliği olmakta. **Dolayısıyla şu ana kadar yaşadıklarımız kesinlikle net sermaye kaçıışı değil, yalnızca sermaye girişinin yavaşlaması.** Başka bir benzetmeyle durumu daha basitleştirelim: Ani duruş yaşıyorsa isteseniz de cari açık veremezsiniz; tıpkı ileri derece akciğer kanseri olan bir hastanın tek nefes dahi sigarayı içine çekememesi gibi.

Peki “ani duruş” gerçekleşirse ne olur? Bu konuyu açıklayan en güzel örnek 2014 Temmuz itibarıyla petrol fiyatlarında büyük çöküş yaşanması sonrası Rusya’nın başına gelenler. 2014 Temmuz ile 2015 Şubat arasındaki yalnızca sekiz ayda dolar/ruble kuru 34’ten 72’ye fırlamış; doların değer kazancı yüzde 112 olmuştu. İşte en çok endişe edilen durum da bu. Doların 4 liradan 5 liraya çıkması değil, 8 lirayı aşması gibi felaket bir olasılık bu.

Tam bu noktada devreye dış politik ilişkiler giriyor. Rubledeki bu çöküşten yalnızca dört ay önce Rusya, Doğu Ukrayna'ya askeri müdahalede bulunmuştu. Batı'nın Rusya'ya karşı uyguladığı finansal yaptırımlar ülkedeki krizin ani duruş benzeri büyük bir darbe yemesine neden olmuştu. Türkiye, Batı için elbette bir Rusya değil; üvey evlat muamelesine rağmen bir NATO ülkesi.

Türkiye daha önce 2015 yılında benzer bir risk altına girmişti. Dolar kurunun yine o dönem rekor kırdığı ve 1 Kasım yenileme seçimlerinin hemen öncesinde (19 Ekim) Almanya Başbakanı Merkel Türkiye'ye ziyarette bulunmuştu. Altın varaklı koltuklarda ağırlanan Merkel'e sunulan talep muhtemelen "Türkiye'yi ani duruşa itmeyin" idi.

Yine benzer bir riskin yaşandığı Mayıs 2018'te ise bu sefer Erdoğan'ı önce İngiltere Kraliçesi'nin karşısında ve devamında uluslararası yatırımcıları ikna turlarında gördük. Yine seçim öncesine ve dolar kurunun tarihi rekor kırdığı günlere denk getirilen kapalı kapılar ardındaki bu toplantıların gündemini tahmin etmek zor değil. Türkiye'nin jeopolitik önemine karşı Türkiye'nin ani duruşa itilmemesi ricası.

Bununla birlikte siyasilerin etki alanının da sınırlı olduğunu, her tip komplo teorisine ismi karışmış olan [George Soros](#) başta

olmak üzere birçok yatırımcının 1992 yılında İngiltere Merkez Bankası'nı mat ederek sterlini devalüasyona uğrattıklarını hatırlatalım.

ÇIKIŞ YOLU?

Öncelikle bu krizden hiçbir şekilde kaçış yolunun kalmadığını veya İstanbulluların deyişi ile "köprüden önceki son çıkışın" çoktan kaçırıldığını belirtelim. "[Bir Garip Ekonomik Buhran Beklentisi \(4\): Nerede Kalmıştık?](#)" isimli yazımızda açıkladığımız üzere bu kriz "kurbağanın tencerede hafif hafif kaynatılması" şeklinde gerçekleşecek olup dibe sürükleniş de dipten çıkış da tıpkı 1994-2001 döneminde olduğu gibi uzun yıllar alacak. Bugüne kadar kayıt dışı yöntemlerle sallantı dönemlerinde ülke içine sokulmuş, kaynağı muhtemelen Katar gibi Körfez sermayesi olan fonların 223 milyar dolarlık özel sektör net dış borcu karşısında kalıcı bir şekilde yardımcı olması imkânsız. Yaklaşık 30 milyar dolar gibi cüzi bir miktarda olan TCMB net rezervleri nedeniyle faiz oranları ciddi şekilde arttırılmadan kur patlaması durdurulamaz. Sabit kur rejimi gibi tercihler ülkeyi doğrudan krize sokacak büyüklükte faiz artışı yapılmadığı takdirde çalışmaz. Vatandaşın bankalarda tuttuğu dolar mevduatlara dokunmak gibi uç politika önerileri ise panik yaratarak finansal sarsıntıyı kusursuz fırtınaya çevirmekten başka sonuç getirmez.

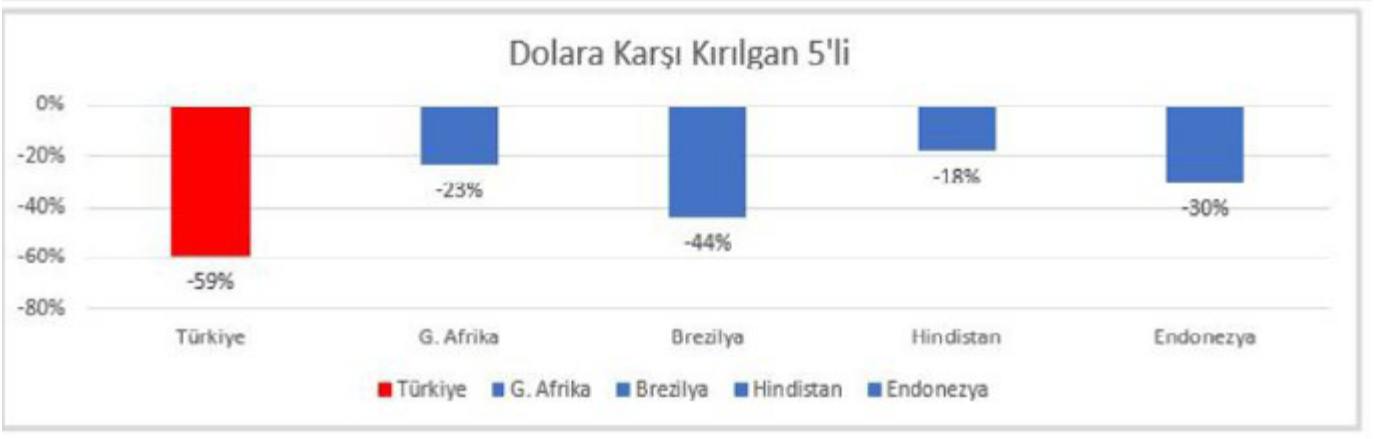
Özetle ekonominin mevcut durumu çerçevesinde "dolar duası" hariç hiçbir kurtuluş yolu bulunmuyor. Dolar duasının da tanımını yapalım: Kalıcı bir şekilde küresel risk iştahının artarak 2002-2012 dönemindeki gibi Türkiye'ye sıcak paranın akması.

NE YAPMALI?

Üstte belirtildiği üzere bir kaçış fırsatı artık olmasa da yıkım sonrasındaki süreçte enkazın sırtlanmasında adaletin teşkil edilmesi mümkün. 24 Haziran seçimlerinde herhangi bir iktidar değişimi ekonomik gidişatı kısa vadede düzeltemez fakat oluşacak iktisadi enkazın toplumun yalnızca düşük ve orta gelirli kesimlerine yüklenmesini önlemeyi başarabilir. İş insanlarının şirketlerinin içini boşaltarak servetlerini yurtdışına kaçırmaları; borçlarını bankalara bırakarak bankaların tıpkı 2001 krizinde olduğu gibi batmaları ve nihayetinde ortaya çıkacak yükün dev-

let eliyle vatandaşın sırtına bindirilmesine yeni bir iktidar mâni olabilir. Krize girişi olmasa da krizden çıkış koşullarında daha adil yeni bir ekonomik modele geçilmesinin önünü açabilir.

Ekonomi yönetimindeki basiretsizliği yazının başında belirttiğimiz kırılğan 5'li para birimlerinin son beş yıldaki dolara karşı durumlarıyla özetleyelim. Bu süre zarfında Brezilya Devlet Başkanı Rousseff'in Yüce Divan kararıyla görevinden alındığını ve diktatörlük denemesinde bulunan Güney Afrika Devlet Başkanı Zuma'nın zor da olsa devrildiğini belirtelim. Kısacası diğer ülkelerdeki olağanüstü politik risklere rağmen bizim ekonomi yönetimimiz en kötü performansı sergilemiş.

Bu koşullar altında toplum olarak yapılabilecek olan tek şey 24 Haziran seçimlerinde sandığa gitmek ve ekonomiyi bugüne kadar getirenleri cezalandırıp, yeniden toparlanma sürecinde sosyal adaleti göz önünde bulunduracak adayları desteklemek!

Peki mevcut iktidar devam ederse ne olur? İşte o zaman kibir, rehavet, cehalet ve dalalet dönemlerinden sonra gelen "hiyanet" dönemine geçmek durumunda kalırız. Canlandırması daha kolay olan bir örnekle Yunanistan'ın durumuna düşeriz. 2008 yılından beri ekonomik buhran içerisinde çarpınan Yunanistan'ın bu duruma kişi başı yaklaşık 30 bin dolar gelir ile girdiğini; Türkiye'de ise bu rakamın yalnızca yaklaşık 10 bin dolar olduğunu hatırlatalım. **Başka bir ifadeyle bir buhranı kaldıracak gelir ve servet vatandaşımızda yok. Bununla beraber vatandaşın geleceğine yön verebileceği bir seçim var!**

McKinsey olayı: Alacaklılar Türkiye ekonomisine kayyım atadı

İşte şimdi başkanlık sistemiyle yönetilen Türkiye Anonim Şirketi'nin 16 bakanlığının 16'sının da temsilcilerinin bulunduğu bir ofis, McKinsey'in kontrolüne veriliyor. Ha Amerika'dan Kemal Derviş'i getirmişsin ha 16 bakanlığı McKinsey'in kontrolü altına vermişsin! Tek adam yönetimlerinin emperyalizm için nasıl da bulunmaz bir nimet olduğu bir kez daha görülüyor.

Hazine ve Maliye Bakanı Damat Berat Albayrak, Birleşmiş Milletler 73'üncü Genel Kurul görüşmeleri için bulunduğu New York'ta, Türkiye-ABD İş Konseyi (TAİK) tarafından düzenlenen 9'uncu Türkiye Yatırım Konferansı'nda konuştu. Ortam, Amerikan mali sermayesine mesaj vermek için özellikle seçilmiş gibiydi. Damat Berat burada yaptığı açıklamada, Yeni Ekonomi Programı (YEP) kapsamında kurulan "Maliyet ve Dönüşüm Ofisi için uluslararası yönetim şirketi McKinsey ile çalışmaya karar verdik. 16 bakanlıktan temsilcilerin bulunduğu bu ofis, tüm hedeflerimizi ve sonuçlarımızı her çeyrekte kontrol edecek" dedi.

ALP ALTINÖRS

29 EYLÜL 2018

//

McKinsey, bir nevi alacaklıların kayyımına gibi ekonomiyle ve devlet yönetimiyle ilgili her konuda hükümete tavsiyeler verecek, bu tavsiyelere uyulmazsa yeşil ışığı sarı ışığa çevirecek. Bu da yetmezse gözü kendisinde olan uluslararası mali sermaye fonlarına kırmızı ışığı yakıp borç döngüsünü durduracak.

//

Anlaşılan dış borç bulmakta zorlanan Türkiye AŞ'nin bütün bakanlıkları uluslararası sermayenin önde gelen danışmanlık şirketinin kontrolü altına verilecekti. Herhalde Saray erkânı bunu IMF'ye başvurup bir stand-by anlaşması imzalamaktan daha iyi bir seçenek olarak gördü. Fakat McKinsey'in yanında IMF nedir ki? Eğer alacaklılar Türkiye'ye borç vermeyi sürdürmeye McKinsey'den gelecek bir yeşil ışık ile karar vereceklerse hükümet McKinsey'den tavsiye değil emir alacak demektir.

Piyasa köktencilüğünün savunucusu, kamunun toptan özelleştirilmesi taraftarı, işçi haklarının düşmanı, vahşi kapitalizmin dayatıcısı McKinsey'i 2001 krizinin ardından Derviş programı döneminde banka özelleştirmeleri için yazdığı raporlardan tanıyoruz. Dahası McKinsey, ABD tarihindeki büyük mali skandallardan enerji devi Enron'un batışının (2001) da mimarıdır. Enron çevirdiği dev finansal spekülasyon çarkı sonucunda batarken kurumsal danışmanlığını McKinsey yapıyordu.

İşte şimdi başkanlık sistemiyle yönetilen Türkiye Anonim Şirketi'nin 16 bakanlığının 16'sının da temsilcilerinin bulunduğu bir ofis, McKinsey'in kontrolüne veriliyor. Ha Amerika'dan Kemal Derviş'i getirmişsin ha 16 bakanlığı McKinsey'in kontrolü altına vermişsin! Tek adam yönetimlerinin emperyalizm için nasıl da bulunmaz bir nimet olduğu bir kez daha görülüyor.

McKinsey, bir nevi alacaklıların kayyımına gibi ekonomiyle ve devlet yönetimiyle ilgili her konuda hükümete tavsiyeler verecek, bu tavsiyelere uyulmazsa yeşil ışığı sarı ışığa çevirecek. Bu da yetmezse gözü kendisinde olan uluslararası mali sermaye fonlarına kırmızı ışığı yakıp borç döngüsünü durduracak.

Başkanlık rejimiyle bütçe yapma hakkı Meclis'in elinden alınırken bir Amerikan danışmanlık şirketi ekonomiyle ilgili bütün bilgileri Saray hükümetinden alabilecek. Meclis'in denetleyemediği Türkiye Varlık Fonu'nu Amerikan McKinsey şirketi denetleyecek.

McKinsey olayı çoklarının aklına II. Abdülhamid'in Muharrem Kararnamesiyle kurulan Düyûn-u Umumiye İdaresi'ni getirdiyse bu yok yere değildir. Muharrem Kararnamesi neydi? Borçlarını ödeyemeyen ve yeni borç bulamayan Osmanlı'nın vergi toplama yetkisini Düyûn-u Umumiye İdaresi aracılığıyla alacaklı devletlere

devretmesiydi. Böylece Osmanlı yarı-sömürge haline gelmişti. Düyun-u Umumiye döneminde devletin vergi toplayacak merkezi bir aygıtı yoktu. Bu yüzden İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar, Almanlar vb. gönderdikleri memurları aracılığıyla vergiyi kendileri toplayıp borçlarına karşılık el koydular. Böylece Osmanlı da yeniden dış borç alabildi.

Bugün devletin maşallah vergi toplamakta hiçbir sıkıntısı yok. Vergi gelirlerinin yüzde 70'i dolaylı vergiler (KDV, ÖTV, ÖİV vb.) ile yoksul halkın sırtına bindirilmiş, doğrudan vergilerin yüzde 63'ü de yine bordro üzerinden emekçilerden kesilmektedir. Bu da yetmemiş olmalı ki, Damat Berat'ın Yeni Ekonomi Programı 'verginin tabana yayılmasını' yani az kazananlardan daha da çok vergi toplanmasını hedeflemektedir.

Ancak bu sefer vergiyi yabancılar toplamayacak olsa da vergilerin nereye harcanacağını ve tabii nereye harcanmayacağını McKinsey'in 'tavsiyeleri' belirleyecektir.

Türkiye, Muharrem Kararnamesi'nin 137. yıldönümünde yeni bir Düyûn-u Umumiye ile karşı karşıyadır. Tıpkı geç dönem Osmanlı tarihinin en Batı karşıtı söylemli, pan-İslamizm iddialı padişahı II. Abdülhamid'in aynı zamanda Osmanlı'yı İngiliz-Fransız-Alman yarı-sömürgesi yapması gibi; 'yerli' ve 'milli' sloganları hiçbir konuşmasından eksik olmayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tek adam yönetimi altında da Türkiye, ABD ve Batı Avrupa'nın mali-ekonomik sömürgesi haline gelmiştir.

Burada ilginç bir rastlantıya da dikkat çekelim: Berat Albayrak'ın McKinsey açıklamasını yaptığı 27 Ağustos günü, hicri takvimle 17 Muharrem 1440'a denk geliyordu. Yani tıpkı Düyûn-u Umumiye'nin kuruluşunu ilan eden kararname gibi bu da Muharrem ayına denk geldi.

Sözün özü, Yeni Ekonomik Program bir IMF'siz IMF programıdır, programı uygulatacak kurum olarak da IMF yerine McKinsey & Co. Danışmanlık Şirketi seçilmiştir. Türkiye'yi ağır bir borç krizine sürükleyen AKP iktidarı, bir tek biz yerli-milli, bizden olmayan herkes Amerikancı, ekonomik harp, Amerikan sabotajı diye diye ülkeyi Amerikan mali sermayesine teslim etmiştir.

“
Tıpkı geç dönem Osmanlı tarihinin en Batı karşıtı söylemli, pan-İslamizm iddialı padişahı II. Abdülhamid'in aynı zamanda Osmanlı'yı İngiliz-Fransız-Alman yarı-sömürgesi yapması gibi; 'yerli' ve 'milli' sloganları hiçbir konuşmasından eksik olmayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tek adam yönetimi altında da Türkiye, ABD ve Batı Avrupa'nın mali-ekonomik sömürgesi haline gelmiştir..”

Kriz bize ne yapacak?

Kemer sıkma politikalarının şiddeti ekonominin daralma düzeyini de belirleyecek. Ancak aynı zamanda kamu harcamaları ve hizmetleri aracılığıyla yaşanacak daralmadan kaynaklı olarak hanehalkları refahında, tüketiminde ve bölüşümde ciddi olumsuz sonuçlar doğuracak ve ekonominin tekrar büyüme trendine girme süresini de uzatacak.

Yazının sonunda söyleyeceğimi baştan söylemek istiyorum. Yaşadığımız krizi çözüme adına bugüne kadar uygulanan ekonomik yaklaşımda ısrar edilmeye devam edilir ve standart Ortodoks bir krizden çıkış programı uygulanırsa, 2001 krizinde olduğu gibi "Bir iki yıl acı çeker, sonra tekrar büyüme yoluna gireriz" beklentisinin gerçekleşmesi ihtimali çok düşük olacaktır. Hükümetin nasıl bir planı olduğunu henüz anlamış değiliz ama verdiği işaretler ve bugüne kadarki yaklaşımı bize bu yönde ilerleyeceğini işaret ediyor. Hatta alınması gerekli kısa dönemli, maliyeti azaltacak önlemleri almayarak bu ihtimali giderek güçlendiriyor. Hele hele bugünkü siyasi krizler çözülemezse, 2001 krizinin aksine çok daha uzun sürecek bir daralma ve uzun süreli bir durgunluğa girme ihtimali

ÖZLEM ALBAYRAK

14 AĞUSTOS 2018

çok yüksek görünüyor. Merkez ülkelerin, özellikle Avrupa ülkelerinin deneyimi bize bunu göstermektedir. Daha da kötüsü, bu ülkeler stagflasyona (yüksek enflasyon ve daralmanın bir arada yaşanması) girmemiştir. TL'deki değersizleşmenin rekor seviyelere gelmesi nedeniyle devam edeceğini öngördüğümüz yüksek enflasyon altında 2019 başından itibaren girilecek bir ekonomik küçülme, yani stagflasyon koşullarında ekonomik politika seçenekleri iyice daralacaktır. Stagflasyon ekonomi politikası seçeneklerinin birbiriyle çatıştığı ve etkilerinin tahmin edilmesinin zor olduğu, özellikle refah düzeyi ve bölüşüm anlamında maliyetlerin özellikle alt ve orta gelir grupları ve çalışanlar açısından yüksek olduğu bir ekonomik sorundur. Hükümet, kısa dönemli adımları dahi siyasi beka uğruna geciktirerek krizin maliyetini her geçen gün yükseltmekte, krizden çıkışın da daha uzun ve acılı olmasının temellerini atmaktadır.

Türk Lirası'ndaki rekor değersizleşme üzerinden takip ettiğimiz, yabancı sermaye girişindeki azalmanın net biçimde gösterdiği gibi Türkiye 2002'den beri uyguladığı ekonomik modelin çöküşüne doğru yol alıyor. Pek çok yerli ve yabancı iktisatçının (1) uzun süredir hakkında uyarılarda bulunduğu, yabancı sermayenin elini çekmesiyle sürdürülmesi imkân dışına çıkan bu model, özel kesimin borçlanmasına dayalı iç talebin sürüklediği büyüme üzerinden çalışıyordu. 2013'ten itibaren merkez ülkelerde parasal sıkılaştırmanın başlamasıyla bu büyüme modeli aksamaya başladı. Amerikan Merkez Bankası 2013'te ilan ettiği parasal sıkılaştırmayı daha hızlı yapsaydı, bugün yaşadıklarımızı çok daha erken deneyimleyecektik. Merkez bankalarının piyasalara enjekte ettiği para, 2010'dan sonra iç talebin canlanmaması nedeniyle hâlâ riskli görülen yatırımlara değil, yüksek faiz veren bizim gibi ülkelere gelerek kolay para kazanma yoluna gitti. Bizim gibi ülkeler 2010 sonrasında bu yüzden hızlı bir büyüme ve borçlanma sürecine girerken, FED ve Avrupa Merkez Bankası parasal sıkılaştırmaya hızla dönemedi, negatif reel faizleri sürdürdü. Özetle, 2007 yazında başlayan, 2010 yılında Avrupa'ya yayılan finansal kriz neredeyse 10 yıl süren uzun bir durgunluğa döndü. Özellikle bize oldukça benzeyen güney Avrupa ülkelerinin deneyimi de gösteriyor ki kemer sıkma politikalarının eşlik ettiği standart bir krizden çıkış programı Türkiye için de aynı sonucu doğuracak, hatta bu sürecin yüksek enflasyon, yüksek faiz eşliğinde yaşanacak olması nedeniyle maliyeti çok daha yüksek, süresi de uzun olabilecektir.

//
Merkez Bankası
2013'te ilan ettiği
parasal sıkılaştırmayı
daha hızlı yapsaydı,
bugün yaşadıklarımızı
çok daha erken
deneyimleyecektik.
Merkez bankalarının
piyasalara enjekte ettiği
para, 2010'dan sonra iç
talebin canlanmaması
nedeniyle hâlâ riskli
görülen yatırımlara
değil, yüksek faiz veren
bizim gibi ülkelere
gelerek kolay para
//
kazanma yoluna gitti

HÜKÜMETİN İŞARET ETTİĞİ OLASI KRİZDEN ÇIKIŞ ÖNLEMLERİ İŞE YARAR MI?

Ekonominin dümeninin teslim edildiği Berat Albayrak'ın ne dediği pek anlaşılmasa da yeni rejimin ekonomik yaklaşımını anlatmaya çalıştığı toplantıda Ortodoks perspektifin bütçe disiplini defalarca zikredildi. Dolayısıyla, hükümetin bu sıkışıklıktan çıkmak için IMF'ye başvurması durumunda ya da IMF'ye başvurmaksızın bir Ortodoks krizden çıkış programı uygulaması yüksek ihtimal. Alacağı temel önlemler ise aşağıdaki gibi beklenebilir:

1- Özel sektörün borçlarının garanti altına alınarak, yeniden yapılandırmaya gidilmesi ve dolayısıyla kamu borcunun artırılması,

2- Kamu borcunun ödenebilmesi için özellikle kamu hizmetleri ve sosyal transferleri içeren kamu harcamalarında daralmaya gidilmesi, kamusal istihdamın daraltılması,

3- Hem tüketim mallarında hem de üretim mallarında temel girdi olan petrol ve enerji ürünlerinden alınan ÖTV'nin seçim öncesinde sıfırlanması nedeniyle oluşan açığın, bu uygulamaya son verilerek ve yine tüketim mallarına ek vergiler getirilmesiyle düşürülmeye çalışılması,

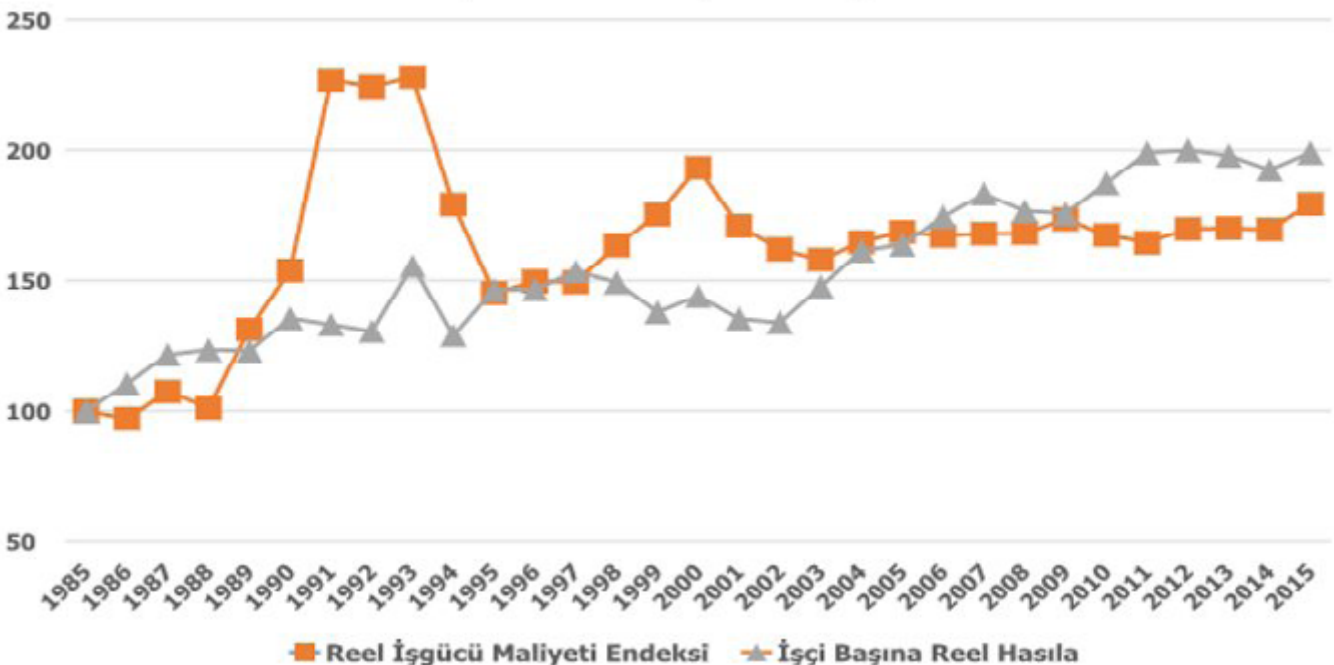
4- Ücretlerin bastırılması ile hem üretim maliyetlerinin ve enflasyonun sınırlanmaya çalışılması hem de iç talep daraltılarak dış ticaret açığının düşürülmeye çalışılması,

5- Enflasyonu düşürme amaçlı gelirler politikası ile asgari ücret başta olmak üzere, hükümetin etkide bulunabildiği fiyatların enflasyon hedefine endekslenmesi ya da kısa dönemde tamamen dondurulması.

Bu tedbirlerin yaratacağı sonuçlara ilişkin öngörülerde bulunmak ve bu politikaların ciddi bir daralma ve uzun süreli durgunluk yaratma potansiyeline işaret etmek istiyorum. Birinci ve ikinci önlemin bütçeye yükünü, kamu borcunda ne kadarlık bir artışa neden olacağını tahmin etmek zor. Ancak şu anda Türkiye'nin 2017 sonu dolar kuru ile milli gelire oranı yüzde 28 civarında olan 252 milyar dolarlık kamu borcunun, kurdaki artış nedeniyle dolar cinsinden milli gelir düştüğü için yüzde 40'ların üzerine çıkmasını bekliyoruz. Özel sektörün borçlarının ne

kadarının üstlenileceğine bağlı olarak kamu borcunun artacağını ve uygulanacak kemer sıkma politikasının şiddetini belirleyeceğini tahmin edebiliriz. Kemer sıkma politikalarının şiddeti ekonominin daralma düzeyini de belirleyecek. Ancak aynı zamanda kamu harcamaları ve hizmetleri aracılığıyla yaşanacak daralmadan kaynaklı olarak hanehalkları refahında, tüketiminde ve bölüşümde ciddi olumsuz sonuçlar doğuracak ve ekonominin tekrar büyüme trendine girme süresini de uzatacak. 2016'dan beri ekonominin kamu harcamaları ve Kredi Garanti Fonu gibi kamusal fonlarla desteklendiğini hatırlarsak, özellikle üreticilere yönelik bu desteklerin azalmasının (tamamen kesilmeyebilir ya da seçici olarak belli sektörler ve kesimlere verilebilir) da etkisi olacaktır. Özel sektöre desteklerin istihdam teşviki gibi kalemleri içerdiğini de hatırladığımızda, bütçe disiplini ve kemer sıkma politikalarının zaten yapışkan karakterli olan işsizlikte meydana getireceği olumsuz etkinin daha büyük ve daha uzun süreli olacağını tahmin edebiliriz. Asgari ücrete 2018 yılı için toplam yüzde 14.2 zam yapılmış ve net 1603 TL'ye getirilmişti. Hedef enflasyonun (yüzde 8.4 idi yıl başında) çok üzerine çıkılmasına rağmen enflasyon farkının asgari ücrete yansıtılmayacağı açıklandı. Yılın başında 425 dolar (3.77 düzeyinden hesaplandığında) olan net asgari ücret, 6.8'e çıkan dolar sayesinde yüzde 80.3 değer kaybına uğrayarak 235.7 dolara geriledi. Aşağıdaki grafikte imalat sanayi için gösterildiği gibi ve Merkez Bankası'nın tüm sektörler için gösterdiği üzere Türkiye'de reel ücretler verimliliklerin (2) çok altında seyretmektedir. Bu koşullar altında dahi büyük ölçüde emek yoğun mallar

Reel İşgücü Maliyeti ve İmalat Sanayiinde İşçi Başına Reel Hasıla Endekslerinin Gelişimi: 1985-2015 (1985=100)

ihraç eden Türkiye’de ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 70 civarındadır ve küçülme ya da durgunluk dönemlerinde dahi cari açık verilmesinin önüne geçilememektedir. Cari açığı düşürme ve enflasyonu kontrol altına alma hedefiyle ücretlerin daha da bastırılmasının, zaten verimliliklerin altında seyreden reel ücretler göz önüne alındığında getireceği faydanın sınırlı kalacağını şimdiden söylemek gerekir. Bu yönde getirilecek öneriler krizin faturasının çalışanlara kesilerek, diğer kesimlerin zararının sınırlandırılması ya da krizden sıyrıksız çıkmalarının sağlanması hedefine yöneliktir. Tersine, getireceği faydanın çok üzerinde gelir dağılımı bozukluğu yaratacak, iç talepte tüketim eğilimi yüksek kesimlerin gelirlerinde meydana getirilecek ciddi aşınma nedeniyle oluşacak daralma ile ekonominin büyüme trendini çok daha geciktirecektir. TL’deki değersizleşmeyle birlikte, ücretlerin bastırılmasının, dış talebin güçlü olmasına bağlı olarak, kısa dönemli ihracatı artırabileceği düşünülebilir, fakat bunun ömrünün ne kadar olacağı ve düzeyi muğlaktır.

Ek olarak, yoksulluk sınırının altındaki asgari ücretlinin dolar-daki artış nedeniyle elektrik, benzin ve gaza gelen ve gelmeye devam edecek zamlarla faturalarını ödemekte zorluk çekeceklerini ve bu tahribatın zaten borçlu olan hanehalklarının sadece kısa dönemde değil orta ve uzun dönemde tüketim yapma kapasitelerinin ciddi anlamda ortadan kaldırılacağını vurgulamak gerekir. Özellikle ABD’de ve Avrupa’da da borçlu olan, kriz sonrasında evini kaybeden, gelirleri, varlıkları erozyona uğrayan hanehalkları nedeniyle iç talep uzun süre toparlanamamıştır; bu, düşük faizlere rağmen uzun dönemli durgunluktan çıkılamamasının en önemli nedeni olmuştur.

GELİR DAĞILIMINDA BOZULMA VE UZUN SÜRELİ DURGUNLUK

Toparlamak gerekirse, şu anki koşullar altında, klasik bir IMF programı uygulandığında 2002’de olduğu gibi ekonominin hemen 1-2 yıl içinde toparlanmasını bekleyemeyeceğiz. Çünkü hem Avrupa hem de ABD’de faizlerin artış eğiliminin, parasal sıkılaştırmanın devam edeceği öngörülmektedir. 2002’de çok ciddi bir IMF programı ve kemer sıkma politikası uygulayan hükümet uluslararası ekonomideki avantajlı dönem nedeniyle uluslararası sermaye çekebilmiş ve kemer sıkma politikaları-

//

Çalışanların ödediği gelir vergisi ve tüketimden toplanan vergiler, toplam vergi gelirlerinin yüzde 74'ünü oluşturmaktadır. Kemer sıkma politikaları ve iç talebin daralması vergi gelirlerini de daraltacak, özel kesimi paralize olmuş ülke ekonomisinin kamu eliyle ayağa kaldırılması olanağı da sınırlanmış olacaktır

nın politik maliyetine katlanmadan hızla ekonomiyi genişleme evresine taşıyabilmiştir. Ancak o dönemle bu dönem arasında çok ciddi iki fark vardır. Birincisi, uluslararası piyasalarda bol para ve düşük faiz dönemi kapanıyor. Ancak görece olarak yüksek faizlerle (enflasyonu düşürsek dahi) uluslararası sermayeyi çekebileceğimiz bir döneme giriyoruz. İkincisi 2002'de hanehalkları ve şirketlerin borcu ihmal edilebilecek düzeylerde idi. Şimdi özellikle hanehalkları uygulanacak bir Ortodoks kriz programına işsizliğin arttığı, işsiz kalmadıysa reel olarak çökmüş ve bastırılmış ücretlerle ve üzerine borçlu olarak girecek. Bu ortamda, ne tüketim aracılığıyla ne de (özellikle üreticileri hedefleyen kamu harcamalarında meydana gelecek daralma nedeniyle) üretim aracılığıyla iç talebin kısa dönemde güçlenmesi zor olacaktır. Dış talep güçlü kalsa dahi, Türkiye hâlihazırda dış ticaret nedeniyle yoksullaştırıcı büyüme (3) olgusunu yaşamakta, ihracat mallarının fiyatları ithal mallarına oranla düşük kalmakta, yurt dışına değer transfer etmektedir. Dolayısıyla, TL'deki değersizleşme ve bastırılmış reel ücretler bu olguyu daha da derinleştirecektir. Bu ikisinin getireceği katkının orta ve uzun dönemde yapısal olarak dış ticaret açığını düşürme yönünde bir etki yaratması ancak ciddi anlamda katma değer yaratan ihracatçı bir sanayi yaratılması yönünde bir eğilime girilmesi ile mümkün olabilir. Ortodoks kriz politikaları altında kamu harcamaları daraltılmış, stagflasyon içindeki bir ekonominin bunu yapabilecek güce kavuşmasının uzun zaman alacağı açıktır. Bu koşullar altında, ciddi kemer sıkma politikalarını içeren, Ortodoks bir krizden çıkış programı ile Avrupa'da olduğu gibi ciddi bir daralmayı takiben uzun bir durgunluk dönemine gireceğimizi tahmin ediyorum. Aynı zamanda gelir ve servet dağılımında politik ve sosyal sorunları derinleştirecek düzeyde bozulmalar kaçınılmaz olacaktır. Bu bozulmaların tüketimde meydana getireceği daralma da ekonominin büyüme çizgisine dönmesini engelleyecektir. Ücretler sadece maliyet unsuru değil, bizim gibi ihracat kapasitesi düşük bir ülkede aynı zamanda talebin de en önemli unsurudur. Türkiye uzun çalışma saatleri ve verimliliklerin altında reel ücretlerle bu noktaya gelmiştir. Bu koşulların derinleştirilmesi kriz ve uzun sürecek durgunluğa davetiye çıkarmak demektir. Ayrıca, çalışanların ödediği gelir vergisi ve tüketimden toplanan vergiler, toplam vergi gelirlerinin yüzde 74'ünü oluşturmaktadır. Kemer sıkma politikaları ve iç talebin daralması vergi gelirlerini de daraltacak, özel kesimi paralize olmuş ülke ekonomisinin kamu

eliyle ayağa kaldırılması olanağı da sınırlanmış olacaktır. Güney Avrupa ülkelerinin 2010'dan beri yaşadığı budur. Bunun önüne geçmek için üst gelir gruplarından olağanüstü vergiler alınarak kamunun finansal alanı genişletilmeli, uluslararası sermaye hareketlerine kısa ve orta vadeli istikrar için vergi koyulmalı, tüketicilerin borçlanmadan temel ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri düzeyde, verimlilikleri yakalayacak bir ücret artışını orta vadede yakalama hedefi güdülmelidir. Orta ve uzun vadeli dış ticaret açığı gibi yapısal sorunları ortadan kaldıracak çözümler ancak bu ortamda düşünülebilir hale gelecektir.

(1) Bkz. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav> ve <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2018/06/05/10-soruda-2018-ekonomik-krizi/>

(2) İmalat sanayinde verimlilik grafikte işçi başına reel hasıla ile gösterilmiştir. İşçi başına reel hasıla TÜİK imalat sanayi milli gelir verilerinden yararlanılarak yazarın hesabıdır. Reel İşgücü Maliyeti Endeksi, TİSK, Çalışma İstatistikleri ve İşgücü Maliyeti Araştırmaları, 1985-2015'den alınmıştır.

(3) Korkut Boratav'ın tespiti için bkz. <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/korkut-boratav/2017de-buyume-gostergeleri-225534>

Kimin büyük çaresizliği? Ya da bir kriz mi geliyor?

Arkasından iş çevrildiğini hisseden ve isteği hilafına faizlerin inmediğini gören Cumhurbaşkanı'nın girişimleri ve hükümetin faizleri indirme isteği akla 1994'tekine benzer bir krizin yaşanıp yaşanmayacağı sorusunu getirdi.

Türk lirasının değer kaybı ve faiz oranının yüksekliği nedeniyle Türkiye'nin bir kriz atmosferi içinde olup olmadığı sorusu ya da hükümetin aldığı/almayı planladığı önlemlerin olası bir krizi önleyip önlemeyeceği konusu yeniden hararetle konuşulmaya başlandı. Bir paket olarak pazarlanan ekonomik önlemlerin içinde mart ayı sonunda yasalaşan tek hazine hesabının kapsamının genişletilmesi de yer alıyor. Ayrıca KDV borcu bulunanların ödemelerinin tecili ve gıda enflasyonunu kontrol altına almak için çalışmaların sürdüğü, bir yandan daha fazla teşvik verilirken öte yandan da vergi ödemelerinde kolaylık sağlanması gibi unsurlar hükümetin yakın dönemdeki planları arasında.

Hükümetin bu planları ekonomi yönetiminde işlerin iyi gitmediğini gösterirken, bir yandan da semptomatik tedaviden vazgeçmeyen AKP'lilerin hastayı öldürme noktasına uzanabileceklerini gösteriyor.

ALI RIZA GÜNGEN

Kısaca enflasyonun ve faizin neden yüksek kaldığına ve hükümetin girişimlerinin neden sorunları ağırlaştırdığına değinmek istiyorum.

ENFLASYON NEDEN YÜKSEK?

Türkiye'nin üretim yapısını dönüştürücü bir müdahalede bulunmaksızın görece yüksek büyüme temposunu sürdürme telaşından ve TL'nin süregelen değer kaybından.

Hükümet 2018 yılı bitmeden seçime gitmeyi planlıyor. Ancak yüksek büyüme isteği nedeniyle kredi genişlemesinin tempo kaybetmemesini, piyasanın canlı kalmasını, Kredi Garanti Fonu (KGF) kredileriyle yüzdürülen firmaların en azından bir yıl daha batmamasını istiyor.

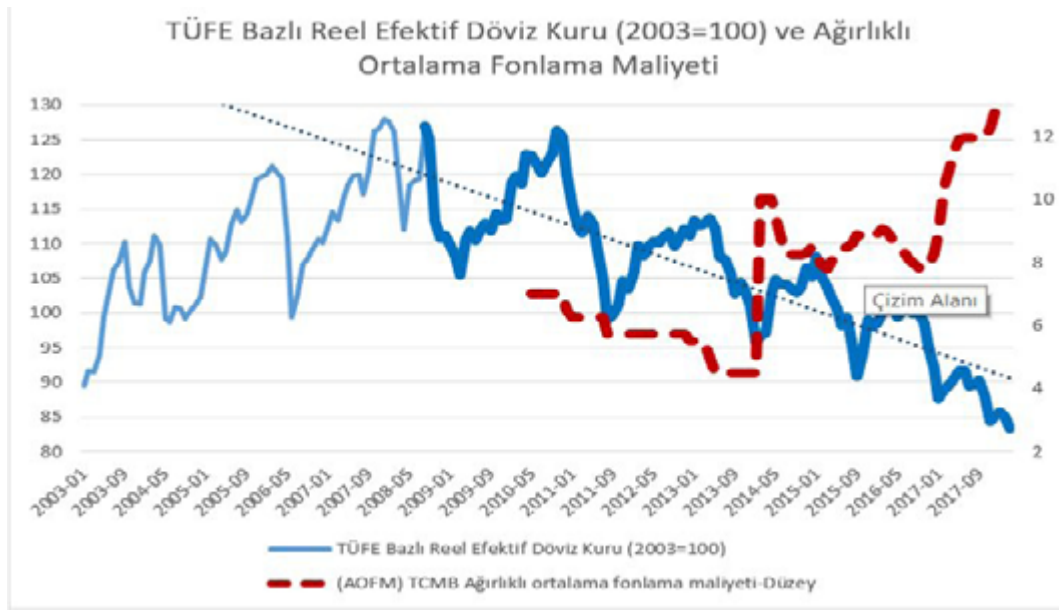
Bu tercihin yansıması Türkiye'nin makroekonomik kırılganlıkları, yüksek cari açık, yüksek reel sektör borcu ve ekonominin finansman yapısı nedeniyle OHAL koşulları altında hızla değer kaybeden TL'nin değer kaybına set çekilmemesini beraberinde getiriyor.

2003'ten bu yana Türk Lirası'nın en fazla değer kaybettiği dönemdeyiz. Reel efektif kur 2003'ten bu yana en düşük rakam olan 83,42 olarak açıklandı. Türk Lirası'ndaki hızlı düşüş görünür ve çarpıcı. Aşağıdaki grafik kurdaki değer kaybını ve faizlerin bu süreçte artışını özetliyor. Doların son 2 haftalık yükselişinin dolar endeksi halen 90 civarında seyrederken gerçekleşmesi de aslında değer kaybının sürebileceğini söylemeye izin veriyor.

Kurdaki değer kaybı kısa bir zaman aralığı sonrasında enflasyonu da yukarı çekiyor. Hatırlatmak gerekirse Türk lirası OHAL koşulları altında bugüne kadar yüzde 25'i aşan oranda değer kaybetti (20 Temmuz 2016 TCMB alış kuru 1 USD = 2,97 TL). İthalatta aramalinin payının yüzde 75 civarında gezindiği ve üretmek için ithal

//

2003'ten bu yana Türk Lirası'nın en fazla değer kaybettiği dönemdeyiz. Reel efektif kur 2003'ten bu yana en düşük rakam olan 83,42 olarak açıklandı. Türk Lirası'ndaki hızlı düşüş görünür ve çarpıcı.

//

Türkiye’de kriz ve çalkantı dönemlerinde daha önce görüldüğü üzere maliyetin yükünün emekçilerin üzerine bindirilmesi politik olarak pahalı bir yöntem, piyasacılığı nedeniyle hükümet çaresiz ya da buldukları çare seçimlere kadar sorunların ötelenmesi.

//

etmek zorunda olan bir ekonomide para biriminin değer kaybı fiyatlara doğrudan etkide bulunur. Dolayısıyla söz konusu değer kaybının enflasyona da etki ettiğini söylemek mümkün, hatta esasen bu değer kaybı nedeniyle enflasyonun çift hane-ye demir attığı da ileri sürülebilir.

FAİZLER NEDEN YÜKSEK SEYREDİYOR?

Ekonominin finansman ihtiyacının dudak uçuklatan seviyelere ulaşmış olmasından.

Türkiye’nin bir yıl içinde vadesi gelen özel sektör borcu, kamu borcu ve finanse edilmesi gereken cari açık verileri toplandığında yıllık finansman ihtiyacının 226 milyar dolar olduğunu görüyoruz. Cari açık kısa vadeli girişlerle finanse ediliyor. Bu paranın gelebilmesi ancak yüksek faiz koşullarına bağlı. Türkiye’nin risk pimi halen düşük, ancak finansman ihtiyacı o kadar yüksek ki faizler düşmüyor.

Türkiye ekonomisindeki faaliyetlerin sürdürülmesinin sermaye girişinin tempo kaybetmemesine bağlı olduğu bir ortamda Merkez Bankası fonlama faizlerini yukarı çeker ve hükümet etkili bir yatırım yönetimi ve teşvik politikası uygularsa bu durumda bir süre sonra faizlerin düşüşü görülebilir. Ancak bu tepkinin yaratacağı sarsıntı ve ilk aşamadaki şok kolayca kontrol edilemeyebilir. Türkiye’de kriz ve çalkantı dönemlerinde daha önce görüldüğü üzere maliyetin yükünün emekçilerin üzerine bindirilmesi politik olarak pahalı bir yöntem, piyasacılığı nedeniyle hükümet çaresiz ya da buldukları çare seçimlere kadar sorunların ötelenmesi.

Bu amaçla paket üzerine paket açıklayan hükümet hem yeni teşvik mekanizmaları arıyor, hem de örneğin KDV tahsilatında gevşek davranarak kendi meşrebince piyasada daha fazla para kalmasını sağlıyor. Ancak aynı hükümet 2017 yılında borçlanma limitini geçmiş ve faizleri yukarı çekecek şekilde daha önce öngörülen bütçe açığının yarısı kadar ek borçlanmaya gitmişti. Dolayısıyla kısa vadeli bir düşünce tarzının egemenliği ve piyasacı ufuksuzluk işleri zorlaştırıyor.

YENİ BİR KRİZ Mİ GELİYOR?

5 Nisan Kararları’nın yıl dönümünde hatırlatıldığı üzere 1994’tekine benzer bir kriz gelmiyor, ancak başka türlü bir kriz

her daim eşikte bekliyor, mevcut sıkıntılar ağırlaşıyor. Bu koşullar altında kendi arkasından iş çevrildiğini hisseden ve isteği hilafına faizlerin inmediğini gören Cumhurbaşkanı'nın girişimleri ve hükümetin faizleri indirme isteği akla 1994'tekine benzer bir krizin yaşanıp yaşanmayacağı sorusunu getirdi. Hükümetin piyasada likidite bolluğu yaratmak amacıyla KDV tahsilatındaki çekingenliği ya da KGF aracılığıyla kredilerin desteklenmesi ve bir bolluk izleniminin yaratılması da gözlemcileri benzerlikler aramaya zorluyor. Ancak yine de benzetme daha ileriye götürülmemeli. 1994'te daha önceki borcun faizini ödemek için yeni borç bulmak zorunda kalan devletin sıkışmışlığı bugün yok. Ancak bugünkü büyük çaresizlik yeni finansman kaynaklarının maliyetinin yüksekliğinin TL'nin değer kaybı beklentisini desteklemesi. En önemlisi de Merkez Bankası'nın faiz indirimini yol açacağı muhtemel bir döviz şokunun çok sayıda firmayı batma noktasına getirmesi. Türkiye'de büyük firmaların milyarlarca dolarlık açık pozisyonu bulunuyor. Finans dışı firmaların net döviz pozisyon açığı toplamda 221,5 milyar dolara erişti. Bu nedenle döviz kurundaki sıçrama, firmaların yastık yaptıkları fonların hızla eriyip gitmesine vesile olabilir. Faiz indirimi ısrarının devamı ve fiiliyata geçirilmesi durumunda Türkiye'den sermaye çıkışları görülecek ve takiben yükümlülüklerini karşılamayan firmaların batma noktasına geldiklerini göreceğiz. Ancak krizin derinleşmesi kısa vadede devletin borç çevirme sıkıntısı nedeniyle oluşmayacak. Bu nedenle ilk akla gelecek olan da firmaların zararlarının toplumsallaştırılması ve bazı şirketlerin kurtarılması olacak. Türkiye'de kamu borcunun fırlaması pahasına bu tarz bir kurtarma operasyonu tasarlanacak. Krizin gerçekleşmemesi ve büyük bir ekonomik travma olmaksızın beceriksiz piyasacı zihniyetten kurtulmak en iyisi olur, ancak yeni bir ekonomik çalkantı durumunda firmaların özel zararlarının kamulaştırılmasını alternatif bir programla engellemek durumundayız. Zaten içinde bulunduğumuzu dahi söyleyebileceğimiz krizin derinleşmesi ne 1994'e ne de 2001'e benzer şekilde gerçekleşecek. Etkileri ise bu ekonomi yönetimi anlayışı altında daha ağır deneyimlenecek.

Author of the article: "Financial Inclusion and Policy Making: Strategy, Campaigns and Microcredit a la Turca", *New Political Economy*, 23, 2018 (3): 331-347

Co-author of the article: "Credibility and class in the evolution of public banks: the case of Turkey", *The Journal of Peasant Studies*, 43, 2016 (6): 1285-1309

//
İslamcılar için devlet ve onun dışlayıcı söylemleri, iktidar kendi ellerinde olmadığı zaman sorunlu olarak görülürken iktidarı ele geçirdikten sonra sürdürülmesi gereken bir sistem olabilir.

İçinde bulunduğumuz ekolojik kriz ve uluslararası dayanışma zorunluluğu

Sermaye nasıl sınır tanımıyor ve büyük şirketler dünyanın geneline sahip olabiliyorsa ekoloji mücadelesi de uluslararası mücadeleyi zorunlu kılıyor. Bu zorunluluğu yıllar önce dünyanın birçok ülkesinde yaşayan yoksul çiftçiler fark ederek La Via Campesina'yı (LVC) kurmuşlardı. Dünya bu haldeyken hiç kimsenin yerinde durma lüksü yok. Ya barbarlık, ya özgür, ekolojik sınıfsız ve sınırsız bir dünya.

Gün geçmiyor ki, ulusal ve uluslararası düzeyde içimizi yakan bir doğa tahribatı olayı olmasın. Bir bütün olarak dünya çevre hareketi, hangi soruna yetişeceğini şaşırılmış durumda. İnsan ve diğer canlıların yaşam alanlarına saldırganlık, bilim insanlarının tüm uyarılarına rağmen, giderek azalmak yerine artıyor. Biyolojik ortam, geri döndürülemez bir durumun içinde ve daha beterine hızla sürükleniyor.

Doğa yıkımındaki bu artışı, ülkelerin politik durumlarından bağımsız düşünemeyiz. Kapitalizmin bu konudaki bozuk sicili zaten

EROL MALÇOK

22 KASIM 2017

//

Yeni moda politika tarzı bu sanırım. İnsanlara ölümü göster ki sıtmaya razı edebilesin! Örneğin Yassıada'yı tamamen betona çevir ki, bari numunelik birkaç ağaç bıraksaydınız durumuna insanlar razı olsun ya da diğer adalarda bırakılacak bir iki park alanı onlara yetsin.

//

ortada fakat kimi ülkelerin totaliter rejimlere evrilmesi de durumu iyice zorlaştırıyor. Dikkat edilirse en çok çevre katliamı bu ülkelerde gerçekleşiyor ve aktivistler büyük baskı altında.

2015 yılı COP 21 Paris İklim Zirvesi'nde birçok ülke sera gazı salınımının azaltılması ve fosil yakıttan vazgeçilmesi konusunda anlaşmıştı. Ama aradan iki yıl geçmesine rağmen pek bir yol alınmayıp 2017 yılı COP 23 Bonn İklim Zirvesi'ne gelindiğinde başta ABD ve Türkiye olmak üzere bazı ülkeler açıkça fosil yakıttan vazgeçmeyeceğini ve kömür kullanımını azaltmayacağını beyan etti. Bahane hep aynı, ekonomimiz ne olacak? Hatta yüzsüzlük öyle boyutlara vardırıldı ki Bonn'daki toplantıya nükleer santral şirketleri ve devletlerin lobileri gelip nükleerin ne kadar temiz bir enerji olduğunun propagandasını yaptılar. Eskiden olsa böyle bir toplantı bölgesine gelmeyi bile düşünemezlerdi. Angela Merkel de termik santrallerin büyük bir enerji açığını kapattığını ve kısa vadede vazgeçemeyeceklerini söyledi. Bizim Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak ise yarışa çıtayı en üste koyarak katılıp, cumhuriyet tarihinin en yüksek kömür çıkartma oranına ulaşacaklarını açıkladı şu günlerde.

ABD'de bir profesörün modern zamanların havasının insan sağlığına zarar verecek düzeyde temiz olduğundan, biraz kirlenmenin iyi olabileceğinden bahsetmesi ve bu profesörün Trump'ın iklim danışmanlığına getirilmesi diyecek söz bırakmıyor. Ancak Zaytung haberi olmasını dileyebiliyorsunuz.

Yeni moda politika tarzı bu sanırım. İnsanlara ölümü göster ki sıtmaya razı edebilesin! Örneğin Yassıada'yı tamamen betona çevir ki, bari numunelik birkaç ağaç bıraksaydınız durumuna insanlar razı olsun ya da diğer adalarda bırakılacak bir iki park alanı onlara yetsin.

Fransa ve Almanya gibi ülkeler de dünyada gelişen totaliterleşme ve sağcılaşma ortamından, iklim zararına faydalanmakta fazla geç kalmadılar. Örneğin; Fransa Büre bölgesine nükleer santral yapmaya çalışırken, Almanya Hambach Ormanları'nda hunharca ve devasa iş makineleriyle maden işletmeleri açıyor. Her iki bölgede de aktivistler ve yerel halk bu projelere karşı o bölgeleri savunma alanı ilan ederek direniyorlar. Hambach Ormanlarının iklim zirvesinin gerçekleştiği Bonn kentine 50 km. mesafede ol-

duğunu da belirtelim.

Şunu anlamalıyız ki doğayı bu denli tahrip eden hiçbir proje, yalnızca o bölge halkını ve o ülkeyi ilgilendirmez, tüm insanlığı ve tüm canlıları ilgilendirir. Ama nihayetinde tepki koyacak olan sorumluluk sahibi olan insandır. Nitekim Hambach Ormanı aktivistleri ve yerel halk uluslararası dayanışma çağrısında bulundu. Nasıl ki Hasankeyf bir dünya mirası ve kurtarılması için UNESCO'yla beraber herkesin uğraşması gerektiğini düşünüyorsak, tüm canlı hayatın on bin yıllık geleceğini ipotek altına alacak olan Fransa, Türkiye ve diğer ülkelerdeki nükleer santral yapımlarına itiraz etme hakkımız var. Ve bu hakkın uluslararası hukuk kurallarıyla güvence altına alınmasını yüksek sesle talep etmeliyiz.

Burada sayamadığımız ve medyası baskı altında olduğu için haberdar olamadığımız ülkelerdeki, sayısız doğa tahribatı olayını düşündüğümüzde ve başımıza gelen felaketlerin de gösterdiği gibi 21'inci yüzyılın en büyük, en acil sorunu, ekoloji sorunudur. Temiz hava, su ve gıdaya erişim sorunudur kısaca. Sorunların bu denli büyümesinde bitmeyen iç savaşların, etnik savaşların ve mezhep çatışmalarının da büyük payı var. Savaşlar en çok kadın, çocuk, yaşlı insanlarla birlikte hayvanlara ve doğal bitki örtüsüne zarar veriyor. Kullanılan ağır silahlar ve gazlar, yaşam alanlarına özellikle de su kaynaklarına ve toprağa büyük zararlar veriyor.

Bu keşmekeşlik ortamında büyük kapitalist şirketler ise sürekli temiz ve güzel arazileri kapatma derdinde. Bunun en son

örnekleri arka arkaya Brezilya'da ve Arjantin'de yaşandı. Birkaç ay önce Brezilya'da arazilerini, palm yağı üretmek isteyen şirketlere vermek istemeyen altı yoksul köylü öldürüldü. 2017 Ağustos ayında ise Arjantin'in Patagonya Bölgesi'nde Mapuçe Halkı'nın topraklarını tekellere karşı savunan aktivist Santiago Maldonado gözaltında kaybedildi. Dünyanın birçok ülkesinin büyük şehirlerinde Santiago için günlerce süren eylemler düzenlendi ve halen de devam etmekte bu eylemler.

ULUSLARARASI MÜCADELE ÖRNEĞİ OLARAK LA VIA CAMPESINA

Bütün bunlar gösteriyor ki; sermaye nasıl sınır tanımıyor ve büyük şirketler dünyanın geneline sahip olabiliyorsa ekoloji mücadelesi de uluslararası mücadeleyi zorunlu kılıyor. Bu zorunluluğu yıllar önce dünyanın birçok ülkesinde yaşayan yoksul çiftçiler fark ederek La Via Campesina'yı (Çiftçinin Yolu) kurmuşlardı. Dünya Ticaret Örgütü'nün, (DTÖ) yeryüzü genelinde tarım politikaları üzerindeki belirleyiciliği ve bunun hep büyük çiftlik sahipleri ile tekeller lehine olması, çiftçileri adeta çileden çıkarıyordu. Çiftçiler, sürekli bir yoksullaşma ve ellerindeki toprağı kaybetme halindeydiler.

DTÖ'nün yerel çiftçiler aleyhine ülkelere dayattığı ve uygulattığı kurallar 1992 yılında doruk noktasına vardı. Aynı yılın nisan ayında Nikaragua Çiftçi Eylemi (UNAG), Orta Amerika, Karayipler, Kuzey Amerika, Kanada ve Avrupa yerel çiftçi liderlerini kendi oturumlarına davet etti. Bu oturumda Managua Deklarasyonu'yla alternatif bir model inşa edilmesine karar verildi. 1993 yılının 15-16 Mayıs günlerinde Hollanda merkezli Paulo Freire Vakfı, Managua Deklarasyonu'nda imzası bulunan örgütlerle birlikte, Belçika'nın Mons Kasabası'nda uluslararası bir çiftçi toplantısı düzenledi. La Via Campesina (LVC) bu tartışmaların sonucunda doğdu. Biz Paulo Freire'yi , Ezilenlerin Pedagojisi kitabından biliyoruz. 69 ülkeden 148 örgütü bir araya getirerek kurulan LVC Brezilya'da 19 çiftçinin öldürüldüğü 17 Nisan'ı Uluslararası Çiftçi Mücadele Günü ilan etmiştir. 2004 yılında Brezilya'nın Sao Paulo kentinde yapılan bir kongrede Türkiyeli çiftçiler de LVC'ye üye olmuştur.

LA VIA CAMPESINA'NIN İLKELERİ

Örgüt cinsiyet eşitliğine büyük önem verir ve örgütün en az yarısı kadınlardan oluşur. Toplantılara yerellerden gelen çiftçiler bir kadın bir erkek olarak katılır. Maputa Deklarasyonu'nda kadına karşı şiddet ve cinsiyet eşitsizliği konularına özel bir vurgu yapılmıştır.

LVC, çiftçilerin, bölgesel kimliklerini, gıda etrafında oluşturduğu gelenekleri ve onların kendi bölgesel ekonomilerini önemser.

Doğayı ve yaşamı koruma sorumluluğu olan LVC, kırsal halkın köylü kimliğini savunmak zorundadır.

LVC, ekonomik olarak varlığını devam ettirebilen ve ekolojik olarak sürdürülebilir olan tarımın çok önemli bir sosyal işlevi olduğunu savunur.

LVC, ekolojik tarım prensiplerine ve sosyal adalete dayanan kendi gıda egemenliği ekonomisini oluşturarak yeni toplumlar yaratmayı hedefler. Gıda egemenliği; bütün bir gıda üretimini, kültürünü yeniden tesis etme, yeniden eğitme ve geleneksel yöntemleri kurtarmayla ilgili bir devrimdir.

Küresel kapitalizm ile "yeşil" kapitalizmin ürettiği retorik ve yanlış çözümlerle uğraşır.

LVC, gelecek toplum açısından gençliğin mücadelenin her katmanında bulunmasını önemser.

LVC için küresel iklim krizi, en öncelikli sorunlardandır.

ÖRGÜTLÜLÜĞÜN ÖNEMİ VE ETKİLİLİĞİ

LVC'nin dünya çapında çok etkili bir örgütlülük olduğunu söylemeliyiz.

DTÖ'nün 5'inci zirvesinin yapıldığı Cancun zirvesinde 10 bin küçük çiftçinin protestolarını önlemek için beş tane demir telli çit çekilmiştir. Çitler köylüler tarafından birer birer indirilirken Koreli çiftçi Bay Lee kalan çitlerden birisine çıkar ve "DTÖ Çiftçiyi Öldürüyor" pankartını göstererek yaşamına son verir. Örneğin İsrail

//
 ...karısına şiddet uygulayan ve işçisini sömüren bir erkeğin, hayvan haklarına duyarlı, ekolojik meseleleri önemseyen bir insan olmasını bekleyemeyiz. Erkek egemen ve kapitalist örgütlenen toplum, ona bu cüreti veren mekanizmanın ta kendisidir. Sosyal sorunların giderilememesi ve hiyerarşik bir toplum yapısı, ekolojik sorunları da doğurur.

askerleri Filistin'deki zeytinlikleri tahrip ettiğinde oraya gidip zeytinliklerin önünde siper olmuştur LVC üyeleri. Topluluğun adil tarım politikaları talebi sonucu, AB Bakanlar Konseyi Başkanı, LVC ile bir görüşme talep ettiğinde, bakan görüşmek istiyorsa eğer Lee'nin kendisini köylü tarımı için feda ettiği yere gelmek, ayakkabılarını çıkarmak ve Lee'ye saygısını göstermek zorundaydı. İtalyan bakanın bu duruma çok sinirlenmesi sonucu ortaya çıkan tablo; karşıt güçlerin ilişkisinde bir dönüm noktasına gelindiğinin özetidir. Bu gelişmeler LVC'ye güç, irade ve meşruiyet sağlamıştır. Bundan sonraki dönemde, global kapitalizm LVC'yi dikkate almak zorunda kalmıştır.

SOSYAL EKOLOJİ VE KAPSAYICILIĞI

Çevre, cinsiyet eşitsizliği, hayvan hakları, etnik ve mezhep çatışmaları, ekonomik adaletsizlik sorunlarını bir bütün olarak ele aldığımızda; meselenin toplumsal organizasyon yani ideoloji temelli olduğunu görürüz. Örneğin; karısına şiddet uygulayan ve işçisini sömüren bir erkeğin, hayvan haklarına duyarlı, ekolojik meseleleri önemseyen bir insan olmasını bekleyemeyiz. Erkek egemen ve kapitalist örgütlenen toplum, ona bu cüreti veren mekanizmanın ta kendisidir. Sosyal sorunların giderilememesi ve hiyerarşik bir toplum yapısı, ekolojik sorunları da doğurur.

Geleceğin sosyal örgütlenmesinin gündemine ekolojiyi almazsa, kapitalizmden çok da farklı bir şey ortaya koyamayacağını düşünen Murray Bookchin, on yıllar önce, sosyal ekoloji kavramını geliştirerek bunun enstitüsünü kurdu. Özgürlüğün Ekoloji'si kitabı, "hiyerarşinin ortaya çıkışı ve çözülüşü" üzerine yazılmış müthiş bir kitaptır. Sosyal ekoloji, holistik (bütünsel) bir bakış açısı sunar. Yukarıda saydığımız hiçbir sorunu öncelik - sonralık önemi atfederek ertelemeyiz.

LVC'nin dert edindiği ve takip ettiği olaylara baktığımızda, kendiliğinden bir sosyal ekoloji yönelimi olduğunu görüyoruz. İkincisi bu yıl ekim ayının sonunda Bilbao'da gerçekleşen Sosyal Ekoloji Konferansı'nın bileşenleri ve gündemleri de bu söylediğimizi destekler nitelikte. Toplantıya; yerel çiftçiler, akademisyenler, feministler, hayvan hakları savunucuları, öğrenciler, Hambach, ZAD, Büre otonom bölgelerinin direnişçileri, mülteciler katılmıştı. Konferans, işgal evine dönüştürülmüş eski büyük bir okulda,

katılanların kendi imkanları ve dayanışmayla gerçekleşti. Üç gün süren konferansın kahvaltı ve yemekleri tamamen vegan tercih edildi. Seçilen konular ve yaklaşım tarzı da dünyanın her yerindeki mücadeleleri sosyal ekoloji perspektifiyle sahiplenmek şeklinde oldu. Bir dahaki toplantının gündeminin, ülkelerin acil sosyal sorunları ve ekolojik sorunları üzerine çalışılıp uluslararası dayanışmanın pratik örgütlenmesi üzerine olması eğilimi ortaya çıktı.

Yeryüzünün neresinde bir sorun varsa, dünya vatandaşlığı bilinciyle sahiplenmeli ve üzerimize düşen sorumluluğu yerine getirmeliyiz. Hint felsefesinde swadharma diye bir kavram vardır. Bu kavrama göre yeryüzündeki her canlının doğanın işleyişi açısından bir sorumluluğu vardır. Hayvanlar ve bitkiler biz müdahale etmedikçe bunu bir sorumluluk bilinciyle değil ama kendiliğinden yerine getiriyor. Kavram asıl sorumluluğu insan türüne yüklüyor böylece; tahrip etme yeteneğine de, onarma yeteneğine de sahibiz çünkü.

Kapitalist sistem, özellikle de son dönemde etnik çatışmalar ve mülteci sorunu üzerinden insanların algılarını kontrol etmeye ve politikaları ulus-devlet eksenine hapsetmeye çalışıyor. Ekoloji sorununda şirketlerin suçunu gizleyip, insanların bireysel tutumlarını ön plana çıkarıyor. Birey olarak tüketim alışkanlıklarımıza elbette dikkat edeceğiz bu kendi özsaygımız ve öz disiplinimiz açısından gerekli. Fakat asıl mücadele etmemiz gereken şey bir bütün olarak kapitalizmin kendisidir. Çünkü; doğa tahribatının en büyük sebebi sermayenin “ya büyü ya öl” mottosudur. Aynı zamanda mülteci sorununun ve etnik-mezhepsel çatışmaların bir numaralı sorumlusu da kapitalizmdir. Bu durumda hiyerarşik olmayan ekolojik bir toplumsal yapılanma tercih olmaktan çok bir zorunluluk olarak önümüzde duruyor.

Dünya bu haldeyken hiç kimsenin yerinde durma lüksü yok. Ya barbarlık, ya özgür, ekolojik sınıfsız ve sınırsız bir dünya.

//

Ekoloji sorununda şirketlerin suçunu gizleyip, insanların bireysel tutumlarını ön plana çıkarıyor. Birey olarak tüketim alışkanlıklarımıza elbette dikkat edeceğiz bu kendi özsaygımız ve öz disiplinimiz açısından gerekli. Fakat asıl mücadele etmemiz gereken şey bir bütün olarak kapitalizmin kendisidir.

Kamusal alanın yokluğunda eylemlilik

Kriz anında ne devlet ne de piyasanın önde gelenleri kitleleri korkuyla ve baskıyla durdurabilir, kaybedecek hiçbir şeyi kalmayanların korkuya ve baskıya boyun eğmek için bir nedenleri de yoktur. Bu noktada insan bedeni kamusal alanın yerine geçer, intihar ifade özgürlüğünün en mutlak haline dönüşür.

ASLIHAN AYKAÇ YANARDAĞ

Costa-Gavras'ın 2002 yılında gösterime giren filmi Amen, II'nci Dünya Savaşı sırasında genel olarak Avrupa ülkelerinin ve Hıristiyan toplumların önemli bir kesimini temsil eden Vatikan'ın Yahudi soykırımına karşı sessiz kalışını eleştirir. Film gerçek bir olayla başlar. Çekoslovakya vatandaşı ve Slovak Yahudisi gazeteci Stefan Lux, 3 Temmuz 1936'da, yani II'nci Dünya Savaşı başlamadan üç yıl önce ve Hitler iktidara geldikten üç yıl sonra, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'nda silahla intihar eder. Filmdeki son cümlesi "İnsanların yüreklerine ulaşmanın başka bir yolunu bulamadım." olur. Gerçekte son cümlesi ise "C'est le dernier coup!", "Bu son vuruş!" olarak çevrilebilir. Bir eylemlilik biçimi olarak intihar, toplumsal yaşamın sürdürülebilirliği ortadan kalktığında gerçekten de bir son vuruştur.

//

Tanımlar ve referanslar çoğaltılabilir, ancak gündelik hayattaki işlevini anlamak açısından belirleyici olan kamusal alanın bireylerin hiçbir ayrıma maruz kalmadan katılabildikleri, kendilerini açık bir biçimde ifade ettikleri, hukuk tarafından denetlenmeyen ancak varlığı garanti altına alınan, özgür bir alan // olduğudur..

DEMOKRASİ, KAMUSAL ALAN, EYLEMLİLİK

Modern toplumların örgütlenme biçimlerinde idealize edilen yapılardan biri demokrasidir, oysa var olan demokrasilerin ne kadar ideal işledikleri tartışmalıdır. Demokratik sistemleri tanımlarken kabaca dört temel unsurun altı çizilir: Adil ve özgür seçimler, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve bütün bunların sürekliliğini garanti altına alacak bir hukuk sistemi, bir başka deyişle hukukun üstünlüğü. Herhangi bir toplumun üyesi olan bireylerin bu demokratik unsurları değerlendirebilmeleri ve bir demokratik katılım sağlayabilmeleri içinse kamusal alanın varlığı, demokrasinin bir ön koşulu olarak öne çıkmaktadır.

Kamusal alan nedir, neresidir? Çok genel ve yüzeysel bir tanım yapmak gerekirse, kamusal alan devletin denetiminden, piyasanın ve piyasa aktörlerinin güdümünden bağımsız, özel alanın dışında insanların bir araya gelebilecekleri, iletişim kurabilecekleri, demokrasinin kaçınılmaz unsurları olan ifade özgürlüğünü ve örgütlenme özgürlüğünü kullanabilecekleri bir alandır. Arendt'e göre kamusal alan özel alan olarak tanımlanan haneden ve hanedeki ilişkilerden bağımsız, özgürlük ve eşitliğin etkin olduğu, bireylerin farklılıklarına rağmen ortak çıkarın ve gerçeğin iletişimiyle, karşılıklı etkileşim sonucu elde edildiği bir alandır. Habermas, kamusal alanın tarihsel dönüşümünü derinlemesine incelerken kamusal alanı yurttaşların bir araya gelip iletişim kurduğu ortak bir alan görür. Kamusal alanda gerçekleşen iletişim sonucunda kamuoyuna benzeyen bir ortak düşünce olasılığı bulunur. Kamusal alan tüm yurttaşları kapsar; herkese açık, eşit ve özgür katılım hukuki güvence altındadır, karşılıklı ve açık ifadeler sonucunda rasyonel bir uzlaşma hedeflenir. Bunun dışında, Negt ve Kluge, kamusal alanın genel tanımını kendilerine özgü bir sınıflandırmayla birleştirerek egemen politik kamusal alan, alternatif kamusal alan ve proleter kamusal alan olarak da ifade edilen karşıt-kamusal alanı birbirinden ayırır. Bu durumda kamusal alan öznelerin sistemle kurduğu ilişkiye ve eylem biçimine göre farklı kategorilere ayrılmış olur. Tanımlar ve referanslar çoğaltılabilir, ancak gündelik hayattaki işlevini anlamak açısından belirleyici olan kamusal alanın bireylerin hiçbir ayrıma maruz kalmadan katılabildikleri, kendilerini açık bir biçimde ifade ettikleri, hukuk tarafından denetlenmeyen ancak varlığı garanti altına alınan, özgür bir alan olduğudur. Demokratik sistemlerin beklediği halkın yönetime katılımı durumu, ancak böyle bir kamusal alanın varlığıyla mümkün olabilir.

“
 Arendt, insan etkinliklerini üçe ayırır: Emek, iş ve eylem. Bunlardan ilk ikisi maddi dünyaya ait, hanede gerçekleşen, doğal ihtiyaçlara yönelik ve zorunlu etkinlikler olduğu için bu alanlarda özgürlük söz konusu değildir. Öte yandan eylem insanın özüyle ilgili bir etkinlik olduğundan özgürlüğe dayanan, düşünsel ve insan ilişkilerinin sonucunda bir anlam yaratma sürecidir.”

Peki, kamusal alan olmadığında ne olur? Özgürlük yoksa, insanlar çıkarları veya sistemden talepleri konusunda konuşmaya çekiniyorsa, korkuyorsa, konuşanlar cezalandırılıyorsa nasıl bir insanlık durumundan söz edilebilir? Hak aramak yasal olarak olmasa bile toplumsal olarak sorgulanan, ayıplanan, utanılacak bir şey haline geldiğinde, birey artık Arendt'in tanımladığı eylem ve özgürlük çerçevesinden çıkar, kamusal alandaki yurttaş yerine sistemin bir dışlisi olarak hareket eder.

BİR EYLEM ALANI OLARAK BEDEN

İnsan eylemliliği, bireyin belli bir bağlamda karşılaştığı durumlara karşı geliştirdiği bir davranış, bir tepki olarak düşünülebilir. Bu durumda birey, bilinçli seçimleri ve bu seçimlerinin sonuçlarını kabul etmesiyle kendini ve toplumdaki yerini inşa eder. İnsan eylemliliği, doğrudan veya dolaylı olarak toplumsal yapının dönüşümüne de etki eder. Bireyin toplum içindeki eylemlilik hali farklı biçimlerde ve farklı alanlarda ortaya çıkar. Arendt, insan etkinliklerini üçe ayırır: Emek, iş ve eylem. Bunlardan ilk ikisi maddi dünyaya ait, hanede gerçekleşen, doğal ihtiyaçlara yönelik ve zorunlu etkinlikler olduğu için bu alanlarda özgürlük söz konusu değildir. Öte yandan eylem insanın özüyle ilgili bir etkinlik olduğundan özgürlüğe dayanan, düşünsel ve insan ilişkilerinin sonucunda bir anlam yaratma sürecidir. Habermas ise iletişimsel eylem kavramıyla bireylerin dil ve rasyonel iletişim aracılığıyla birbirleriyle ilişki kurduklarını, sürekli bir müzakere ve argümantasyon sonucunda uzlaşmanın sağlanabileceğini, bu şekilde modern toplumun araçsal rasyonelitesinin yerine iletişimsel rasyonelitenin ortaya çıkacağını savunur. Genel olarak eylem ve özellikle iletişimsel eylem bir arada yaşamının yapı taşlarıdır. Geçen hafta, oğluna pantolon alamadığı için intihar eden İsmail Devrim'in ölümü, HDP Kocaeli Milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun verdiği soru önergesiyle Meclis'e taşındı. İsmail Devrim'in intiharını tek başına değerlendirmek, büyük resmin önemli bir kısmını görmezden gelmemize neden olur. 24 Şubat 2017'de KHK ile ihraç edilen Çukurova Üniversitesi Ekonometri Bölümü araştırma görevlisi Dr. Mehmet Fatih Traş, işini kaybetmesinin ardından intihar etti. 30 Ekim 2017'de Adana'da pediatri asistanı olarak görev yapan Dr. Ece Ceyda Güdemek, 36 saatlik nöbet süresine ve ağır çalışma koşullarına dayanamayarak intihar etti. Aynı gün bir başka doktor ve bir tıp öğrencisinin intiharı, sağlık

“ Devlet baskısının artması, örneğin bir polis devletinin her türlü, baskı, sansür ve yasak ile bir korku iklimi yaratması eylemlilik halini bir süre için baskılsa da tamamen ortadan kaldırmaz. ”

çalışanlarının çalışma koşullarına dikkat çekti, konu Meclis'e taşındı. 12 Ocak 2018'de inşaat işçisi Sıtkı Aydın, geçinemediğini söyleyerek meclisin önünde kendini yaktı. 20 Eylül 2018'de Şanlıurfa'da milletvekilleri ve belediye başkanları aşure dağıtırken iş isteyen bir genç kendini yaktı. Toplumsal örgütlenmenin ve tabandan gelen hareketlerin zayıf olduğu toplumlarda bu tür tekil eylemlilik halleri yaygındır. Kolektif bir eylem ya da kolektif stratejiler kadar dikkat çekici olmasa da bu eylemler toplumsal bir anlam içerirler.

İnsanların ifade özgürlüğünü veya örgütlenme özgürlüğünü kullanabilecekleri bir kamusal alan olmadığında eylemlilik hali sona ermez. Devlet baskısının artması, örneğin bir polis devletinin her türlü, baskı, sansür ve yasak ile bir korku iklimi yaratması eylemlilik halini bir süre için baskılsa da tamamen ortadan kaldırmaz. İnsanların üretim ilişkilerinden ötürü piyasaya bağımlı olması, örneğin işçilerin eve ekmek götürmek, kirayı ödeyebilmek için sömürüye razı gelmesi, sendikaya üye olmaması, işverene ses çıkarmaması, eylemliliği zayıflatabilir. Ancak bir kriz anında ne devlet ne de piyasanın önde gelenleri kitleleri korkuyla ve baskıyla durdurabilir, kaybedecek hiçbir şeyi kalmayanların korkuya ve baskıya boyun eğmek için bir nedenleri de yoktur. Bu noktada insan bedeni kamusal alanın yerine geçer, intihar ifade özgürlüğünün en mutlak haline dönüşür. Örgütlenmemiş, dolayısıyla kolektif bir eyleme katılmayan bireyin tikel hak talebi ya da direnişi aynı zamanda kendinden vazgeçmesi anlamına gelir. İnsanın eylemlilik hali bireysel ya da kolektif bir biçimde ortaya çıkabilir. Her iki durumda da eylemlilikteki temel varsayım yaşamın sürekliliğidir. İnsan bir sorunu çözmek için, koşulları iyileştirmek için, bir talebi dile getirmek için harekete geçer. Bir amaç uğruna örgütlenen çıkar grupları, farklı yöntemler kullanarak mobilize olurlar. Bu kolektif eylemlilik barışçıl veya şiddet içeren yöntemler kullanır. Ancak yaşamdan vazgeçildiği bir noktada bireysel ya da kolektif eylemlilik, bir talep karşılanması, çıkar birliği ya da farkındalık yaratmak gibi bir amaçtan kopmuş, varoluşsal bir mesele haline gelmiş demektir. Birlikte yaşama yollarının ve ortak bir anlam arayışının tükendiği yerde bireyin varlık ve yokluk arasındaki seçimi, demokratik bir toplum inşası için daha çok uzun yolumuz olduğunu gösterir.

Bir kitapta okumuştum buna benzer bir şeyi

İşletmelerin, şirketlerin, siyasetçilerin, bankerlerin vesairelerin bunalım, kriz, buhran dönemlerinde dile getirildikleri, yazdıkları, açıkladıkları, feda bekledikleri, inanç yükledikleri her türlü şey gülünçtür aslında. Var olan düzeni şu ya da bu biçimde kabul etmek anlamına geldiği için daha da gülünçtür.

i. Her yer, her şey krizde. Ekonomi, kültür, o bu şu krizde. Her kafadan bir ses çıkıyor. Herkes bir şeyler söylüyor; sitem etmeler, akıl vermeler, neyin nasıl olması üzerine tahayyüller gırla: Ekonomi tıkrında, kriz var, kriz var, bunalım var.

ii. Çeşit çeşit işletme, iş yeri art arda kapanıyor. Kapanmayanlar ya da kapanmamaya inat edenler de zam üstüne zam bindiriyor ya da zam yapmıyor gözükmek için ölçme, tartma, içerik vesaire ile oynuyor.

iii. Bunalım dönemlerinde hep söylenen lakırdıdır: Fedakârlık.

NECMI BAYRAM

04 EYLÜL 20178

Hep bir feda hikayesi, adeta dillere pelesenk edilir. Bu kimiz zaman ekonomik olur, kimi zaman siyasal.

iv. Yapılan zamlar, uygulanan şeyler hep üzümlere bildirilir, destek ve anlayış beklenir.

v. Üretilen şeyler kolektif bir emeğin ürünüdür. Beklenen fedakârlık ise kolektiften öte bireysel bir arzunun kırılma noktasıdır.

vi. Kolektif emeğin ziyarı ise ya dışa bağımlılığa ya bazılarının daha-daha-daha fazla para kazanma hırsına ya da siyasal-politik iklimlere yönlendirilir. O bu şu anlatılarak, ifade edilerek işlerin nasıl zorlaştığından, tıkanmadan bahsedilir. Bunun neticesi üzümlere bir eyleme geçme halidir. Bu ya üretilen şeylere zamdır, ya işten çıkarma ya da "burası nasıl istenirse doldurulabilir" bir durumdur.

vii. Bu eyleme geçişteki durumu anlatma ise hep bir direnmenin, zoru katıyen pek zorlamama öyküsüdür. Önce "neden, nasıl, niçin nelere katlanıyoruz, biliyor musunuz?" minvalinde cümlecikler havalarda uçuşur, sonrasında esas niyet: Anlayışla karşılama.

viii. Anlayışla karşılama, bir inanç seviyesine yükseltildiğinde ise var olanın devamlılığı, sürdürülebilirliği, istisnası artık garantidir. Garantör sağlaması yapılmıştır.

ix. İşletmelerin, şirketlerin, siyasetçilerin, bankerlerin vesailerin bunalım, kriz, buhran dönemlerinde dile getirildikleri, yazdıkları, açıkladıkları, feda bekledikleri, inanç yükledikleri her türlü şey gülünçtür aslında. Var olan düzeni şu ya da bu biçimde kabul etmek anlamına geldiği için daha da gülünçtür.

x. Bütünsel ve arzulanabilir, hatta iştahlanabilir değişim ihtimaleri dile getirilmeden yapılan her türlü çağrı katlanabilir, karşılaşılabılır değildir.

xi. Şimdi karşılaşma vakti.

Siyasetin bilimi, bilimin siyaseti

Siyaset bilimi alanında çalışan bir araştırmacının iyi bir siyasetçi olması beklenmediği gibi, iyi bir siyasetçinin de siyaset biliminden anlaması gerekmiyor. Siyaset bilimi ve aktif siyaset çoğu zaman hiç kesişmeyen ve hatta birbirine teğet bile geçmeyen unsurlar. Buradaki beklenti aktif siyasetçinin siyaset bilimi uzmanı olması değil, asıl beklenti aktif siyasetçinin etkinliğinin bilimsel bir çerçeveden bakılarak çözümlenmesi

ASLIHAN AYKAÇ YANARDAĞ

Bilimsel bilginin toplumun geneline ulaşmasında en kolay ve yaygın yol görsel, yazılı ve sosyal medyadan geçiyor. Televizyonun en çok izlendiği zaman diliminde güncel siyasi olayların tartişıldığı programlar haber kanallarında gündelik hayatın bir parçası oldu. Bir zamanlar Siyaset Meydanı ya da 32. Gün'de siyasileri köşe yazarlarıyla ya da aydınlarla bir arada görmek ülkenin demokrasi pratiği açısından bugünden çok farklı bir görüntü sergilemekteydi. Böyle bir bağlamda "Nereden nereye?" diye sormak kaçınılmaz oluyor.

Bugün tartışma programlarında isminin başında akademik unvan yer alan ya da kendini “siyaset bilimci, stratejist, güvenlik uzmanı, terör uzmanı, siyasi iletişim uzmanı” olarak tanımlayan kişiler o gün ya da o hafta haberlerde yer alan gelişmeleri sığağı sığağına değerlendiriyor. Türkiye-ABD ilişkilerindeki gerginlik konusunda bir ilahiyatçının, tanınmış isimlerin davalarına bakan bir avukatın ya da bir araştırma şirketi sahibinin görüşlerine yer veriliyor. Bu değerlendirmelerin önemli bir kısmı bilimsel bir analizin gerektirdiği derin bilgiden yoksun, sığ ve spekülasyon akıllı yürütmelerin ötesine geçmiyor. Bu sığlık birkaç nedenle açıklanabilir. İlk olarak haber kanallarının yayın politikası, ülkenin korku iklimiyle uyumlu bir şekilde herhangi bir konuda muhalif görüşlere yer vermiyor. Yayın kuruluşlarının otosansürü dışında, katılımcılar da bireysel olarak analizlerini dar bir çerçevede tutuyor ve eleştirel yaklaşımlardan kaçınıyor. Üçüncü olarak seçilen konular anlık ve konjonktürel gelişmelere odaklanırken, makro düzeydeki yapısal aksaklıkları ele almıyor. On yedi yıl sonra Türkiye yeniden bir ekonomik krizle karşı karşıya, oysa “prime time” yayınların hiçbirinde bu konuşulmuyor. En ölçülü ve makul uyarılarda bulunan uzmanlar ekranlardan gönderiliyor. Son bir haftadan örnek vermek gerekirse, ABD ile sorun “rahip sorunu” değil, ondan önce vize krizi, ondan önce de tezkere krizi yaşanmıştı. İçinde bulunduğumuz ekonomik kriz de basitçe “dış mihrakların oynadığı bir oyun” değil, Türkiye’nin kapitalizmin spekülasyon hareketliliğine karşı dahi direnecek istikrarlı bir ekonomi yapısından yoksun olması. Bu sorunları anlık yorumlarla ve görüşlerle anlamaya çalışmak, bir disiplin olarak siyaset biliminin reddi anlamına gelir.

SIYASET BİLİMİ NEDİR?

Amerikan Siyaset Bilimi Birliği’nin 1962 yılında “Bir Disiplin Olarak Siyaset Bilimi” başlıklı değerlendirmesinde siyaset biliminin diğer sosyal bilimlerden ayrı bir çalışma alanı olduğu, kendine has kavramları ve ölçmeyi hedeflediği göstergeleri olduğu vurgulanır (1). Makale siyaset biliminin dört temel alanı olarak siyaset teorisi, Amerikan siyaseti, karşılaştırmalı siyaset ve uluslararası ilişkiler ile uluslararası kurumlar ve hukuku öne çıkarır. Amerikan siyaset biliminin Amerikan siyasetini başlıca bir alan olarak kabul etmesi anlaşılabilir. Benzer bir biçimde Türkiye’de siyaset bilimi çerçevesinin merkezi bir parçası, müfredatların

// İçinde bulunduğumuz ekonomik kriz de basitçe “dış mihrakların oynadığı bir oyun” değil, Türkiye’nin kapitalizmin spekülasyon hareketliliğine karşı dahi direnecek istikrarlı bir ekonomi yapısından yoksun olması //

// Siyaset bilimi ortaya çıkan gelişmeleri muayene edip, belli organlara birkaç test yaptıktan sonra teşhiste bulunacağınız, sorunları hazır formüller ve denenmiş reçetelerle tedavi edebileceğiniz bir bilim dalı değildir. //

değişmeyen derslerinden biri, Türk siyasetidir.

Boğaç Erozan ve İlder Turan'ın Türkiye'de siyaset biliminin gelişimine dair yazdıkları makalede bu tarihsel süreci on dokuzuncu yüzyılın ortasından başlatır ve bugüne kadar getirir. (2) Bu süreçte Osmanlı modernleşmecilerinin dünyadaki ve özellikle Fransa'daki gelişmeleri örnek alması sonucu 1859'da Mülkiye kurulur. Mülkiye'nin kuruluşundaki amaç devlete personel ve bürokrat yetiştirmektir. Cumhuriyet döneminde Ankara'ya taşınan ve 1931'de Mülkiye Mektebi Mecmuası'nı çıkaran okul bugüne kadar Türkiye'de siyaset biliminin öncüsü olmuştur. Oysa son iki yıldır akademinin itibarsızlaştırılması sürecinde Mülkiye'nin hedef tahtasının merkezinde yer alması hem devlet geleneği için hem siyaset bilimi için bir trajedidir, bir felakettir. Bu durum, siyasetin bilimden kopuşunun en somut sonucudur. 1964'te kurulan Siyasi İlimler Türk Derneği Türkiye'de siyaset biliminin gelişmesinde rol oynayan en köklü bilimsel örgütlerden biridir. Ancak bugün medyada yer alan uzmanların büyük bir çoğunluğu yeni kurulmuş, devlet tarafından desteklenen düşünce kuruluşlarından tercih ediliyor. Bütün bu gelişmeler siyaset bilimi ve aktif siyaset arasındaki uçurumun giderek derinleştiğini gösteriyor.

Siyaset bilimi alanında çalışan bir araştırmacının iyi bir siyasetçi olması beklenmediği gibi, iyi bir siyasetçinin de siyaset biliminden anlaması gerekmiyor. Siyaset bilimi ve aktif siyaset çoğu zaman hiç kesişmeyen ve hatta birbirine teğet bile geçmeyen unsurlar. Buradaki beklenti aktif siyasetçinin siyaset bilimi uzmanı olması değil, asıl beklenti aktif siyasetçinin etkinliğinin bilimsel bir çerçeveden bakılarak çözümlenmesi. Bunu yaparken akılcılık, nesnellik, tutarlılık, ifade özgürlüğü prensiplerinden yoksun bir analiz, bir bilim insanı tarafından yapılsa dahi kabul edilemez.

SİYASET BİLİMİ NE DEĞİLDİR?

Siyaset bilimi ortaya çıkan gelişmeleri muayene edip, belli organlara birkaç test yaptıktan sonra teşhiste bulunacağınız, sorunları hazır formüller ve denenmiş reçetelerle tedavi edebileceğiniz bir bilim dalı değildir. Anlık veya günlük bir biçimde gözlemlenen olaylara aynı biçimde anlık ve günlük tepkiler geliştireceğiniz, tarihsel, toplumsal birikimleri göz ardı edebile-

//

Türkiye kapitalizme geç eklemlenmiş, bu nedenle sermaye birikimi yaratamamış, dışa bağımlı az gelişmiş bir ülkedir. Bunun üstüne Türkiye demokrasi geleneği olmayan, patrimonyal siyasetin hüküm sürdüğü, geleneksel değerlerin ölçüsüzce pompalandığı ve halkın itaatinin bu şekilde sağlandığı bir ülkedir.

//

ceğiniz bir alan da değildir. Siyaset bilimi, hatta herhangi bir bilim alanı, ikili zıtlıklara indirgenecek bir düşünce evreninden, analiz çerçevesinden ibaret değildir. Üçer kişiyi birbirine karşı cephelerde yerleştirerek kurulan sağcı-solcu, ilerici-gerici, iktidar yanlısı-muhalefet yanlısı, dinci-seküler indirgemeciliğiyle ancak ve ancak ülkedeki toplumsal kutuplaşmaya paralel giden bir mizansen sunarsınız, ama bilimsel bir tartışma yapmış olmazsınız.

“Dolar şu kadar oldu, şimdi ne olacak?”, “Ekonomik kriz var, IMF’ye gidersek halka yükü ne olacak?”, “Rahibi bırakmazsak ABD bize ne yapar?”, “ABD, İran’a yaptırım uygularsa, Rusya Suriye’ye destek verirse, bir dolar on lira olursa, hamsi kavağa çıkarsa ne yaparız?” soruları üzerine kurulmuş analizlerin anlamı da, önemi de yoktur. Ne yazık ki fazlasıyla tek tipleşmiş medyada karşımıza çıkan görüşler ve çözümler bütün bu yaşadıklarımız sanki beklenmedik gelişmelermiş, dünyada başka bir yerde görülmeyen çatışmalarımız gibi yansıtılıyor. Türkiye dünyanın merkezinde ve bütün dünya bunun farkındaymış gibi bir izlenim yaratılıyor.

Türkiye kapitalizme geç eklemlenmiş, bu nedenle sermaye birikimi yaratamamış, dışa bağımlı az gelişmiş bir ülkedir. Bunun üstüne Türkiye demokrasi geleneği olmayan, patrimonyal siyasetin hüküm sürdüğü, geleneksel değerlerin ölçüsüzce pompalandığı ve halkın itaatinin bu şekilde sağlandığı bir ülkedir. Bunlar Türkiye’nin yapısal, yani tarihsel süreklilik gösteren, kurumsallaşmış, yerleşik özellikleridir. Türkiye bu özellikleriyle türünün tek örneği de değildir. Benzer bir yapı Arjantin’de, Meksika’da, Mısır’da da görülmektedir. Böyle bir durumda anlık olaylara haddinden fazla anlam yüklemek gereksizdir. Zira Türkiye’nin kısa dönemde bu politik ve ekonomik karakteristiklerinin değişmesi beklenemez. Ne çok kötümser ne de çok iyimser olmak için nedenimiz var.

BİLİM VE SİYASETİN KESİŞEN YOLLARI

İkinci Dünya Savaşı sırasında ve takip eden Soğuk Savaş süresince genel olarak fen bilimleri ve özellikle nükleer fizik siyasetin ve devletler arası ilişkilerin en önemli bilimsel silahı oldu. İngiltere’de Tube Alloys, ABD’de Manhattan Project, Sovyetler

Birliği'nde Sakharov'un nükleer alışmaları İkinici Dünya Savaşı sonrasında siyaset ve bilimin kesişen yollarına örnektir. Soğuk Savaş sırasında nükleer fizik ve askeri-bilimsel araştırmaların karşıladığı siyasi işlevi bugün siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler ve bölgesel çalışmalar karşılıyor. Bu değişikliğin en önemli nedeni bugün devletlerin uluslararası sistemdeki konumunu tek belirleyen unsurun askeri ya da ekonomik g olmaması, yumuşak güç, kültürel diplomasi gibi unsurların da en az askeri ve ekonomik g kadar belirleyici olmasındır. Siyaset biliminin bu araçsal kullanımı devletin ideolojik aygıtlarından kaynaklanan ve iktidar borazanlığı yapan kurumların çalışmalarına, raporlarına ve araştırmacılarına ihtiyatla yaklaşmayı gerektiriyor. Bu tür kurumlar iktidarın görüşünü yansıtan yayınları seri üretim halinde çıkartıyor. Aynı şekilde kendilerine hizmet eden araştırmacıları da aynı seri üretim tekniğiyle akademik basamakları ifter ifter atlayacak şekilde yoktan var ediyor. Nitelik yerine niceliğin bir "değer" haline geldiği bir ortamda medyatik olmak, görünürlük, orta yolcu olmak her alanda liyakatin önüne geçen kriterler haline geliyor.

// Nitelik yerine niceliğin bir "değer" haline geldiği bir ortamda medyatik olmak, görünürlük, orta yolcu olmak her alanda liyakatin önüne geçen kriterler haline geliyor. //

(1) Political Science as a Discipline, The American Political Science Review, Vol. 56, No. 2 (Jun., 1962), pp. 417-421.

(2) Erozan, Boğaç, ve İter Turan, The Development of Political Science in Turkey, PS: Political Science and Politics, Vol. 37, No. 2 (Apr., 2004), pp. 359-363.

Ana akım medya kurtulur mu?: Yapısal sorunlar ve yeni norm arayışları

Habertürk gazetesinin basılı halinin kapatılmasının tek nedeni dijital/internet medyası ile rekabet edememesi mi? Bu, Aydın Doğan'ın medya grubunu Demirören Grubu'na devrederken "vallahi de üzerimde baskı yok, kendi rızamla satıyorum" sözü kadar inandırıcı olabilir ancak. Medya sahiplerinde beliren, iktidarın otoriterleşmesiyle alandan çekilme/kaçma ya da boyun eğme eğilimi, gazeteciliğin itibarını da demokrasinin garantörü olma misyonunu da ortadan kaldıran bir eğilim olarak karşımızda duruyor.

Bu yazıya başlamadan önce geçen hafta Gazete Duvar'da yayınlanan İsmail Küçükkaya olayına dair yaptığım değerlendirmeye katkı sunan [Yusuf Yüksekdağ](#)'a teşekkür etmek isterim. Yüksekdağ'ın yazısı benim [değerlendirmeme](#) hem eleştiri hem de katkı içeriyordu.(1) Getirilen eleştirilerin haklılık payı vardır, ancak buradan bu eleştirilere detaylıca yanıt vermeyeceğim. Sadece bu defa yazacağım şeylere bir girizgah oluşturu-

TEZCAN DURNA

racak nitelikte birkaç cümle edeceğim. Temelde bütün meslek etiklerinin bütüncül olarak erdemli bir insan olmayı geri planda bırakan profesyonellik kodlarıyla hareket ettiğini hatırlatmak isterim. Gazetecilik mesleği içindeki etik kodlar da bundan ari değildir. Bazı durumlarda gazetecilik mesleğinin profesyonel kodlarıyla hareket ettiğiniz zaman rahatça işin içinden sıyrılabilirsiniz, ancak etraflıca düşünüp muhakeme etmeyi gerektiren genel etik davranma zorunluluğu devreye girdiği zaman, meslek etikleri yetersiz kalabilir. Bunun en somut örneğini, Küçükkaya vakasında gördük. Esra Arsan'ın yine Duvar'da [yayınlanan yazısında](#) da değindiği gibi, pek çok gazeteci, Küçükkaya'nın davranışını futbol jargonlarını da kullanarak gazetecilik etiğine uygun saymışlardır: "Top ayağıma gelmiş gol atmayayım mı? Sorusu bu jargonların en bilinenidir. Bu tam da daha önceki yazımda bahsettiğim fırsatçılığın gazetecilik başarısı sayılamayacağı saptamasına da iyi bir örnek olabilir. Bu defa gazetecinin ya da kurum olarak haber medyasının özerkliği konusuna değinmek istiyorum. Zira bu konu etik bir gazetecilik yapabilmenin en önde gelen koşulu olarak düşünülmelidir. Zira özgür (kurumsal bağlamda özerk) düşünemeyen birisinin etik davranması da mümkün değildir. Ana akım gazeteler, endüstrileşmiş haber medyası Türkiye'de neden gerçek anlamda özerk davranmamaktadır? Buna engel olan yegâne etken sahiplik yapısı mıdır? Yoksa üretim sürecindeki yapısal sorunları şekillendiren zorunluluklar da özerkliği etkileyen unsurlar arasında mıdır?

Bu soruları yanıtlamak için öncelikle Bourdieu'nun terimlerinden en önemlisi olan alan kavramına başvurmak yerinde olacaktır. Alan kavramına, bu yazının sınırlarını aşacağı için detaylı şekilde girmeyeceğim. Ancak Bourdieu'nun ilişkisel sosyoloji perspektifinden hareketle toplumsal uzamdaki, her türlü uzmanlık, meslek ve işi bir alan olarak düşünebiliriz. Toplumsal alandaki hiyerarşiler ve bu hiyerarşileri meşrulaştıran söylemler bu alanlar arasındaki etkileşim ve mücadele sonucunda gelişir, serpilir. Bu bağlamda bir alanın ortaya çıkabilmesi için üç evre gerekir: Bunlardan birincisi özerkliğin kazanılması, ikincisi yapının ortaya çıkması ve üçüncü olarak da simgesel sermayenin oluşması.(2) Gazeteciliği bir alan olarak düşünürsek, Türkiye'de mesleğin özerkliğini kazanması her tarihsel uğrakta farklı nedenlerle olmak üzere, neredeyse hiç mümkün olmamıştır. Yapının ortaya çıkması ise üretim ilişkilerindeki yapısal sorunlardan

// Türkiye'de mesleğin özerkliğini kazanması her tarihsel uğrakta farklı nedenlerle olmak üzere, neredeyse hiç mümkün olmamıştır. Yapının ortaya çıkması ise üretim ilişkilerindeki yapısal sorunlardan dolayı mümkün olmamıştır //

dolayı mümkün olmamıştır. Simgesel sermayenin oluşabilmesi ise özellikle kör bir rekabetçiliğin son otuz kırk yıldır kıyıcı hale gelmesi nedeniyle mümkün olmamıştır. Bu son maddedeki simgesel sermayenin oluşumu, gazetecilik mesleğine özellikle ekonomi alanından gelen müdahaleler ve sömürgeleştirme girişimleri nedeniyle de mümkün olmamıştır. Özellikle seksenli yıllarda medya alanına hâkim olan ticarileşme eğilimi, medyadaki tüm içeriklerin ekonomik terimler tarafından şekillenmesini yaygınlaştırmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de haber medyasının neden bir alan olmayı başaramadığını maddeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:(3)

- Özerklik iddiası, ticarileşme ve endüstrileşme süreciyle beraber güçlenmemiş, iyice zayıflamıştır. Medyaya hâkim olan sermayedarlar, içeriklerin ticari başarılarını öncelediği için, özerklik talebini geri plana atmışlardır. Elbette her medya sermaye grubunun kendi içinde devlet ya da iktidarla farklı çıkar ilişkileri olduğu için de özerklik talebinin yerini çıkar alışverişi almıştır.

Gazeteciliği tanımlayan aktörler bizzat gazetecilik yapan muhabirler, gazetecilik meslek birlikleri ya da sendikal örgütler değil, sermaye sahipleri ve onlarla sınıfsal/habitual uzlaşım içinde olan köşe yazarları, temsilciler (özellikle Ankara temsilcileri), genel yayın yönetmeni, reklam birimi sorumluları gibi sembolik seçkinler olmuştur. Bu durum gazeteciliğin ekonomik temelli bir çıktı üreten meslek haline gelmesini ve bu şekilde görülmesini pekiştirmiştir. Batı’da ticarileşmenin yarattığı meşruiyet krizi gazeteciliği yeniden normatif çerçevede tanımlayarak aşılmaya çalışılırken, Türkiye’de ise sadece ekonomik temelli “talep” kavramına yaslanılarak aşılmaya çalışılmıştır. Batı’da da elbette talebin muhatabı olan halk/kamuoyu bu durumda imdada çağrılmıştır. Ancak Batı’da halk “nesnellik, dengelilik, tarafsızlık” gibi kavramlarla ticari gazeteciliğe ikna edilmeye çalışılırken, Türkiye’de “biz halka ne versek onu okur/izler” elitizmi ile “halk bunu istiyor” popülizmi arasında git-geller yapılarak bu ideallerin içi boşaltılmıştır. Böylece ne basının özerklik talebi bir toplumsal/kamusal karşılık bulmuş, ne de bu talep gerçek bir anlam kazanabilmiştir.

Kuşkusuz gazetecilik pratiklerine içkin olan haber kaynağına bağımlılık, yerleşik haber değerleri, rutin habercilik gibi temel

//

Batı’da halk “nesnellik, dengelilik, tarafsızlık” gibi kavramlarla ticari gazeteciliğe ikna edilmeye çalışılırken, Türkiye’de “biz halka ne versek onu okur/izler” elitizmi ile “halk bunu istiyor” popülizmi arasında git-geller yapılarak bu ideallerin içi boşaltılmıştır.

//

iş yapma yol-yordam-usul ve esasları gazeteciliği siyasi süreçlere bağımlı hale getirir. Bu, gazetecilikle ilgili olarak sadece Türkiye'ye özgü değil, tüm dünyada var olan temel yapısal sorunlardır. Buna sahiplik ilişkilerinden, kapitalist üretim ilişkilerinden, gazeteciliğin giderek daha bürokratik bir iş haline gelmesinden kaynaklanan diğer yapısal sorunları da kolayca ekleyebiliriz. Türkiye'ye özgü olan sorun, evrensel olarak tanımlanan bazı ilkelerin resmî ideoloji süzgecinden geçerken anlamsız hale gelmesi sorunudur. Mesela objektiflik, ülke bütünlüğünü devletin ali menfaatlerini tehdit ettiği noktada çabucak vazgeçilebilecek norm olarak karşımıza çıkar. Tarafsızlık ülke çıkarları zedeleniyorsa hemen taraf olmayla yer değiştirebilir. Bu nedenlerle Türkiye'deki gazetecilik alanının siyasi müdahaleye açık hale gelmesi çok çabuk ve daha güçlü bir olasılık haline gelebilmektedir.

Gazetecilik alanının bir alan olma iddiasının önündeki belki de en önemli engellerden birisi de iletişim fakültesi diplomalarının, gazeteci olmak için belirgin bir önemiyetinin olmamasıdır. Sektöre bir göz attığımızda başarılı ve ünlü pek çok gazeteci ve köşe yazarının iletişim fakültesi mezunu olmadığını görürüz. Ayrıca son yıllarda açılması en kolay fakülte olması, giderek daha çok sayıda iletişim fakültesinin açılmasına ve dolayısıyla da buralardan alınan diplomaların niteliğinin düşmesine yol açmıştır. Bu nedenle her yıl bu fakültelerden mezun olanların sayısı artmakta, buna karşılık bir iş alanı oluşmamaktadır. Bu açmazı, sektörün fırsatçı yatırımcıları iş güvencesiz ve ucuz işgücü kaynağı olarak değerlendirerek, krizi fırsata çevirmektedir. Bu koşullar altında gazetecilerin etik davranma şansı ortadan kalkmaktadır.

Yine bu fakültelerin çoğunda akademik çalışmalardan ziyade sözde meslek öğretilir. Sözde, zira çoğu fakültede meslek de öğretilmemektedir. Gazetecilik mesleği haber yazmaktan ibaret değil, kaynağınla nasıl ilişki kuracağın, siyasi süreçleri nasıl takip edeceğin gibi unsurları da içermektedir. Bu da zaten okulda öğrenilebilen bir şey değil, daha çok mesleki sosyalleşme yoluyla ve sahada öğrenilebilen bir şeydir. Akademik çalışma yapılan fakültelerin çalışmaları ise pek çok muhabir ve üst düzey yönetici tarafından hem okunmaz hem de anlaşılmaz bulunur. Dahası geçmişte sektörün en etkili gazetesinin genel yayın yönetmeni Ertuğrul Özkök, bu fakültelerin bazılarını sektöre düşman yetiştiriyor olmakla suçlamıştır. Türkiye'de endüstrileşme sürecinden

//

Habertürk gazetesinin basılı halinin yayın hayatına son verecek olması da ana akımın içinde bulunduğu krizi anlamamız ve gazetecilik mesleğine dair yeni yol, yordam ve norm geliştirme konusunda nasıl bir izlek takip etmemiz gerektiğini kavramamız açısından iyi bir örnek olarak duruyor.

sonra iletişim alanıyla ilgili bilimsel bilgi, gazetecilik alanındaki aktörler tarafından, sektörün ticari hedeflerini tehdit eden bir unsur olarak görülmeye başlanmıştır. Bir meslek, sanat ya da bir bilimsel alanın oluşabilmesi, ya da bu alanın alan olma iddiasını güçlendirebilmek için simgesel sermayenin oluşumu nihai hedeftir. Türkiye’de gazetecilik alanında simgesel sermayenin oluşumunda akademik bilgiden ziyade toplumsal, siyasal alandaki iktidar ilişkilerinden doğan söylemsel pratiklerden medet umulmuştur. Gazetecilik alanının oluşum çabasında mesleğe dair aktörlerin zaten norm belirleme gücü olmadığı için siyasi/askeri/bürokratik/ekonomik seçkinlerle sembolik seçkinlerin müdahaleleri belirleyici olmuş, bu belirleme sürecinde resmî ideoloji çerçevesinde tanımlanan bir gazetecilik yapma pratiği baskın hale gelmiştir. Özetle gazetecilik mesleğinin kendine özgü bir simgesel sermaye oluşturma gücü olamamış, mesleğin içindeki yapısal sorunlardan dolayı her zaman ekonomi, siyaset, askeri odaklardan ve başka iktidar odaklarından müdahaleler gelmiştir.

Bu koşullar altında son günlerin önemli konusu olan Habertürk gazetesinin basılı halinin yayın hayatına son verecek olması da ana akımın içinde bulunduğu krizi anlamamız ve gazetecilik mesleğine dair yeni yol, yordam ve norm geliştirme konusunda nasıl bir izlek takip etmemiz gerektiğini kavramamız açısından iyi bir örnek olarak duruyor. Endüstriyel ana akım medyanın rekabet koşulları, mülkiyet ilişkilerinin yarattığı baskı ve bağımlılık nedeniyle etik davranma ve etik içerik oluşturma konusunda hareket alanı sınırlı durumdadır. Bu nedenle ana akım medyanın içinden doğru kayda değer bir etik sorgulamanın ya da özeleştirinin çıkması mümkün görünmüyor. Bunu 2000’li yılların başında Doğan Medya Grubu, medya sektöründeki en büyük grup olmanın verdiği özgüven ve “sorumluluk” duygusuyla denedi ve “Doğan Medya Grubu Yayın Konseyi”ni kurarak 34 maddelik yayın ilkeleri yayınladı.(4) Ancak bu yayın ilkelerinde bile evrensel gazetecilik ilkelerine rezerv koyan kırmızı çizgiler hakimdi. Bunun ötesinde bugün artık Doğan Medya Grubu diye bir şey ortalıklarda yok. Zira medya sahiplerinin iktidarla girdiği çıkar ilişkileri her yönden bu tür grupların norm belirleme gücünü kırar. Bu tür gruplar ya iktidara bağımlı kalıp, o normları eğip büker ve uygulanamaz hale getirir, ya da zora geldiği zaman tabanları yağlayarak kaçar. Habertürk gazetesinin basılı hali-

nin yayınına son vereceği bilgisi, bazı mecralarda “Yazılı basın dijitale yeniliyor”(5) alt başlığıyla verildi. Bu başlık gerçekten bu olaya dair hakikatin tamamını mı barındırıyor içinde? Gerçekten Habertürk gazetesinin basılı halinin kapatılıyor olmasının tek nedeni dijital/internet medyası ile rekabet edememesi mi? Bu, Aydın Doğan’ın medya grubunu Demirören Grubu’na devrederken “vallahı de üzerimde baskı yok, kendi rızamla satıyorum” sözü kadar inandırıcı olabilir ancak. Medya sahiplerinde beliren, iktidarın otoriterleşmesiyle alandan çekilme/kaçma ya da boyun eğme eğilimi, gazeteciliğin itibarını da demokrasinin garantörü olma misyonunu da ortadan kaldıran bir eğilim olarak karşımızda duruyor. Bu durumda özde haber almak, sesini duyurmak, sesi duyulmayanların sesi olmak, hakikate tanıklık etmek ve bu tanıklığı geniş kitlelere iletmek gibi bir misyonu olan gazetecilik mesleğinin selameti, sermaye medyasına bırakılamaz. 18’inci yüzyıldaki işçi sınıfının ilk örgütlenme nüvelerine önyak olan işçi broşürleri, fanzinler gibi kendi medyamızı, kendi gazetele-
rimizi, kendi haber ağlarımızı örmemiz gerekir. Ancak böyle bir durumda, gazeteciliğin normları yeniden tartışılabilir hale gelebilir. Aksi takdirde sermaye medyasından doğru gelen girişimler ya kadük olur ya da bu girişimlerin gelmesini beklerken birileri “atı alıp Üsküdar’ı geçer” gider.

(1) Eleştiride yer alan deontolojik ya da teleolojik yaklaşımlardan herhangi birini mi seçmek zorundayız? Bu iki yaklaşımdan hibrit bir yaklaşım belirleyebiliriz önerisine ben de katılıyorum. Hatta bu bağlamda benim bu konulara kafa yormama önyak olan hocam Ayşe İnal tarafından daha önce yazılmış bir makaleye buradan ulaşılabilir.

(2) Bu konun detayı için Philip S. Gorski’nin derlediği Bourdieu ve Tarihsel Analiz başlıklı kitaptaki Gil Eyal’ın yazdığı “Alanlar Arasındaki Uzamlar” yazısına bakılabilir.

(3) Bu tartışmanın daha detayı halini “Modernizmin Yansımaları: 90’lı Yıllarda Türkiye” başlıklı kitapta yer alan “Krizlerin Medyası ya da Medyanın Krizi: 90’larda Türkiye Medyasının Cilalı ve Karanlık Yüzü” başlıklı makalemde bulabilirsiniz.

(4) Bu yayının ilkelerine internet ortamından ulaşmak artık mümkün değil. Ancak bu girişimin haberlerini varsa eğer dijital arşivlerden bulabiliyorsunuz.

(5) <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/haberturk-gazetesi-cuma-kapaniyor-yazili-basin-dijitale-yeniliyor,N-VcwzAGHQEmRwTvB4VXqqQ>

Post-truth'a yenilmek: Saadet Partisi

İktidarın Mavi Marmara davasındaki tutumunu görmezden gelen, ekonomik ve kamusal alandaki yönetim krizinin faturasını muhalefete kesen, terör sözcüğünü hiç olmadığı kadar alelade kullanarak iktidara itiraz eden herkese yapıştıran, devlet bekası ile AK Parti'nin bekasını zihninde eşit olarak gören kitlenin oluşması, bir sonuç olarak post-truth söyleminin AK Parti ile arasındaki korelasyonu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Saadet Partisi'nin iktidarın yanlışlarına, hatalarına ve eksiklerine ayna tutan siyasi tarzı beğeni alırken kendisi ise oy alamadı.

SERHAT ÖZDİLİ

Oxford Dictionaries'in 2016 yılında yılın kelimesi seçtiği "Post-truth" kavramı, bir sıfat olarak, 'nesnel hakikatlerin belirli bir konu üzerinde kamuoyunu belirlemede duygulardan ve kişisel kanaatlerden daha az etkili olması durumu' şeklinde tanımlanıyor. Özellikle ABD Başkanlık seçiminde Trump'ın seçim başarısından sonra adından sıkça söz ettiren 'post-truth politics' kavramını kullandığımızda "doğruların, hakikatlerin, olguların önemini yitir-

“ Osmanlı romantizminin terk edilmesi ve Temel Karamollaoğlu ile birlikte, kullanılan dilin ve siyasete bakışın değiştiği hissedilirken, partinin geleneksel siyasal kodları güncelin ihtiyaçlarıyla tahkim edilerek ülke siyasetinde aktif bir özneye dönüştürüldü. Bu durumun somut ifadesini 2017 referandumunda Saadet Partisi’nin “Hayır” kararı almasında // yakalayabiliriz.

diği bir dönem”den bahsetmiş oluyoruz. 24 Haziran Seçimleri; ilan edilişi, kısa bir kampanya süresine sahip olması, ittifakların yasal hale getirilmesi ve yeni sistemin ilk seçimi olması hasebiyle birçok açıdan alışlagelmişin dışında tabloları karşımıza çıkardı. Seçimlere Millet İttifakı içerisinde katılan, söylemleri, saha çalışmaları ve siyasetteki perspektifiyle seçime damgasını vuran Saadet Partisi, kanımca post-truth’a yenilerek bir seçimi tamamlamış oldu. Siyasete nitelik katan, mevcut siyasal perspektiflerin ötesine geçebilen, dahası geleneksel siyasal kodlarını güncelleştirmiş bir parti insanların neden ilgisini çekemedi sorusu herkesin aklını kurcalıyor. Bu soruya farklı açılardan bakarak belki de anlamlı bir yanıt oluşturabiliriz.

YENİDEN SAADET PARTİSİ

İktidar partisini kendi içindeki bölünmeyle doğuran Saadet Partisi, bölünen grubun yenilikçi, kalanların ise gelenekçi olarak tanımlandığı bir süreci yaşayarak, Milli Görüş ideolojisinin ayakta tutmaya çalıştığı bir kurumu olarak siyasal yaşamına devam etti, ancak girilen ve kaybedilen her seçim, seçmenlerinin azalarak tükenmeye yüz tutmasına neden oldu. İktidarın siyasal güce erişmesi, Türkiye’de sivilleşmeyi esas alan bir anlayışı öncelemesi, başörtüsü ve inanç alanlarındaki dominant hali ve iktisadi anlamda geleneksel sermaye yerine muhafazakar-İslami sermayeyi ön plana çıkarması Saadet Partisi’ni silikleştiren gelişmeler oldu. İktidarın demokrasi alanındaki iddialarını yitirip, devletin merkeziyle bütünleşmesinin ardından özellikle muhafazakar-dindar kitle nezdinde iktidarın sorgulanması gerçeği açığa çıktı. Osmanlı romantizminin terk edilmesi ve Temel Karamollaoğlu ile birlikte, kullanılan dilin ve siyasete bakışın değiştiği hissedilirken, partinin geleneksel siyasal kodları güncelin ihtiyaçlarıyla tahkim edilerek ülke siyasetinde aktif bir özneye dönüştürüldü. Bu durumun somut ifadesini 2017 referandumunda Saadet Partisi’nin “Hayır” kararı almasında yakalayabiliriz. Seçimlere de bu değişimin yansımaları eşliğinde gidildi. İktidarın aparatı gibi algılanan, iktidara eleştiri yerine öğütler yönelten ve “light muhalefet” ile tabandaki birliği (AK Parti-SAADET) göz ardı etmeyen parti, özgüvenli, iktidara rakip ve yumuşak üslubuna sert muhalefetini ekleyerek yeni bir sayfa açmış oldu. Eski SAADET ile Yeni SAADET (Muhtemeldir ki parti yöneticileri eski-yeni ayrımını kabul etmeyecektir, ancak değişimi mevcut özne üzerinden yaptığım için

değişimin öncesi ve sonrasını ayırmak için bazı sıfatlara ihtiyaç duyuyorum) arasındaki farkları, iktidarın seçim döneminde Saadet Partisi'ne yönelik yükselttiği ses tonu ve sert eleştirilerden de çıkarabiliriz.

SEÇİM KAMPANYASI

Saadet Partisi 2017 referandumundaki "Hayır" kararından sonra stratejik bir karar daha alarak, birlikte hareket ettiği CHP ve İYİ Parti ile "Millet İttifakı" çatısıyla seçime girdi. Bu kararından önce AK Parti'nin ittifak teklifine, savunduğu adalet, liyakat ve adil bölüşüm gibi temel bakış açılarındaki farklılıkları öne sürerek olumsuz yanıt verdi. CHP ve İYİ Parti ile ittifak kurmasındaki temel iki referans "Seçim barajı ve hayır kampanyasında bütünleşilen değerlerin ortaklığıydı". Seçime ittifak ile girmesine rağmen Saadet Partisi kendi seçim beyannamesini ve söylemlerini özgün bir dille seslendirme gayreti içerisinde oldu. Taraflı-tarafsız herkesin beğenisini alan, sempatik, sorunları can alıcı üslupla anlatarak çözüme dair söylemlerini çoğulcu bir dille aktarmaları en dikkat çeken yönleriydi. Alışıl gelmiş Saadet Partili stereotipini yıkarak, canayakın, gülyüzlü ve dürüst bir intibah bıraktılar. Bunu yaparken kültürel iktidara yönelik dayatmacı bir iddiada bulunmaması ve hegemonik dilden kaçınması güçlendirici bir etken olarak da değerlendirilebilir.

'SAADET PARTİSİNE HAK VERENLER, OY VERMEDİ'

Saadet Partisi ülkenin içerisinde bulunduğu türbülans haline ilişkin beyannamesinde özel parantez açarak, her kesimin kendisini bulabileceği bir dili oluşturdu. Özellikle "İslamcı değil Müslümanız" mottosu ile adalet, adil bölüşüm, liyakat gibi vatandaşlık hukukuna dair eksikleri ön plana çıkardıkça, iktidar ve ona yakın çevrelerin hışmına uğradılar. CHP ile kurulan 0 baraj ittifakı, iktidar ve çevreleri için kullanışlı ve pratik argüman olarak kullanıldı. Sadece CHP ve HDP değil hatta FETÖ gibi Saadet Partisi'nin asla yan yana gelmediği, ortaklık kurmadığı yapı ve oluşumlar ile birlikteymiş gibi oluşturulan algının Saadet Partisi'ne oy verme eğilimi olan kitlelerin önünü kesen önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Bir faktör ile fotoğrafın tamamını oluşturmak asla mümkün değil. Öte taraftan sermaye ile iç içe olan, iktidarın ticari hinterlandında kendisine yer bulan kitleler rasyonel olanı se-

//

CHP ile kurulan 0 baraj ittifakı, iktidar ve çevreleri için kullanışlı ve pratik argüman olarak kullanıldı. Sadece CHP ve HDP değil hatta FETÖ gibi Saadet Partisi'nin asla yan yana gelmediği, ortaklık kurmadığı yapı ve oluşumlar ile birlikteymiş gibi oluşturulan algının Saadet Partisi'ne oy verme eğilimi olan kitlelerin önünü kesen önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

//

// Bu nedenle Saadet Partisi'nin iktidarın yanlışlarına, hatalarına ve eksiklerine ayna tutan siyasi tarzı beğeni alırken kendisi ise oy alamadı.

çerek, tüm hata ve yanlışlarına rağmen iktidara oy vermeyi sürdürdü. Marx'ın alt-üst yapı ilişkisini politik iktidarın yegane gücü olarak kabul etmesine Gramsci'nin bıraktığı şerh, mevcut siyasal tabloyu objektife yakın bir şekilde ele almamız için güçlü bir tartışma alanı sunuyor. Olayı sadece iktidarın ekonomik gücü ve kamu imkanları ile seçmen üzerinde psikolojik etki oluşturması bağlamında ele alırsak esas faktörleri iskalamış oluruz. Sivil endoktrinasyon araçları olan TV-gazete ve dizilerde iktidar lehine orantısız bir şekilde oluşturulan avantaj, gerçek üstü siyasal söylemlerin kitlede karşılık bulması gibi etmenler de eklenince iktidara kızan, tepki gösteren ancak AK Parti dışında hiçbir yapının alternatif olamayacağına dair inanç taşıyan kitlenin varlığı 24 Haziran seçimlerinin sonucunu büyük oranda tayin etmiş oldu.

Post-truth kavramının seçim sonuçlarıyla direkt ilişkisini bu bağlamda aramak gerekiyor. İktidarın Mavi Marmara davasındaki tutumunu görmezden gelen, ekonomik ve kamusal alandaki yönetim krizinin faturasını muhalefete kesen, terör sözcüğünü hiç olmadığı kadar alelade kullanarak iktidara itiraz eden herkese yapıştıran, devlet bekası ile AK Parti'nin bekasını zihninde eşit olarak gören kitlenin oluşması, bir sonuç olarak post-truth söyleminin AK Parti ile arasındaki korelasyonu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle Saadet Partisi'nin iktidarın yanlışlarına, hatalarına ve eksiklerine ayna tutan siyasi tarzı beğeni alırken kendisi ise oy alamadı. Saadet Partisi'nin hak ve adalet talebi kadar, yoksulluğa yaptığı samimi vurgular insanların vicdanında yer edindi. Kabul gören dil ile alınan oy arasındaki ters orantıyı, iktidarın zihinsel tekelinde yer alan kitlelerin maruz kaldığı endoktrinasyon ile iktisadi bağlarda ararsak daha doyurucu sonuçlara ulaşabiliriz.

Sağ-muhafazakar siyasetin devlet ile etkileşimini de ayrı bir parantezde ele almakta fayda var. Devletin müesses nizam refleksleri değişmese de iktidarın devletin merkezine oturması durumu söz konusu. Bu serüven spontane bir gelişme değil aksine siyasal İslamın güç ile buluşması sonucu aldığı pozisyonun hazin bir öyküsüdür. Althusser'in devletin ideolojik aygıtları kavramıyla öne sürdüğü, devletlerin vatandaşlar üzerinde kurduğu zihinsel iktidarın merkezi güçlendirmesi anlayışı Kemalist devrimler ve onların aracılığıyla varlığını sürdürüyor. AK Parti ile bu anlayış tek parti/lider kültürüyle birlikte tahkim edilerek farklı argümanlar aynı hedefi güçlendirir hale getirildi. Recep Tayyip Erdoğan'ın kitlede uyandırdığı hayranlık

“ Seçimin ardından kalbi bir miktar kırılan Saadet Partililerin bulunduğu söz “Sahipleneni az diye hakikate hürmet etmekten vaz mı geçeceğiz” oldu. ”

ve güvene Weber’in karizmatik otorite anlayışındaki unsurlarda rastlıyoruz. Weber’e göre karizmatik liderlerde aranan özellikler, o liderin sosyal statü ve mesleki uzmanlık bilgisi ile ilgili değildir. Toplumun karizmatik liderden beklediği en önemli şeylerden biri kendilerine olan bağlılığın derecesidir. Bunu başarabildiği için Erdoğan’ın partisini aşan liderlik kültürü, devletin ideolojik aygıtlarıyla iktidarın endoktrinasyon araçlarının kesişmesinin bir sonucudur. Post-truth’un seçimin kaderini çizen etkisi de tam olarak burada saklıdır. OHAL ve asimetrik bir kampanya ortamında seçime gidilmesini yadırgamayan kitle, liderinin amaca ulaşmak için kullandığı metotları da etik anlamda sorun yapmamaktadır. Bu durum mevcut sürecin bir başka çıktısı olarak da kabul edilebilir.

SAADET PARTİSİ BAŞARISIZ MI?

Saadet Partisi yazıda belirttiğim faktörlere göre niceliksel bir zafaya uğramış gibi görünse de bizi kimlik ve yaşam tarzı odaklı dar muhalefet siyasetinden kurtararak, iktidarı tüm politikalarında mutlak sorumlu kıldığı bir düzleme taşıyabildi. Vicdanlara seslenmesi taleplerinin bir gruba özgü olmadığını sağlamasıydı. Zeytin metaforuyla açıklamaya çalışırsak 24 Haziran seçimleri Saadet Partisi’nin bir sonraki seçimde ürünleri toplayabilmesi için ortaya koyduğu ön çaba oldu. Açlık ve yoksulluğu, vicdanı, merhameti ve adaleti merkezine alarak ürettiği siyasetin, bu kavramları çok kullanan ama istismar eden yapıları tedirgin etmesi anlaşılırdır.

Mevcut iktidara yaslanarak yaşam standartlarını değiştiren, sınıf atlayan, gücü elinde bulunduran ve gitgide nobranlaşan profillerin Saadet Partisi’nin söylemlerinden kendisine pay çıkarmasını beklemek eşyanın tabiatına aykırı olur. Kaldı ki Saadet Partisi uzlaşma dilini sadece iktidar olması halinde değil olmadığına da muhafaza eden bir geleneği temsil ediyor. Seçimin ardından kalbi bir miktar kırılan Saadet Partililerin bulunduğu söz “Sahipleneni az diye hakikate hürmet etmekten vaz mı geçeceğiz” oldu. Oysa bu kalbi direnişin ve azimle yapılan hakikate ulaşma mücadelesinin tarihsel izdüşümünü, insan onuruna aykırı uygulamalara karşı bedenini ölüme yatıran Bobby Sands’ın mücadelesinde bulabiliriz. Ölmeden 25 gün önce milletvekili seçilen ve açlık grevinin 66. gününde yaşama gözlerini yuman Sands tüm umutsuzlara sesleniyor... “Bizim de günümüz gelecek.”

Dolsa ne olur dolmasa ne olur?

Ekonomi politikasında yapılması gereken, rasyonel ve güvenilir karar alma mekanizmalarının inşasıdır. Bu, ancak kurumların ve kurumsallığın baş tacı edilmesi ile mümkündür. İstikrar ve öngörülebilirliğin temeli merkezi otoritenin güçlendirilmesi değil, bağımsız ve rasyonel kurumların mevcudiyetidir.

“Rakamlara yeterince işkence ederseniz, duymak istediklerinizi söylerler.” Nobel ödüllü ünlü İngiliz ekonomist Ronald Harry Coase’ye atfedilen bu söz, özünde istatistiğin “bilimsel” olanı ile olmayanı arasındaki farka da vurgu yapan, eğlenceli olduğu kadar önemli bir tespittir. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) özellikle 2016 yılı sonundan bu yana uygulamaya koyduğu yeni ulusal veri hesaplama yöntemi çerçevesinde yayımladığı istatistiklerin güvenilirliği artık herkesçe sorgulanan bir konu. Bununla ilgili söylenecekler çokça yazıldı çizildi.

Bununla birlikte, rakamlara ne kadar işkence ederseniz edin, de-

ONUR BÜLBÜL

02 HAZİRAN 2018

//

2018 yılı ortalama kurunu şimdiden kestirmek zor olsa da, gerek ABD ekonomisine ilişkin ekonomik göstergelerdeki olumlu beklentiler ve öngörülen faiz artırımları nedeniyle doların diğer tüm para birimleri karşısındaki değerinin (dolar endeksi) yukarı yönlü eğilimi, gerekse Türkiye'deki belirsizlik ortamı, kurun yukarı yönlü hareketini daha olası kılıyor.

ğıştirmeyeceğiniz bazı gerçekler var. Bu gerçekleri saklayamayan ülkeler ise sorumluluk almak yerine genellikle dış güçlere, ülkeleri üzerinde oynanan oyunlara fatura kesiyorlar. Venezuela'da Maduro'nun söylemlerinden, ülkemizde TL'nin değer kaybı çerçevesinde yaşanan tartışmalara kadar dünyada bu durumun pek çok örneğine rastlamak mümkün.

TL'nin değer kaybının sebepleri halen tartışılmakta, ancak bu durumun gerek ulusal gerekse uluslararası seviyede yarattığı tahribat üzerinde düşünmekte ayrıca fayda var. Bunu yaparken de özellikle iktidarın her fırsatta övünerek bahsettiği belli başlı verilerde kur nedeniyle ortaya çıkan değişime odaklanmak, "dolsa ne olur dolmasa ne olur" sorusunu cevaplamakta yol gösterici olacaktır.

DÜNYANIN 17'NCİ BÜYÜK EKONOMİSİ DEĞİLİZ!

TÜİK'in 29 Mart 2018 tarihinde açıkladığı 2017 yılına ilişkin büyüme oranı ve bu oran doğrultusunda hesaplanan 2017 yılı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'mıza (GSYH) ilişkin açıklama metni şu şekilde:

"Üretim yöntemine göre cari fiyatlarla GSYH, 2017 yılında bir önceki yıla göre yüzde 19 artarak 3 trilyon 104 milyar 907 milyon TL oldu."

TÜİK'in 2017 yılı ortalama dolar kurunu 3.64 olarak yaptığı hesaplamaya göre dolar bazında GSYH'mız 851 milyar dolar seviyesindeydi. Bu rakam, Türkiye'nin dünya ekonomileri arasında uzun zamandır koruduğu 17. sıradaki konumunu tescil ediyordu.

TL'de 2017 yılı başından bu yana devam eden değer kaybı ve nihayet Merkez Bankası'nın 23 Mayıs 2018 tarihinde faiz artırım kararı ile kura müdahale etmesi sonucu söz konusu tarihte 4,90'ları bulan döviz kuru gerilemeye başlayarak 4,58 seviyesine kadar düşüş kaydetti.

2018 yılı ortalama kurunu şimdiden kestirmek zor olsa da, gerek ABD ekonomisine ilişkin ekonomik göstergelerdeki olumlu beklentiler ve öngörülen faiz artırımları nedeniyle doların diğer tüm para birimleri karşısındaki değerinin (dolar endeksi) yukarı yönlü eğilimi, gerekse Türkiye'deki belirsizlik ortamı, kurun yukarı yön-

l hareketini daha olası kılıyor.

Bu varsayımlar çerçevesinde, döviz kurunun 2018 yılı ortalamasını, 23 Mayıs tarihli Merkez Bankası müdahalesinin hemen ardından gelinen nokta olan 4,58 alarak yapılan bir hesaplama ile, ülkemizin 2017 yılı GSYH'sı 173 milyar dolar kayıpla 678 milyar dolar olarak kaydedilmektedir. Bu rakam, 2017 yılının anlı şanlı yüzde 7.4'lk büyümesine rağmen GSYH'mızın dolar karşılığının yüzde 20 küçülmesi anlamına gelmektedir.

IMF tarafından Nisan 2018'de açıklanan küresel ekonomik görünüm raporunda yer verilen veriler ve büyüme tahminleri çerçevesinde 2017 yılı tahminine göre 849 milyar dolarlık GSYİH ile dünyanın 17'nci büyük ekonomisi konumunda bulunan Türkiye, yukarıdaki hesaplama ile 3 sıra düşerek, 678,5 milyar dolarlık GSYİH'ya sahip ve 8,5 milyon nüfuslu İsviçre'nin bir basamak arkasında; 637,7 milyar dolarlık Arjantin'in ise bir basamak önünde, 20'nci sıraya gerilemektedir. Bu sıralama, Türkiye'yi iktidar partisinin ekonominin dümenine geçtiğİ ve o günden bu yana ekonomide yaşanan gelişmelere atıf yaparken milat aldığı [2002 yılında bulunduğ yere](#) geri getirmektedir. Tabii iktidar tarafından yapılan bu değerlendirmelerde 2001 krizinin 2002 yılının ekonomik göstergelerine etkilerini de ayrıca dikkate almak gerekir. Dahası, kurun bugünkü seviyesi ve TL'nin ilave değr kaybı riski nedeniyle G20 yeliğimize de sallantıdadır.

KİŞİ BAŞINA DÜŞEN MİLLİ GELİRİMİZ 10 BİN DOLARIN ÜZERİNDE DEĞİL!

Yine TÜİK tarafından açıklanan veriler çerçevesinde 2017 yılı için 10,597 dolar olarak hesaplanan kişi başına düşen milli gelirimiz, TL'de yaşanan değr kaybı neticesinde 23 Mayıs tarihli kur ile hesaplandığında 8,441 dolara inmiş bulunmaktadır. Bu rakam, hükümetin 2018-2020 dönemine ilişkin [Orta Vadeli Program](#)'ında (OVP) 2018 yılına ilişkin öngördüğü yüzde 5,5'lik büyüme oranının yakalanması durumunda bile 23 Mayıs tarihli kur ile ancak 9,067 dolar seviyesine çıkmaktadır. Yani TL'de yaşanan değr kaybı, hükümetin büyüme öngörüsünün gerçkleşmesi durumunda bile Türkiye'yi, Dünya Bankası tarafından baz alınan yüksek gelir sınıfının kişi başına düşen gelir eşiğİ olan 12,235 dolardan daha da uzaklaştırmaktadır.

// İktidar tarafından yapılan bu değerlendirmelerde 2001 krizinin 2002 yılının ekonomik göstergelerine etkilerini de ayrıca dikkate almak gerekir. Dahası, kurun bugünkü seviyesi ve TL'nin ilave değr kaybı riski nedeniyle G20 yeliğimize de sallantıdadır. //

// 443,7 milyar dolarlık dış borcun TÜİK hesaplamalarında kullanılan 2017 kuru ile Türkiye GSYH'sının yüzde 52,1'ine tekabül ederken, 23 Mayıs tarihli kur seviyesinden yapılan hesaplamada yüzde 65,4'üne tekabül ettiğini de ayrıca // vurgulamak gerekir.

ENFLASYON YÜZDE 14'E ÇIKMIŞTIR!

Yine OVP'den [altıntılırsak](#):

"2017 yılı Ağustos ayı itibarı ile tüketici enflasyonu yüzde 10,7 oranına yükselmiş, döviz kuru gelişmelerinin yıllık tüketici enflasyonuna birikimli katkısı Ağustos ayı itibarıyla yaklaşık 3 puana ulaşmıştır."

Söz konusu 3 puanlık birikimli katkının, doların 1 Ağustos 2016'da 2,99'dan 1 Ağustos 2017'de 3,52'ye çıktığı 1 yıllık dönemde kurda yaşanan yüzde 17,7'lik artıştan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Döviz kurundaki artışın, ithal fiyatları yolu ile enflasyonda da artışa neden olduğu bilinmektedir. [Yapılan çalışmalar](#) döviz kurunda yüzde 20 oranında bir artış yaşandığında, bu artışın enflasyon üzerindeki birikimli etkisinin bir yıl içinde 3 ila 3,5 puan arasında olabileceğine işaret etmekte. Böylesine bir değişim, diğer tüm verilerin sabit kalması durumunda enflasyonu yüzde 14 seviyesine getirmektedir. Diğer taraftan, özellikle petrol fiyatlarında yaşanan yukarı yönlü ivmenin enflasyon üzerindeki yukarı yönlü baskıyı daha da artırdığı bilinmektedir.

DIŞ BORÇ GSYH'NİN YÜZDE 65'İNE ULAŞMIŞTIR!

Merkez Bankası tarafından açıklanan [en güncel verilere göre](#) 2018 yılı Mart sonu itibarı ile Türkiye'nin döviz cinsinden yükümlülükleri ile varlıkları arasındaki fark (net uluslararası yatırım pozisyonu) 443,7 milyar dolarlık açığa işaret etmektedir. Bu durumda, 23 Mart-23 Mayıs arası iki aylık dönemde döviz kurunda yaşanan yükselme, ülkemizin doğudan döviz borç stokunu 266 milyar TL artırmıştır. Yine 2018 yılı Mart ayı [istatistiklerine göre](#) özel sektörün kalan vadeye göre kısa vadeli dış borç stoku 181,8 milyar dolar seviyesindedir. Dolayısıyla, sadece son iki ay içerisinde kurda yaşanan değişim, reel sektörün 1 yıl içerisinde ödemesi gereken döviz borcu yükünü 109 milyar TL arttırmıştır.

Öte yandan, 443,7 milyar dolarlık dış borcun TÜİK hesaplamalarında kullanılan 2017 kuru ile Türkiye GSYH'sının yüzde 52,1'ine tekabül ederken, 23 Mayıs tarihli kur seviyesinden yapılan hesaplamada yüzde 65,4'üne tekabül ettiğini de ayrıca vurgulamak gerekir.

NE YAPMALI?

Hal böyleyken, hükümetin “dolsa ne olur dolmasa ne olur” şeklindeki yaklaşımı akılcılıktan uzaktır. Esasen, ülke ekonomisinin geleceğine ilişkin beklentileri olumsuz yönde etkileyen durum, bu yaklaşımdır. Buna ilave olarak, rasyonel politikalar ile idare edilmesi gereken ekonomide yaşanan sorunları dış mihraklara bağlamak sorumlu yönetim anlayışı ile bağdaşmamaktadır. Nitekim, Merkez’in müdahalesinin ardından düşen dolar, 24 Mayıs 2018 tarihinde dış mihrakların değil, [yerli yatırımcının 2,5 milyar dolarlık alımı](#) ile tekrar yükselişe geçmiştir.

Ekonomi politikasında yapılması gereken, rasyonel ve güvenilir karar alma mekanizmalarının inşasıdır. Bu, ancak kurumların ve kurumsallığın baş tacı edilmesi ile mümkündür. İstikrar ve öngörülebilirliğin temeli merkezi otoritenin güçlendirilmesi değil, bağımsız ve rasyonel kurumların mevcudiyetidir. Türkiye ekonomisine güven, ancak ekonomiden sorumlu kurumların doğru politikaları uygulamak için siyasi iradede icazet aldığı veya siyasi iradeye ulaşan yatırımcının probleminin bir telefon ile çözüldüğü, ulaşamayanınsa yaya kaldığı bir ülke olmaktan ziyade; yerli/yabancı tüm ekonomik aktörlerin oyunun kurallarından emin olduğu, ayrımcılık yapmayan, kişilerden bağımsız, şeffaf ve öngörülebilir hukuki düzenlemelerin uygulanması ile mümkündür.

3'üncü Dünya Savaşı kapıda mı?

Bütün göstergeler insanlığın yakın bir dünya savaşının tehdidi altında olduğunu gösteriyor. Peki ne olacak? Ne yapacağız? Öncelikle kendi evimizi temizleyeceğiz.

MAHMUT ÜSTÜN

Her ne kadar savaşan devletler "vatanın çıkarları", "terör tehdidi", "bağımsızlık", "diğer halklara yardım" gibi "soylu" gerekçeleri öne sürseler de, savaşların arkasındaki neden kural olarak çok "duygusal"dır: Para... Bugünün diliyle konuşacak olursak, yeni pazarlar elde etmek ve hegemonyayı yerelden evrensele taşımak... Tıpkı yerel savaşlar gibi dünya savaşının arkasındaki temel nedenler de pazar paylaşımı ve hegemonya tesisidir. Dünya savaşının kendine özgü öne çıkan ayırıcı dinamiği ise emperyalist hegemonya krizinin varlığıdır. Lenin'in devrimci durum ile ilgili tanımından esinlenerek söyleyecek olursak, eğer mevcut hegemonik güç eskisi gibi yönetemiyor, alt hegemonlar da artık eski hiyerarşi altında yönetilmek istemediklerini eylemleriyle açık biçimde ortaya koyuyorlarsa, yeni bir dünya savaşının eşliğindeyiz demektir.

Bugün karşı karşıya kaldığımız tablo tam da bu tanımlamaya uygundur.

İki kutuplu dünyada ABD ve SSCB eksenli “dünya savaşı” gerek nükleer caydırıcılık faktörü, gerekse pazar sorununu çözenin bu denli zor ve yaşamsal olmaması ve gerekse bölgesel devletlerin kutuplardan özerk hareket edememesi nedeniyle iki süper gücün açıkça karşı karşıya gelmekten imtina ettiği yaygın ama yerel savaşlar biçiminde tezahür ediyordu.

SSCB blokunun dağılmasıyla eski Doğu Avrupa pazarlarının kapitalist dünyaya açılması hegemonya krizinin ötelenmesine yol açtı ama bu rahatlatıcılık sona erdiğinde, iki kutuplu dünyanın sona ermesiyle serbest kalan çelişkilerin dipten dibe hegemonya krizini ve yeni bir dünya savaşı olasılığını güncelleştirdiği çok daha görülür hale geldi.

ABD yeni pazarlar elde etmekte zorlanmak bir yana kendi iç pazarı da dahil mevcut ekonomik egemenlik alanlarını dahi koruyamaz hale geldi. Afrika hariç tüm pazarlar limitini doldurdu. Açlığın ve süreğen savaşların coğrafyası Afrika kıtasının pazar haline gelmesi ise yeterli talebin ve görelî istikrarın yaratılmasına bağlı olduğu için, zaten kaynak krizi yaşayan kapitalist dünya için ek ve yüksek maliyet demektir.

Geriye kalan tek çare savaştı bu koşullarda. Savaş hem rakip pazarları elde etmek, hem silah sanayiye (silah üretimi ve satışını) canlandırmak aracılığıyla yaşanan pazar sıkıntısına nefes aldirmek açısından mecburi istikametti.

Dahası kendine bakir pazarlar bulamayan emperyalizm açısından savaş eski ve “dolu” pazar alanlarını “boş” pazar haline dönüştürmenin de bir yoludur. Savaş aracılığıyla ülkelerin sanayisi, tarımı, kentleri, altyapısı yerle bir ediliyor, ülkeler emperyalist sermaye için adeta sıfırlanmış bakir bir pazara dönüştürülüyor. Yabancı sermaye Irak’ı, Libya’yı ve Suriye’yi yeniden imar etmek ve “kalkındırmak” için yıkımın ardından bu ülkelere seferler düzenliyor... Bu yüzden o ülke iyice çökertilip elverişli bir pazar haline gelene kadar savaşlar bitmiyor, bahaneler değişiyor ama savaş gerçeği baki kalıyor...

Söz konusu olan dünya hegemonyası için kızıışmış bir rekabet ve çatışma ise, bu çatışmanın en temel ve öncelikli alanının Ortadoğu olması da değişmez bir başka gerçektir. Elbette Ortadoğu’nun hem bir enerji kaynağı hem de köprüsü olması bunun önemli bir nedenidir. Ama bu ekonomik etkenin yanı sıra bir diğer stratejik etken Ortadoğu’nun tüm dünyaya bağlanan Orta

“ Savaş aracılığıyla ülkelerin sanayisi, tarımı, kentleri, altyapısı yerle bir ediliyor, ülkeler emperyalist sermaye için adeta sıfırlanmış bakir bir pazara dönüştürülüyor. ”

Dünya olmasıdır. Tarih boyunca dünya hegemonik hiyerarşisini Ortadoğu'daki güç ilişkilerine bakarak yanılma payı en düşük biçimde saptamak olasıdır. Ortadoğu'da en güçlü olan dünyanın da lideridir. Gücünü yitirmeye başlayan ülkelerin düşüşü Ortadoğu'daki yenilgileriyle tescillenir. Osmanlı gibi, SSCB gibi ve bugün ABD'nin yaşamakta olduğu gibi...

ABD tüm sayılan nedenlerin yanı sıra "dünyanın efendisi hâlâ benim" demek, bu anlamda güç gösterisi yapmak amacıyla bugün Ortadoğu'da... Ama ilk başlarda işler planladığı gibi gitse de, Suriye'de "evdeki hesap çarşıya uymadı". Suriye politikası sarpa sardıkça hem Rusya Ortadoğu'da gücünü artırdı, hem de ABD'nin devletsel ve çetesel ittifakları da "ipe un sermeye" başladı. ABD'nin Avrupalı ve bölgesel "dostları" Soğuk Savaş yıllarındaki "sadakat" döneminin bittiğini kanıtlar biçim de "merkezkaç" etkisi gösterip, ya ABD'ye destekten uzak durdular ya da ve ötesi kendi başlarına ABD'ye rağmen ve ABD hegemonyasını da zayıflatan işlere giriştiler. Sonuçta ABD yalnızca İngiltere ve Fransa'nın açık desteğiyle etkisiz "göz boyama" hamleleriyle uğradığı güç kaybını tescil eder hale geldi.

Peki ABD'nin Suriye'ye yönelik füze saldırısının kof bir danışıklı dövüş çıkması dünya savaşı ihtimalini azaltan bir işaret midir? Bunu dilerdik ama ne yazık ki öyle değil, hatta tam tersine bir işarettir.

Her ne kadar Rusya-Çin blokunun mevcut güçleri ABD ile kesin hesaplaşma için henüz yetersizse ve ABD henüz ilk adımda hegemonyasını kaybedecek kadar güçsüz değilse de, savaş olasılığını belirleyen dinamikler böylesi "makuliyetler"le beslenmez. Yerel savaşlar değil ama genel savaşlar tıpkı devrimler gibi "en makul", "en olgun" hali bekleyen değil o makuliyet ve olgunluğu yaratmak/hızlandırmak için "erken" harekete geçen dinamiklere sahiptir. Bu yüzden hem büyük savaşlar hem büyük devrimler çok sıradan/ yüzeysel nedenlerin tetikliciliğiyle aktörlerinin bile beklemediği, karar için düğmeye basmadığı bir anda "patlak" verirler. Zira her ikisi de kaosun, yani denetlenebilirliğin ve öngörülebilirliğin minimize olduğu bir sürecin meyveleridir. Trump'un "çapsız" ve ciddiye alınabilirliği düşük bir siyasetçi olması da, bazı yazarlarca iddia edildiği gibi onun savaş nazarlarının ciddiye alınmaması için bir karine teşkil etmez. Yine tam aksine bu tür cahil, öngörü yoksunu ama hamaset erbabı "kurnaz" siyaset simsarlarının sayıca çoğalan biçimde pek çok ülke iktidarında boy göstermeleri bizatihi bir kaos ve savaş

“ Ortadoğu'da en güçlü olan dünyanın da lideridir. Gücünü yitirmeye başlayan ülkelerin düşüşü Ortadoğu'daki yenilgileriyle tescillenir. Osmanlı gibi, SSCB gibi ve bugün ABD'nin yaşamakta olduğu gibi...”

işaretidir. Bu liderler artan ve çözülemeyen sorunlar yumağının ürünleridir. Alamet-i farikaları halklarını ülkelerinin iç ve dış düşmanlar marifetiyle krize süreklendiğini ve ancak güçlü ve kararlı bir liderlikçe ülkelerinin yeniden eski büyük/şanlı günlerle döndürülebileceğine inandırmaktır. Militarist bir dil en temel ortak özellikleridir. Maksatlı bir çarpıtmayla “popülist” olarak nitelenen bu liderler, bugünün Hitler ve Mussolinileridirler, yani basbayağı faşisttirler. Yalnızca ABD’de değil pek çok Avrupa ülkesinde ve tabii ki bölge ülkelerinde bu türden çapsiz savaş hamasetçisinin iktidarda olması tesadüf değildir.

Savaşın ayak seslerini güçlendiren diğer iki unsurdan birisi son füze şovunun Rusya ve Çin’de bir güven artışı ABD’de ise tersine bir moral bozukluğu ve panik artışı yaratacak olmasıdır. ABD’nin küresel ve bölgesel ittifaklarını harekete geçiremediğini görmenin de moraliyle Rusya ve Çin daha “büyük” ve riskli hamlelere yönelebilecek, ABD’de ise aynı gelişmeler “tez elden etkili müdahale edilmezse iş işten geçecek” yaklaşımını besleyecektir.

İkinci faktör ise hegemonya boşluğunun bölgesel aktörlerdeki merkezkaç eğilimini güçlendirmesi, alt emperyalistleşme rüyasıyla bu ülkelerdeki Hitlerciklerinin bölgede serseri mayın işlevi görmesi, dengesiz çıkışlarıyla dünya savaşını kıvılcımlama olasılığın giderek artmasıdır.

Bütün göstergeler insanlığın yakın bir dünya savaşının tehdidi altında olduğunu gösteriyor.

Peki ne olacak? Ne yapacağız? Öncelikle kendi evimizi temizleyeceğiz. Savaş iktidarından kurtulmak, Kürtlerle iç barışı sağlamak, bölge ülkeleriyle barış eksenli ilişkiler kurmak, savaşın ana tarafı olan emperyalist güçlerle savaş temelli birlikteliklere girilmesinin önüne geçmek zorunlu ilk adımlardır. Evimizi temizlerken önce bölgenin sonra dünyanın barışsever güçleriyle birlikte mücadele olanaklarını öreceğiz. Fakat tüm bunları sermaye ve devletten medet umarak başaramayız. Halka dayanan bir Emek ve Barış Bloku şart...

Evet çok zor... Ama mecburuz ve imkansız değil.

Tarımın endüstrileşmesi ve açlık...

Gıda üretiminde giderek artış yaşandığı ve gelecek yıllarda bunun daha da artacağı bilindiği halde, dünyanın bazı bölgelerinde açıklığın kapıyı çalmakta olduğu, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından açıklanıyor. Gıda üretimi hızla eline geçiren büyük tekeller, geleneksel üretim alanlarını yok ederken, gıda borsasında her türlü spekülasyonu yapabilecek konuma geliyor.

Petrolü kontrol edersen ulusları kontrol edersin, yiyeceği kontrol edersen insanları kontrol edersin... (Henry Kissinger)

Küreselleşme, neo-liberal politikalardan söz edildiği her seferinde, devletin küçülmesi, özelleştirmelerin hız kazanması aklımıza gelir. Türkiye’de bu süreç bir darbe ile başlatılmıştır. 12 Eylül Darbesiyle liberal politikaların önü açılmış ve hız kazanmıştır. Bu bağlamda özelleştirilen KİT’ler üzerinden yapıldığını, ama özelleştirmenin diğer ayağının tarım olduğundan hiç söz edilmedi. Dünya genelinde tarım özelleştirmelerin dışında

HASAN KAYA

28 MART 2017

“
 Dünya genelinde çok uluslu şirketler tarım üretimi yapmak amacıyla büyük araziler satın alarak el koyuyorlar. Dünya tarım üretimi giderek artan oranda bu büyük şirketlerin eline geçiyor. Bunu gıda borsasında yapılan spekülasyonlarla fiyatların yukarı tırmandırılması izliyor.”

tutulur, desteklenmesi sürerken Türkiye’de tarımı da kapsadığı gözden hep kaçtı. Türkiye’de KİT’ler hızla özelleştirilirken tarımdan devlet desteği çekilmiş, üretim alanları hızla daralmıştır.

Erdoğan, 17 Ocak 2017, SGK binalarının açılış konuşmasında, “Bakıyorsunuz tarlada domates 1 lira, bakıyorsunuz çarşıda 7-8 lira.” (Milliyet Gazetesi) Tarlada bir lira olan domatesin, pazarda 7-8 lira olmasından yakınan Erdoğan, bu gelişmenin kendisinin Başbakanlık ve Cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemde uç noktalara vardığını, yıllar önce bu gelişmenin varacağı yeri kendisine anlatmaya çalışan çiftçiye “Ananı da al git” dediğini unutmuş gibiydi.

Türkiye’de neredeyse geleneksel üretim yapabilecek tohum kalmadı. Her alandaki tarım üretimi verimliği artırmak adı altında, dışarıdan alınan/gelen hibrit tohumlarla yapılmakta. Tohum alımıyla başlayan, gübre, ilaçlama ve mazot fiyatlarıyla altından kalkılması güç maliyet artışı anlamına gelen tarım üretimi, çok uluslu tarım şirketler ile rekabeti etmeyi bir kenar bırakın, ayakta kalması imkansızlaştıkça üretimden çekiliyor ve/veya çekilmesi isteniyor. Bu tarımın, ülkenin beslenmesini giderek çok uluslu şirketlerin eline bırakmak anlamına geliyor.

Bu gelişmeye dünyanın birçok yerinde tanık oluyoruz. Küçük üretici hızla tarım alanından çekiliyor. Onun yerini, çok uluslu şirketler alıyor. Tarladan marketteki rafa kadar tek elden onlar yiyeceği taşıyor. “Petrolü kontrol ederseniz uluları kontrol edersiniz, yiyeceği kontrol ederseniz insanları kontrol edersiniz”, diyen Henry Kissinger’ın öngördüğü noktaya dünyanın hızla geldiğini görüyoruz. Dünya genelinde çok uluslu şirketler tarım üretimi yapmak amacıyla büyük araziler satın alarak el koyuyorlar. Dünya tarım üretimi giderek artan oranda bu büyük şirketlerin eline geçiyor. Bunu gıda borsasında yapılan spekülasyonlarla fiyatların yukarı tırmandırılması izliyor.

Doksanlı yılların ortasından bu yana Birleşmiş Milletler gıda piyasasındaki fiyat dalgalanmalarını ölçüyor. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) verilerine göre, 2002 yılına kadar büyük dalgalanma yaşanmayan gıda ve tarım ürünlerinde 2002-2014 yılları arasında büyük bir artış olduğu gözleniyor. Fiyatlar yüzde 220 oranında artarken üretimde de talebin çok

üzerinde bir artış olduğunu görüyoruz.

Yapılan gıda ve tarım üretimi salt sofralarımıza gelmiyor. Bu üretimin büyük bir kısmı da yakıt olarak araçlarımızın benzin depolarına dolduruluyor. Bu büyüklükte gıda ve tarım üretimi yapmak için dünya genelinde yeni tarım alanlarının yaratılması gerekiyordu. Büyük şirketler bunun için dünyaya gözünü diktiler. Gelişmiş sanayi ülkelerinde tarıma açılacak yeni alanlar yaratmanın zorluğu büyük şirketlerin Asya ve Afrika'dan çok büyük miktarda toprak satın alma ve/veya kiralama yoluna gitmelerine neden oldu.

Birçok bağımsız kurum ve kişinin bu konudaki araştırmaları da gösteriyor ki; toprak alımları ve/veya kiralama daha çok hükümetlerin devrede olduğu rüşvet, baskı yöntemleri kullanılarak gerçekleşiyor. Küçük üreticilerden, köylüden hiç denecek paralara satın alınan ve/veya kiralan bu topraklar hızla el değiştirirken küçük üreticinin hızla yoksullaşmasına, açlık sınırında bir yaşam sürmesine neden oluyor.

El değiştirilen topraklarda özellikle genetiği ile oynanmış belli bir ürün üretimine gidilmesi, bölgenin ekolojik çeşitliğini yok ederek, köylülerin yüzlerce yıldır yaptığı geleneksel üretimi olanaksız hale getiriyor.

Bu arazilerin el değiştirilmesi dünya kamuoyunun gözünden özenle uzak tutularak, gizlilik içinde yürütülüyor. Bu yüzden Asya, Latin Amerika ve Afrika'da ne kadar toprağın büyük şirketlerin eline geçtiği kesin rakamlarla bilinmiyor. Yapılan tahminlere göre, 20 ile 60 milyon hektar toprağın el değiştirdiği ileri sürülüyor. Bu da yaklaşık olarak, Türkiye'nin üçte ikisinden fazla toprağın el değiştirdiği, büyük tekellerin eline geçtiği anlamına geliyor.

Dünya Bankası ve bağımsız kuruluşların verilerine baktığımızda, kimi gıda ve tarım ürünlerinin satışında daha önce hiç adı geçmeyen bölge ve ülkelerin öne çıktığını görüyoruz. Örneğin tahılda Doğu Afrika, Güney Amerika ve Batı Afrika, hurma üretiminde ise Endonezya'nın öne çıktığını görüyoruz. Hem meyvesinden hem de yağından yararlanılan hurmanın, büyük bir bölümünü biyo-yakıt için kullanılıyor.

“
Yapılan tahminlere göre, 20 ile 60 milyon hektar toprağın el değiştirdiği ileri sürülüyor. Bu da yaklaşık olarak, Türkiye'nin üçte ikisinden fazla toprağın el değiştirdiği, büyük tekellerin eline geçtiği anlamına geliyor.”

// Tarımın hızla endüstrileşmesi, büyük çok uluslu şirketler tarafından yapılması; ya soframıza GDO'lu ekmeğ olarak geliyor ya da açlık olarak kapımızı çalıyor.

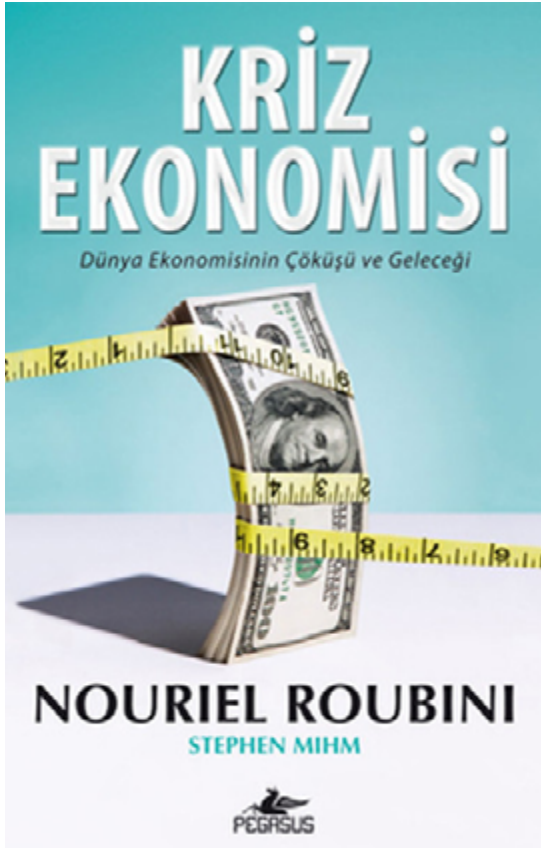
Biyo-yakıt, et endüstrisi ve sanayi için büyük arazilerin alınması ve tarım üretimi yapılması gelecek için oldukça karlı bir yatırım alanı olarak görülüyor. Hindistan ve Çin gibi ülkelerde yaşam standardının giderek yükselmesi, alım gücünün artması büyük uluslararası şirketlerin iştahını kabartıyor. Hızla gelişen Asya'nın bu nüfusu en kalabalık ülkelerinde, artan şehirleşmeyle birlikte, et tüketiminin 2022 yılına kadar, yüzde 80 oranında artacağı hesaplanmakta ve buna paralel hayvan yemi olarak kullanılan soyanın da üretimi aynı oranlarda artış gösterecektir.

Gıda üretiminde giderek artış yaşandığı ve gelecek yıllarda bunun daha da artacağı bilindiği halde, dünyanın bazı bölgelerinde açlığın kapıyı çalmakta olduğu, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından açıklanıyor. Gıda üretimi hızla eline geçiren büyük tekeller, geleneksel üretim alanlarını yok ederken, gıda borsasında her türlü spekülasyonu yapabilecek konuma geliyor. Son yaşanan dünya gıda krizi, gıda borsasındaki spekülasyonlar sonucu yaşandı. Krize rağmen büyük tarım şirketleri büyük karlar elde ettiler. 2007 ve 2008 krizi Afrika'da açlıktan ölen çocukların görüntülerini oturma odalarımıza kadar taşıırken, büyük şirketler avuçlarını ovuşturarak elde ettiği karların hesaplarını yapıyorlardı. Bu krizin asıl nedeni buğday ve mısır fiyatlarının borsa oyunları, arz ve talep dengesinde bilinçli oynamalarla fiyatların yukarı doğru tırmandırılması ile oluşmuştu.

Bir yandan insanlar açlıktan ölürken, diğer taraftan büyük şirketlerin depolarında ve limanlarda büyük miktarda tahıl bekleterek fiyatların yukarı tırmanmasını izliyorlardı.

Oysa 2003-2012 arasında gıda üretimi, 13 milyar Amerikan dolarından 212 milyar dolara çıkmış, üretim de rekor düzey ulaşmıştı. Buna rağmen yukarıda andığımız kriz yaşandı ve milyonlarca çocuk açlığın, yetersiz beslenmeden kaynaklanan hastalıkların pençesine düştü...

Tarımın hızla endüstrileşmesi, büyük çok uluslu şirketler tarafından yapılması; ya soframıza GDO'lu ekmeğ olarak geliyor ya da açlık olarak kapımızı çalıyor.

Kriz Ekonomisi

Yazar: **Nouriel Roubini**

Çevirmen: **Işıl Tezcan**

Yayınevi: **Pegasus Yayınları**

Baskı Yılı: **2012**

Sayfa Sayısı: **336**

Küresel Kriz ve Yeni Ekonomik Düzen

Derleyen: **Ziya Öniş , Caner Bakır , Fikret Şenses**

Yayınevi: **İletişim Yayınları**

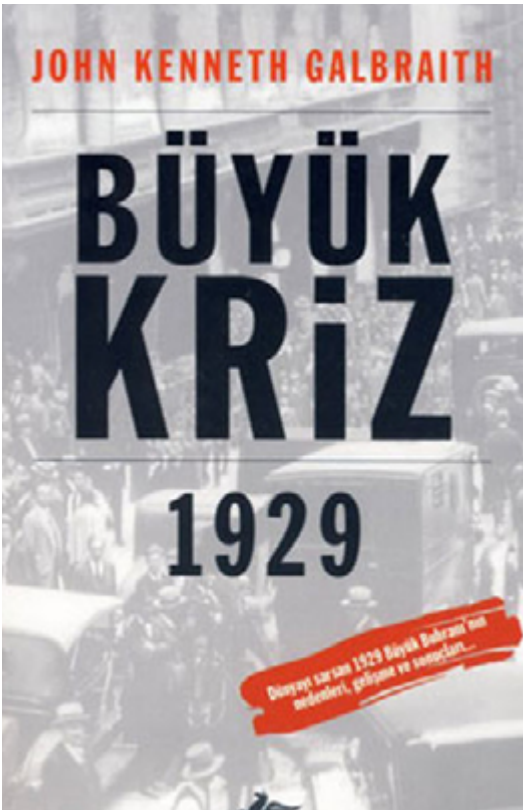
Baskı Yılı: **2013**

Sayfa Sayısı: **408**

Küresel Ekonomik Kriz ve Yeni Dünya Düzeni

Yazar: **Ramazan Kurtoğlu**
Yayınevi: **Destek Yayınları**
Baskı Yılı: **2017**
Sayfa Sayısı: **336**

Büyük Kriz

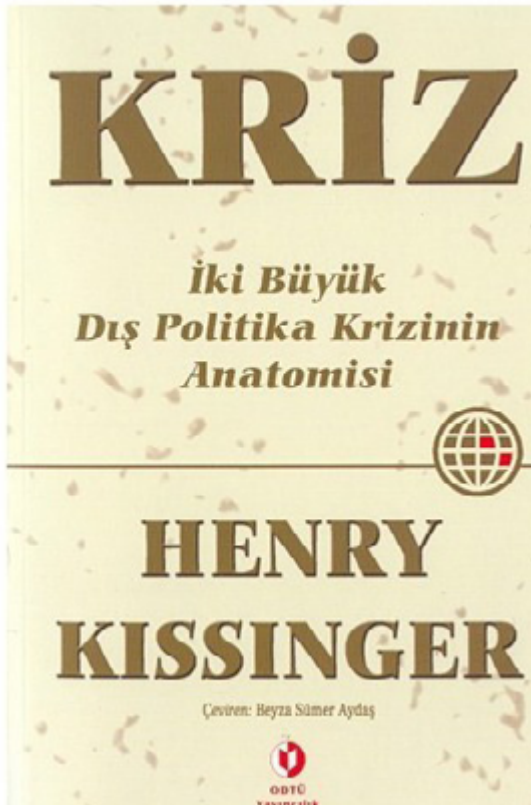
Yazar: **John Kenneth Galbraith**
Çevirmen: **Elif Nihan Akbaş**
Yayınevi: **Pegasus Yayınları**
Baskı Yılı: **2009**
Sayfa Sayısı: **200**

Kitaplarda 'Kriz'...

Yeni Kentsel Kriz

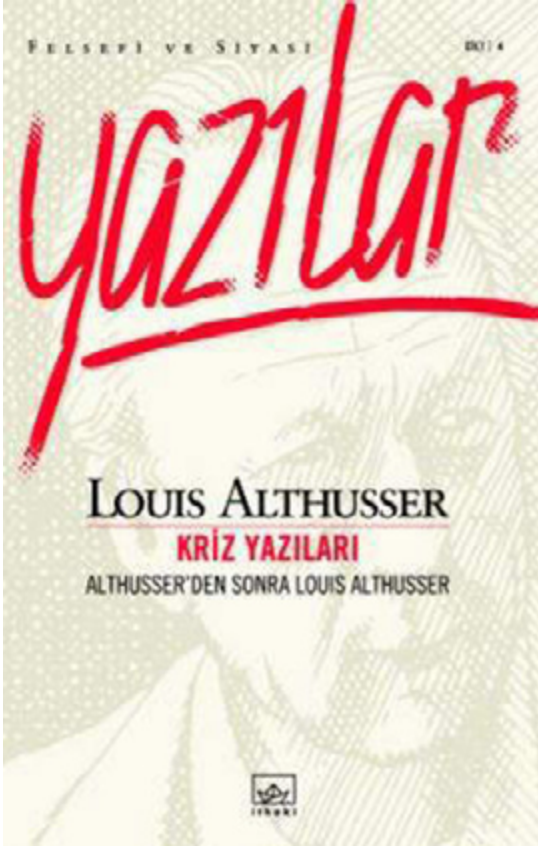
Yazar: **Richard Florida**
Çevirmen: **Derya Nüket Özer**
Yayınevi: **Doğan Kitap**
Baskı Yılı: **2018**
Sayfa Sayısı: **296**

Kriz-İki Büyük Dış Politika Krizinin Anatomisi

Yazar: **Henry Kissinger**
Çevirmen: **Beyza Sümer Aydaş**
Yayınevi: **ODTÜ Yayıncılık**
Baskı Yılı: **2004**
Sayfa Sayısı: **512**

Kitaplarda 'Kriz'...

Kriz Yazıları

Yazar: **Louis Althusser**
Çeviren: **Alp Tümertekin**
Yayınevi: **İthaki Yayınları**
Baskı Yılı: **2009**
Sayfa Sayısı: **300**

Kriz, Kimlik ve Siyaset Küreselleşme Yazıları

Yazar: **Arif Dirlik**
Yayınevi: **İletişim Yayınları**
Baskı Sayısı: **2009**
Sayfa Sayısı: **466**

Kitaplarda 'Kriz'...

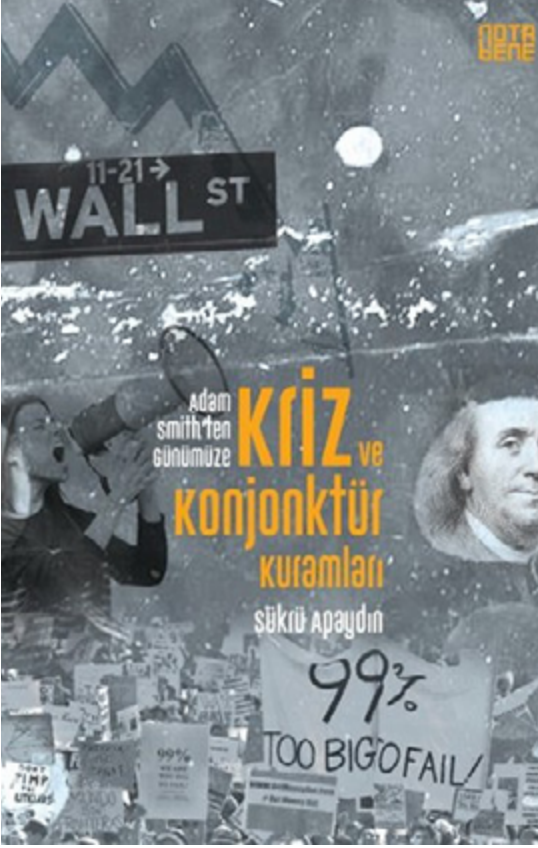
Kriz Darbe Savaş Kışkacında Türkiye Ekonomisi

Yazar: **Mustafa Durmuş**
Yayınevi: **İmge Kitabevi**
Baskı Yılı: **2018**
Sayfa Sayısı: **382**

Bunalım Ekonomisinin Geri Dönüşü ve Küresel Kriz

Yazar: **Paul Krugmann**
Çeviren: **Neşetur Domanıç**
Yayınevi: **Literatür Yayıncılık**
Baskı Yılı: **2010**
Sayfa Sayısı: **198**

Kriz ve Konjonktür Kuramları

Yazar: **Şükrü Apaydın**

Yayınevi: **Nota Bene Yayınları**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **160**

Kriz, Kapitalizm, İsyan

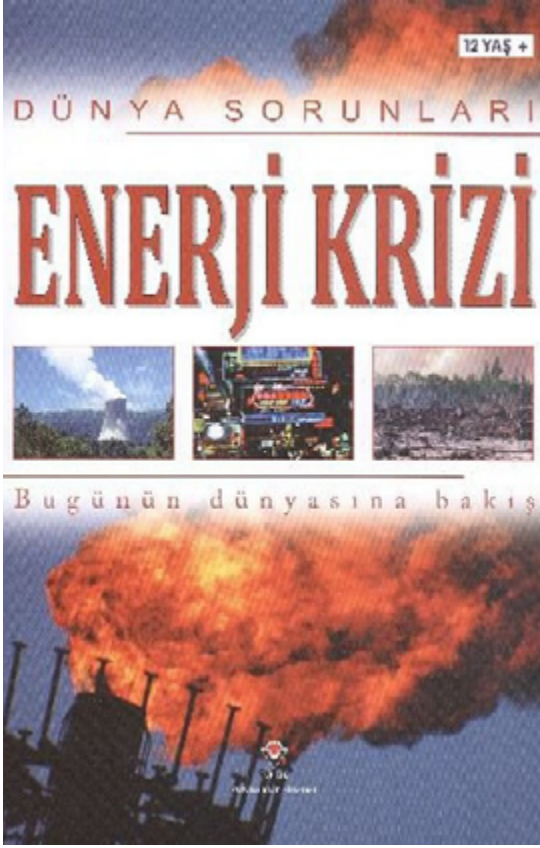
Yazar: **Noam Chomsky, Sibel Özbudun Cahide Sarı Gökçer Özgür Temel Demirer**

Yayınevi: **Ütopya Yayınevi**

Baskı Sayısı: **2010**

Sayfa Sayısı: **557**

Kitaplarda 'Kriz'...

Dünya Sorunları Enerji Krizi

Yazar: **Ewan Mcleish**

Çevirmen: **S. Sökmen, C. Kanat**

Yayınevi: **Tübitak Yayınları**

Baskı Yılı: **2014**

Sayfa Sayısı: **47**

Temsili Liberal Demokrasinin Önlenebilir Krizi

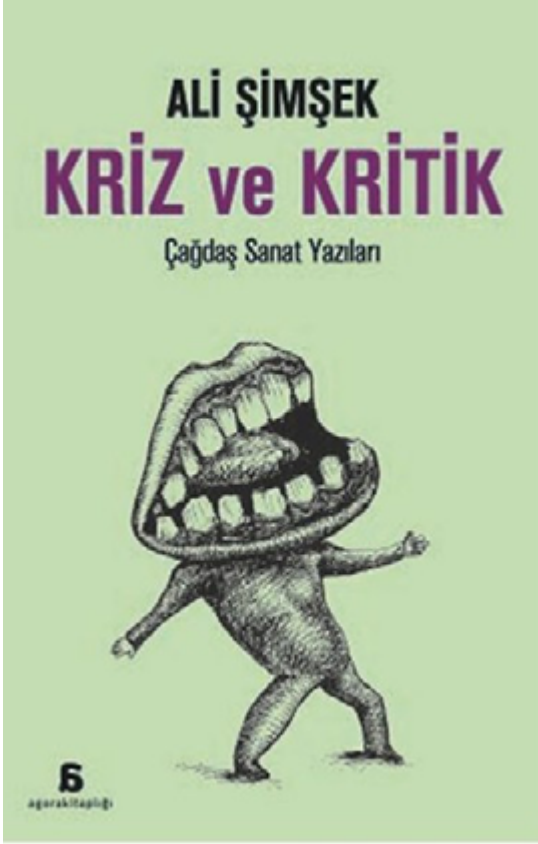
Yazar: **Gencay Şaylan**

Derleyen: **Atıla Eralp**

Yayınevi: **İmge Kitabevi**

Baskı Yılı: **2008**

Sayfa Sayısı: **480**

Kriz ve Kritik

Yazar: **Ali Şimşek**

Yayınevi: **Agora Kitaplığı**

Baskı Yılı: **2015**

Sayfa Sayısı: **240**

Gıda Krizi

Yazar: **Abdullah Aysu**

Yayınevi: **Metis Yayıncılık**

Baskı Sayısı: **2015**

Sayfa Sayısı: **312**

Kitaplarda 'Kriz'...

ÇAĞDAŞ SANATTA TEMSİLİYET KRİZİ

ÇAĞDAŞ KURAMLAR VE GÜNCEL TARTIŞMALAR

Rıfat ŞAHİNER

ÜTOPYA

Çağdaş Sanatta Temsiliyet Krizi

Yazar: Rıfat Şahiner

Yayınevi: Ütopya Yayınevi

Baskı Yılı: 2016

Sayfa Sayısı: 304

SİYASAL İSLAM'IN KRİZİ

KADİR AMAÇ

do

Siyasal İslam'ın Krizi

Yazar: Kadir Amaç

Yayınevi: Do Yayınları

Baskı Yılı: 2015

Sayfa Sayısı: 240